

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Ilona KIAULAKYTĖ

**NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ PASISKIRSTYMAS IR JŲ NELYGYBĖ
LIETUVOJE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2010

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Ilona KIAULAKYTĖ

**NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ PASISKIRSTYMAS IR JŲ NELYGYBĖ
LIETUVOJE**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)**

Aš, ... teigiu, kad magistro
studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų programos magistro
kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas
.....

(parašas)

Magistro darbo autorius _____
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas _____
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas _____
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Ilona Kiaulakytė

Namų ūkių pajamų pasiskirstymas ir jų nelygybė Lietuvoje.

Magistro darbas.

Magistro darbe nagrinėjamos namų ūkio pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės problemos Lietuvoje. Šį darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalis. Teorinėje darbo dalyje apžvelgiama mokslinė literatūra, leidžianti apibūdinti namų ūkio pajamų pasiskirstymą, pateikiami naudoti statistiniai duomenys ir internetiniai šaltiniai. Darbe išanalizuoti namų ūkių pajamų pasiskirstymą ir jų nelygybę sąlygojantys veiksniai, išskirtos namų ūkių pajamų pasiskirstymą ir jų nelygybę sąlygojančios priežastys bei pateiktos namų ūkių pajamų nelygybės problemos.

Tiriamajoje darbo dalyje buvo palygintos namų ūkių disponuojamosios pajamos 2004-2008 m., siekiant nustatyti veiksnius, lemiančius didelį pajamų pasiskirstymą bei jų nelygybę. Įvertinus šalies pajamų pasiskirstymą ir jų nelygybę, buvo ieškoma veiksnių, dariusių įtaką namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės dinamikos skirtumams. Buvo tiriamas namų ūkių pajamų pasiskirstymas ir jų nelygybė apskrityse, priklausomybė nuo bendros ekonominės situacijos pokyčių.

Patvirtintos darbo autorės suformuluotos mokslinio tyrimo hipotezės:

1. Namų ūkių disponuojamųjų pajamų struktūra ir dinamika, lyginant atskiras grupes pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, namų ūkio tipą, namų ūkio dydį, namų ūkio galvos amžių ir išsilavinimą, gyvenamą vietą, pasižymi dideliais skirtumais.
2. Ekonomikos augimas yra susijęs su namų ūkių pajamų nelygybe.

Pateiktos namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės mažinimo priemonės, kurios gali padėti išspręsti kylančias problemas.

SUMMARY

Ilona Kiaulakytė

Household income distribution and inequality in Lithuania.

Master's paper.

Master's thesis deals with the household income distribution and inequality issues in Lithuania. This work consists of theoretical and research part. The theoretical part gives an overview of the scientific literature, allowing to describe the distribution of household income, the use of statistical data and online sources. The paper analyzed the distribution of household income inequality and the factors that underlie the isolated household income distribution and inequality and to give reasons for the household income inequalities.

The exploratory part of this work has been compared to household disposable income in the period 2004-2008, in order to identify the factors that determine the high and the income distribution inequality. The assessment of the country's income distribution and inequality, and they were looking for factors that did impact on household income inequality in the distribution and dynamics of their differences. It has been studied in household income distribution and inequality in districts dependence on general economic situation changes.

Approved by author of the research hypotheses were formulated:

1st Household disposable income structure and dynamics as compared separate groups according to head of household socio-economic group, household type, household size, household head age and education, residence, resulted in significant differences.

2nd Economic growth is linked to household income inequality.

Given household income distribution and inequality reduction measures that can help solve problems.

TURINYS

ĮVADAS	9
1. NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ PASISKIRSTYMO IR JŲ NELYGYBĖS TEORINIAI ASPEKTAI .	12
1.1. Namų ūkių pajamų samprata ir jų susidarymas.....	12
1.2. Namų ūkių pajamas įtakoiantys veiksniai	16
1.3. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės samprata	23
1.4. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės priežastys bei problemos.....	26
1.5. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės rodiklių sistema.....	31
2. LIETUVOS NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ PASISKIRSTYMO IR JŲ NELYGYBĖS 2004-2008 METAIS ANALIZĖ	39
2.1. Namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų dinamika 2004-2008 metais.....	40
2.2. Socialinių gyventojų grupių disponuojamųjų pajamų lygis ir jų dinamika 2004-2008 metais ...	46
2.3. Namų ūkių pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodikliai.....	51
2.4. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo netolygumo įvertinimas	57
2.5. Namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų kitimo tendencijos	61
2.6. Namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų pokyčius sąlygojančių veiksnių analizė	67
3. LIETUVOS NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ NELYGYBĖS MAŽINIMO PRIEMONĖS	73
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	79
LITERATŪRA	83
PRIEDAI	88
1 priedas. Pagrindinės sąvokos, naudojamos namų ūkių biudžetų tyrime	89
2 priedas. Skaičiavimams naudotos formulės	91
3 priedas. Lietuvos gyventojų skaičiaus retrospektyvos pokyčiai apskrityse 2004 – 2008 metais... 93	
4 priedas. Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	94
5 priedas. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis 2004-2008 metais, Lt/mėn.	94
6 priedas. Miesto ir kaimo namų ūkių vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.	95
7 priedas. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	96
8 priedas. Samdomojo darbo pajamų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.	96
9 priedas. Pajamų iš verslo ir individualios veiklos pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	97
10 priedas. Socialinių išmokų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.	97
11 priedas. Pajamų iš rentos, turto ir kitų pajamų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	98
12 priedas. Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam namų ūkio nariui pagal apskritis 2004 - 2008 metais kitimo tempai, proc.	99
13 priedas. Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	100
14 priedas. Vidutinės disponuojamosios pajamos pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	100
15 priedas. Vidutinės disponuojamosios pajamos pagal namų ūkio tipą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	100
16 priedas. Vidutinės socialinės išmokos pagal namų ūkio tipą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.....	101
17 priedas. Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį pagal namų ūkio galvos amžių 2004-2008 metais, Lt/mėn.	102

18 priedas. Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį pagal namų ūkio išsilavinimą 2004-2008 metais, Lt/mėn.	103
19 priedas. Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, proc. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai.....	104
20 priedas. Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, proc. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai	105
21 priedas. Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, proc. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai	106
22 priedas. Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2008 metais, proc. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai.....	107
23 priedas. Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2008 metais, proc. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai	108
24 priedas. Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2008 metais, proc. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai	109
25 priedas. Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai 2004–2009 m.	110
26 priedas. Tarpiniai skaičiavimo rezultatai. Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2004 m., Lt/mėn.	111
27 priedas. Tarpiniai skaičiavimo rezultatai. Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2005 m., Lt/mėn.	112
28 priedas. Tarpiniai skaičiavimo rezultatai. Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2006 m., Lt/mėn.	113
29 priedas. Tarpiniai skaičiavimo rezultatai. Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2007 m., Lt/mėn.	114
30 priedas. Tarpiniai skaičiavimo rezultatai. Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2008 m., Lt/mėn.	115
31 priedas. Tarpiniai skaičiavimo rezultatai. Miesto namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2008 m., Lt/mėn.	116
32 priedas. Tarpiniai skaičiavimo rezultatai. Kaimo namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2008 m., Lt/mėn.	117
33 priedas. <i>Lorenzo</i> ir <i>Gini</i> koeficientų skaičiavimai.....	118
34 priedas. Decilinių ir kvartilinių diferenciacijos koeficientų skaičiavimai.....	119
35 priedas. 2004 m., 2005 m., 2006 m., 2007 m. Lygybės linijos, <i>Lorenzo</i> kreivės ir <i>Robino Hudo</i> indeksai.....	120
36 priedas. Kai kurių Europos valstybių pajamų nelygybės pasiskirstymas pagal <i>Gini</i> koeficientą 2004-2008 m. (proc.).....	121

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam ūkio nariui absoliutūs pokyčiai ir didėjimo tempai 2004 - 2008 metais.....	42
2 lentelė. Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam namų ūkio nariui pagal apskritis 2004-2008 metų pokyčiai.....	45
3 lentelė. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių absoliutūs pokyčiai 2004 m., Lt/mėn..	52
4 lentelė. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių absoliutūs pokyčiai 2008 m., Lt/mėn..	54
5 lentelė. Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių absoliutūs ir procentiniai pokyčiai nuo 2004 m. iki 2008 m., proc. ir Lt/mėn.....	56
6 lentelė. Lorenzo, Gini, decilinio ir kvartilinio diferenciacijų koeficientų ir Robino Hudo indekso dinamika Lietuvoje 2004-2008 m.	58
7 lentelė. Vidutinių disponuojamųjų pajamų prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams.....	61
8 lentelė. Vidutinių disponuojamųjų pajamų prognozavimas analitiniu metodu pagal hiperbolės funkciją 2009-2011 metams.....	62
9 lentelė. Šalies ūkio vidutinio neto darbo užmokesčio prognozavimas pagal mechaninį (grafinį) arba „įtempto siūlo“ metodą 2010-2012 metams.....	62
10 lentelė. Šalies ūkio vidutinio bruto darbo užmokesčio prognozavimas pagal mechaninį (grafinį) arba „įtempto siūlo“ metodą 2010-2012 metams.....	63
11 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams.....	64
12 lentelė. Samdomojo darbo pajamų prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams.....	64
13 lentelė. Socialinių išmokų prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams.....	65
14 lentelė. Vidutinių disponuojamųjų pajamų mieste prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams.....	66
15 lentelė. Vidutinių disponuojamųjų pajamų kaime prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams.....	66

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1 pav. Namų ūkių pajamų sudėtis.	15
2 pav. Gyventojų pajamų funkcijų ir asmeninių poreikių patenkinimo sąryšis.	16
3 pav. Galutinių gyventojų pajamų piramidė.	17
4 pav. Individo pajamų lygį lemiantys veiksniai.	20
5 pav. Sąryšis tarp funkcinio bei pirminių, disponuojamųjų ir galutinių gyventojų pajamų pasiskirstymo.	24
6 pav. Lygybės linija, <i>Lorenzo</i> kreivė ir <i>Robino Hudo</i> indeksas.	36
7 pav. Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, litai per mėnesį.	41
8 pav. Vidutinis darbo užmokestis vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, litai per mėnesį.	42
9 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų struktūra 2004-2008 metais, proc.	44
10 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal socialinę-ekonominę grupę 2004-2008 metais, Lt/mėn.	47
11 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipus 2004-2008 metais, Lt/mėn.	48
12 pav. Socialinių išmokų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipus 2004-2008 metais, Lt/mėn.	49
13 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal namų ūkio amžių 2004-2008 metais, Lt/mėn.	50
14 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal namų ūkio išsilavinimą 2004-2008 metais, Lt/mėn.	51
18 pav. Pajamų iš rentos, turto ir kt. pajamų prognozė 2009-2011 m.	65
19 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir BVP, tenkančio vienam gyventojui 2004-2008 m.	68
20 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui 2004-2008 m.	69
21 pav. Priklausomybė tarp bendrosios pridėtinės vertės ir vidutinių disponuojamųjų pajamų 2004-2008 m.	69
22 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir prekių eksporto 2004-2008 m.	70
23 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui 2004-2008 m.	71
24 pav. Priklausomybė tarp pensijinio amžiaus gyventojų disponuojamųjų pajamų ir valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos 2004-2008 m.	71
25 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir minimaliosios mėnesinės algos 2004-2008 m.	72

IVADAS

Tyrimo problema. Daugumą žmonių neramina klausimai: ar iš tiesų Lietuvos ekonomika yra tokia silpna, kad negali užtikrinti visiems žmonėms normalaus gyvenimo? Šeimų asmeninių pajamų tyrimai parodo didelę pajamų nelygybę. Šeimos nariui tenkančios pajamos vienoje šeimoje viršija arba yra mažesnės už kitų šeimų gaunamas pajamas. Valstybės aplaidus požiūris į kainų reguliavimą dar labiau skatina pajamų nelygybę. Gyventojų pajamų nelygybė yra susijusi su viena iš aktualiausių visuomenės socialinių problemų – tai *skurdo problema*. Tačiau absoliuti pajamų lygybė rinkos sąlygomis yra ne tik neįmanoma, bet ir nepriimtina, kadangi esant vienodoms gyventojų pajamoms, sumažėtų gyventojų darbo stimulai, verslumas ir noras rizikuoti. Tirti pajamų nelygybę reikalinga, nes ji yra susijusi su nepasitenkinimu, vidinės nesėkmės jausmais, potencialiu savigarbos praradimu ir pan. [49]. Taigi visi minėti veiksniai grindžia pajamų nelygybės situacijos tyrimo reikalingumą Lietuvoje.

Aktualumas. Kiekvienas žmogus siekia aukštesnio gyvenimo lygio, kurį lemia daugelis veiksnių: fizinė, materialinė, emocinė būklė, asmenybių tobulėjimo, socialinių santykių vertė, mokymosi ir saviraiškos galimybės, poilsis, saugumas ir aplinka. Visi šie veiksniai priklauso nuo žmogaus gaunamų pajamų. Tačiau dėl skirtingų fizinių ir protinių gabumų, išsilavinimo ar socialinių įgūdžių atsiranda pajamų skirtumai, kurie visuomenę veda į socialinius konfliktus, provokuoja politinį nestabilumą. Lietuvoje pajamų nelygybės analizė nėra labai plačiai išplėtotą. Todėl būtina nuolat ieškoti priežasčių, lemiančių pajamų nelygybę visuomenėje ir nuolat stebėti namų ūkių pajamas.

Tyrimo objektas – Lietuvos namų ūkių pajamos.

Tyrimo dalykas – Lietuvos namų ūkių pajamų nelygybė.

Tyrimo tikslas - atlikti namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės Lietuvoje analizę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės priežastis bei problemas.
2. Atlikti vidutinių disponuojamųjų pajamų lygio, jų dinamikos ir struktūros 2004-2008 metų laikotarpio analizę.
3. Apskaičiuoti pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklius bei įvertinti pajamų nelygybės kitimo tendencijas.
4. Atlikti namų ūkių disponuojamųjų pajamų lyginamąją analizę Lietuvos apskrityse.
5. Įvertinti ryšį tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir kitų ekonominių rodiklių.
6. Išanalizuoti namų ūkių pajamų nelygybės mažinimo priemones.

Tyrimo metu iškeltos mokslinės hipotezės:

1. Namų ūkių disponuojamųjų pajamų struktūra ir dinamika, lyginant atskiras grupes pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, namų ūkio tipą, namų ūkio dydį, namų ūkio galvos amžių ir išsilavinimą, gyvenamą vietą, pasižymi dideliais skirtumais.
2. Ekonomikos augimas yra susijęs su namų ūkių pajamų nelygybe.

Tyrimo bazė. Darbe taikytas abstraktus teorinis metodas, sisteminė, lyginamoji ir loginė analizė. Taip pat taikyti aprašomosios statistikos metodai: statistinės medžiagos grupavimas ir lentelių sudarymas, skaičiuoti santykiniai dydžiai, reiškinų vystimosi pokyčiams nustatyti skaičiuotas padidėjimo tempas, rezultatams vaizdžiai išreikšti taikytas grafinis metodas. Gyventojų pajamų nelygybei matuoti taikyti įvairūs metodai ir rodikliai: koreliacijos koeficientai, specialieji koeficientai – *Lorenzo* ir *Gini* koeficientai, *Robino Hudo* indeksas, *struktūriniai* koeficientai - skaičiuotos modos, medianos, kvartilai, tarpkvartiliniai užmojai, kvartiliniai variacijos koeficientai, kvartiliniai asimetrijos koeficientai bei devintosios ir pirmosios decilių santykiai kiekvienai iš duomenų grupių. Atliktas prognozavimas pagal tiesinį trendą (grafiškai), pagal hiperbolės funkciją, dinaminės eilutės išlyginimas pagal vidutinį absoliutinį padidėjimą ir vidutinį didėjimo tempą, pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą.

Mokslinis darbo naujumas. Darbe išskiriamos namų ūkių nelygybės problemos ir priežastys. Gyventojų pajamų nelygybės tyrimo logika ir rodiklių sistema integruojamos atliekant nuoseklią, sisteminę – struktūrinę empirinių Lietuvos gyventojų disponuojamųjų pajamų duomenų analizę. Įvertinus analizės metu nustatytus dėsningumus ir tendencijas, išskiriamos namų ūkių pajamų nelygybės mažinimo priemonės.

Teorinis rezultatų reikšmingumas. Atskleista namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės esmė, įvertintos netolygų pajamų pasiskirstymą sąlygojančios priežastys. Apibrėžtas pajamų nelygybės ir ekonominio augimo sąryšis, įvertintos socialinės augančios pajamų nelygybės pasekmės. Išanalizuota gyventojų pajamų nelygybę matuojančių lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių sistema, leidžianti visapusiškai įvertinti kiekvieną jos aspektą. Apibrėžtas pajamų nelygybės ir skurdo sąryšis. Išskirtos esminės pajamų nelygybės mažinimo priemonės bei jų efektyvumo problema.

Praktinis rezultatų reikšmingumas. Darbe atlikta sisteminė – struktūrinė Lietuvos namų ūkių disponuojamųjų pajamų analizė, sudaranti prielaidas efektyvios, moksliskai pagrįstos socialinės politikos vystymui. Nustatyti pagrindiniai gyventojų pajamų lygio ir struktūros kitimo dėsningumai ir įvertinti namų ūkių disponuojamųjų pajamų nelygybės pokyčiai atskirose gyventojų socialinėse grupėse. Identifikuoti pajamų struktūros ir jų dinamikos skirtumai, lyginant namų ūkių grupes pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, namų ūkio tipą, namų ūkio dydį, namų ūkio galvos amžių ir išsilavinimą. Remiantis apskaičiuotomis duomenų padėties ir sklaidos rodiklių

reikšmėmis, įvertinta visų disponuojamųjų pajamų nelygybė. Įvertintos pajamų nelygybės kitimo tendencijos miesto ir kaimo namų ūkiuose. Nustatyti didžiausią įtaką pajamų lygiui darantys ekonominiai rodikliai, suteikiant jų įtakos dydžiui skaitinę išraišką. Atlikta disponuojamųjų pajamų lygio 2009, 2010 ir 2011 metais prognozė.

Pagrindiniai informacijos šaltiniai. Mokslinė literatūra, leidžianti apibūdinti namų ūkių pajamų pasiskirstymą ir jų nelygybės priežastis, taip pat statistiniai duomenys ir internetiniai šaltiniai. Didžioji tyrimo dalis pagrįsta Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atliekamų namų ūkių biudžetų tyrimų ir 2004-2008 m. namų ūkių pajamų ir išlaidų rezultatais. Taip pat buvo naudotasi Eurostato bei Pasaulio banko pateiktais duomenimis. Pasirinktas 2004-2008 m. nagrinėjimo laikotarpis siekiant nustatyti pagrindines namų ūkių disponuojamų pajamų lygio, struktūros ir nelygybės kitimo tendencijas.

1. NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ PASISKIRSTYMO IR JŲ NELYGYBĖS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Namų ūkių pajamų samprata ir jų susidarymas

Analizuojant namų ūkių pajamų teoriją, būtina išsiaiškinti darbe vartojamų sąvokų esmę.

Remiantis LR Statistikos departamento sąvokomis, namų ūkis apibūdinamas kaip atskirai gyvenantis vienas asmuo arba grupė viename būste gyvenančių asmenų, kurie dalijasi išlaidas, įskaitant bendrą apsirūpinimą gyvenimui būtinomis priemonėmis [30]. Namų ūkis – tai ekonomikos sektorius, kurį sudaro individai, šeimos ir nekomercinės organizacijos, atliekantis dvigubą vaidmenį: pirma, galutinių prekių ir paslaugų pirkėjo ir antra, gamybos veiksmų (darbo, kapitalo, žemės ir t.t.) savininko. Šiame darbe namų ūkis bus vadinamas gyventoju.

Gyventojų pajamos – sudėtinga ir daugialypė ekonominė kategorija. Pačia siauriausia prasme jos gali būti suprantamos kaip individo ar jo šeimos vartojimo galimybes atspindintis rodiklis, tačiau pažvelgus į giluminius gyventojų pajamų formavimosi ir vystimosi dėsningumus, jos gali būti vertinamos kaip daugiamatis šalies socialinio ekonominio išsivystymo bei visuomenės raidos indikatorius. Taigi gyventojų pajamos – tai visuma piniginių ir natūrinių išteklių, gyventojų gaunamų įvairiomis formomis ir leidžiančių patenkinti tam tikro lygio einamuosius ir perspektyvinius individų asmeninius, fizinius, dvasinius (intelektualinius) bei socialinius poreikius. [12]

Pagal A. Šileiką ir I. Blažienę (2000) gyventojų pajamos – tai pinigais išreikšta nauja vertė, kurią gauna visuomenės nariai. Tai yra darbo pajamos, pajamos iš turto, socialinės išmokos. Grynosios pajamos yra tai, kas lieka sumokėjus pajamų, socialinio draudimo mokesčius. Be to, jos apima visas namų ūkio pajamas: ir einamąsias, ir lėšas susijusias su taupymu ir kaupimu – tai gali būti pajamos iš ankščiau sukaupto turto (atsiimti indėliai, skolos, turto pardavimas) arba ateities pajamos (paimtos paskolos). [50]

Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme pateikiamas toks gyventojų pajamų sąvokos apibrėžimas: “pajamos – pozityvios pajamos, taip pat per mokestinį laikotarpį gautas atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, už perduotas ar suteiktas teises, už perduotą ar kitaip perleistą, investuotą turtą ar lėšas ir (arba) kita gauta nauda pinigais ir (arba) natūra” [22].

Užsienio autoriai teigia, kad pajamos - tai lėšos, gautos per tam tikrą laikotarpį, ypač apmokėjimas už atliktą darbą, arba kaip palūkanos už investicijas [33].

Analizuojant namų ūkių pajamų sudėtį būtina išskirti namų ūkių pajamų šaltinius.

Bendrosios namų ūkio pajamos susideda iš visų namų ūkio narių asmeninių pajamų iš sandomojo ar savarankiško darbo, pajamų iš nekilnojamojo turto arba žemės nuomos, socialinių išmokų senatvėje, netekus maitintojo, ligos, negalios, nedarbo atveju, stipendijų, piniginių išmokų

šeimai, vaikams, su socialine atskirtimi susijusių išmokų, būsto pašalpų, reguliarių piniginių pervedimų iš kitų namų ūkių, palūkanų, dividendų. Šios pajamos yra skirstomos į tokias stambias grupes: disponuojamosios pajamos ir tiesioginiai mokesčiai bei įnašai į soc. draudimo ir pensijų fondus.

Pagal LR Statistikos departamentą **disponuojamosios namų ūkio pajamos** – tai bendrosios pajamos atskaičius pajamų mokestį, nuolatinis turto mokestį, darbuotojų, savarankiškai dirbančių asmenų ir bedarbių privalomojo socialinio draudimo įmokas ir reguliarius pervedimus kitiems namų ūkiams [24]. Šias pajamas sudaro samdomojo darbo pajamos, savarankiško darbo pajamos, pajamos iš verslo ir individualios veiklos, pajamos iš žemės ūkio, pajamos iš turto, rentos ir kitos pajamos ir socialinės išmokos.

Samdomojo darbo pajamos – pajamos iš samdomojo darbo pinigais ir natūra, premijos, įvairios priemokos, komandiruočių dienpinigiai, įvairios kompensacijos, kurias moka darbovietė, ir t. t. [30]. Jos būna dviejų rūšių – tai piniginės ir natūrinės samdomojo darbo pajamos.

Piniginės samdomojo darbo pajamos apima algas ir atlyginimus, mokamus grynaisiais už dirbtą laiką arba atliktą darbą pagrindiniame darbe ir bet kokiame antraeiliam ar atsitiktiniame darbe (darbuose), atlyginimą už nedirbtą laiką (pvz., atostoginiai), mokėjimus už viršvalandžius, akcinių bendrovių direktoriams mokamus atlyginimus, išmokas pagal vienetinius įkainius, komisinius ir arbatpinigius, papildomus mokėjimus, premijas, išmokas, mokamas už darbą tolimose vietovėse, mokėjimus, kuriuos darbdavys moka darbuotojui vietoj algų ir atlyginimų per socialinio draudimo sistemą, kai darbuotojas negali dirbti dėl ligos, jei tokių mokėjimų negalima atskirai ir aiškiai identifikuoti kaip socialinių išmokų.

Samdomojo darbo pajamos natūra – tai nemokamas arba subsidijuojamas maistas, su būstu susijusių išlaidų (pvz., dujų, elektros, vandens), telefono sąskaitos kompensavimas ar apmokėjimas. Darbdavio suteiktas tarnybinis automobilis asmeniniam naudojimui sąlygiškai įskaitomas į pinigines disponuojamasias namų ūkio pajamas.

Savarankiško darbo pajamos – tai pajamos, gautos per tiriamąjį pajamų laikotarpį kaip individų ir jų šeimos narių dabartinio ar ankstesnio užsiėmimo savarankišku darbu rezultatas. Savarankiškas darbas yra darbas, kai atlyginimas tiesiogiai priklauso nuo pelno (arba pelno potencialo), gauto iš sukurtų prekių ir paslaugų. Savarankiško darbo pajamos įvertinamos apklausos būdu, surenkant duomenis apie pinigų, paimtų iš įmonės asmeniniam naudojimui (vartojimui ar taupymui), sumą. Į savarankiško darbo pajamas natūra įskaitoma žemdirbių namų ūkiuose savo reikmėms sunaudotos žemės ūkio produkcijos vertė. [24]

Pajamos iš verslo, individualios veiklos – tai pajamos iš verslo, amatų, laisvosios profesinės veiklos, žemės ūkio gamybos ir kitokios veiklos. Skaičiuojant nesamdomojo darbo pajamas imamos tik grynosios pajamos, t. y. iš gautų pajamų atimamos einamosios išlaidos

medžiagoms, žaliavoms, energijai, įrankiams, verslo mokesčiams ir pan. Namų ūkiai, užsiimantys verslu, prašomi nurodyti ne visas pajamas iš verslo, o tik namų ūkio reikmėms skiriamą dalį (įskaitant santaupas). [30]

Pajamos iš žemės ūkio – tai piniginės ir natūrinės pajamos, gautos iš žemės ūkio gamybos. Piniginės pajamos skaičiuojamos iš pinigų sumos, gautos pardavus žemės ūkio produkciją, atimant išlaidas žemės ūkio gamybai. Kadangi išlaidos žemės ūkio gamybai gali būti didesnės negu pajamos, gautos pardavus produkciją (ypač žiemos ir pavasario mėnesiais), piniginės žemės ūkio pajamos gali būti mažesnės už 0, t. y. su neigiamu ženklu. Natūrinės žemės ūkio pajamos – tai visa iš savo ūkio gauta žemės ūkio produkcija, kurią (šviežią ar perdirbtą) namų ūkis suvartojo pats. [30]

Pajamos iš turto, rentos ir kitos pajamos – gautos palūkanos, dividendai, iš nekilnojamojo turto (žemės, namo, buto ir kt.) nuomos gautos gryniosios pajamos, stipendijos, alimentai, iš tėvų, vaikų, giminių ar draugų gauti pinigai, nemokamai iš kitų namų ūkių gauti jų užauginti (surinkti) maisto produktai [30].

Socialinės išmokos – tai pensijos ir piniginės pašalpos senatvėje, ligos ir negalios atvejais, išmokos, skirtos našliams ir našlaičiams, šeimai ir vaikams, bedarbiams, socialinės atskirties ir kitais atvejais. Taip pat įskaitomos su būstu susijusios socialinės išmokos natūra, t. y. šildymo, vandens tiekimo, kuro išlaidų kompensacijos. Į socialines išmokas, skirtingai nuo Europos integruotos socialinės statistikos sistemos (ESSPROS), įskaitomos ir stipendijos, tačiau neįskaitomos socialinės išmokos natūra (išskyrus su būstu susijusias socialines išmokas), pavyzdžiui, kompensacijos vaikams išlaikyti ikimokyklinėse vaikų įstaigose, nemokamas maitinimas mokyklose, kompensuojami vaistai, socialinė pašalpa natūra ir pan. [24]

Taip pat galima išskirti ir **nedarbinės pajamas** – tai pajamos, gautos palūkanomis, dividendais arba kapitalo prieaugiu iš investicijų, žemės ar nuosavybės nuomos. Šių pajamų pagrindinis požymis tas, kad jos gaunamos žmogui nedirbant, o investuojant.

R. Lazutka (2001) pajamų prigimtį analizuoja per žmogaus socialinės raidos koncepciją, kurioje vartojimas tampa dalyvavimo bendruomenės gyvenime priemone, tačiau pabrėžiama, kad šis vartojimas neapsiriboja vien tik asmeninių pajamų naudojimu. Taip pat svarbios kolektyviai vartojamos nematerialinės gėrybės, kurios teikiamos viešai: socialinė apsauga, sveikatos apsauga, švietimas, transportas; bei gėrybės ir paslaugos, teikiamos namų ūkiuose nemokamo darbo ir gamtos išteklių. Atitinkamai žmonių gaunamos pajamos suskaidomos į dvi stambias grupes: [19, p. 102-103]

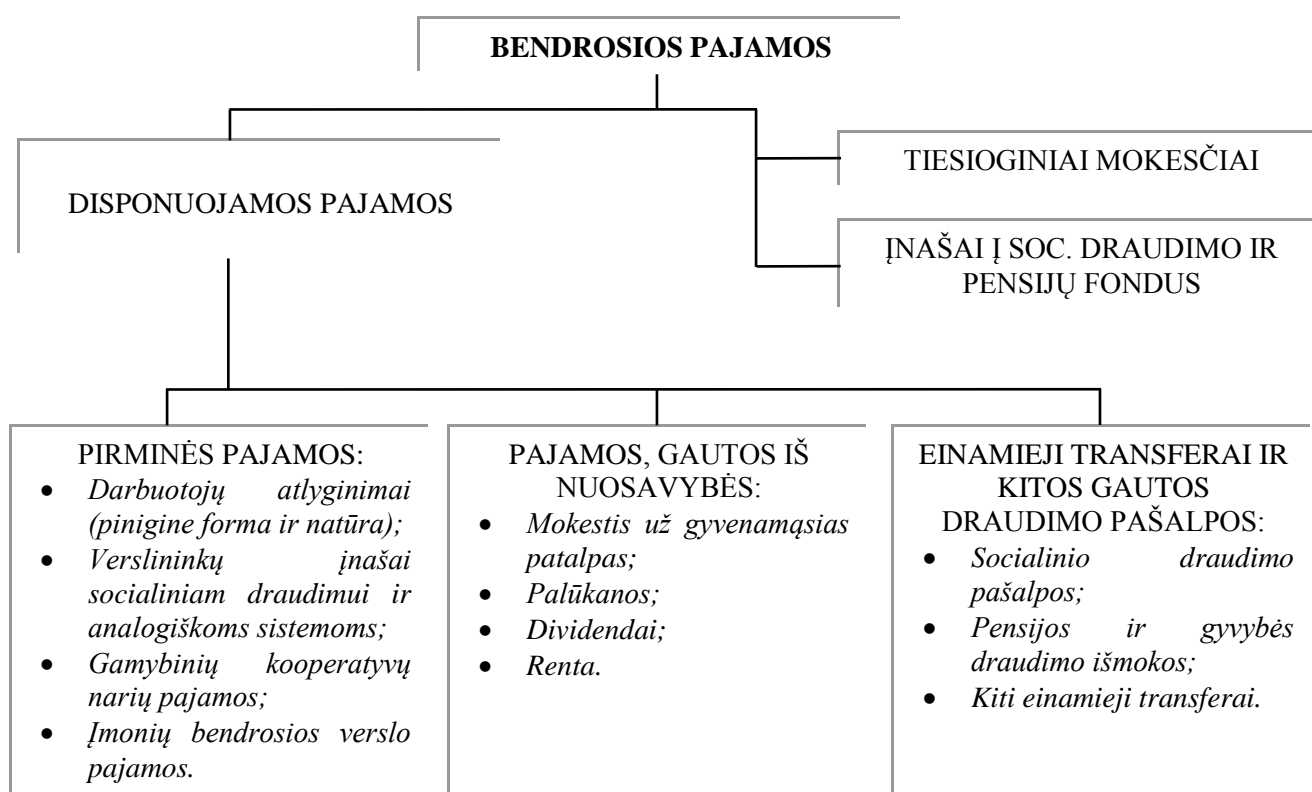
1. Pirminės pajamos, kai žmonės dalyvauja ūkinėse veiklose ir užsidirba pajamas kaip samdomi darbuotojai, savarankiškai dirbantieji ar kaip ekonominių išteklių (žemės, kapitalo) savininkai. Prie pirminių pajamų priskiriamos taip pat ir savo ūkyje asmenų ar šeimų sukurti

vartojimo reikmenys. Pastarosios pajamos sudaro didesnę visų pirminių pajamų dalį menkiau išvystytose šalyse ir mažiau į visuomeninį darbo pasidalijimą integruotuose namų ūkiuose.

2. Antrinės pajamos - tai valstybės perskirstytos pajamos. Valstybė renka mokesčius ir taip sumažina rinkose uždirbamas pajamas, kita vertus, moka socialines išmokas (socialinius transferus) ir taip gyventojų pajamas padidina. Tai kolektyviai vartojamos nematerialinės gėrybės.

A. Šileika ir I. Blažienė (2000) išskiria tokius pagrindinius **pajamų šaltinius**: darbinės pajamos, socialinės pašalpos, tėvų (globėjų) parama ir įvairios neregulios pajamos (už pagamintą ir realizuotą namų ūkio produkciją, įvairūs uždarbiai ir pan.) [50].

Taigi apibendrinant namų ūkio pajamų sudėtines dalis galima taip pavaizduoti bendrųjų pajamų sudėtį.

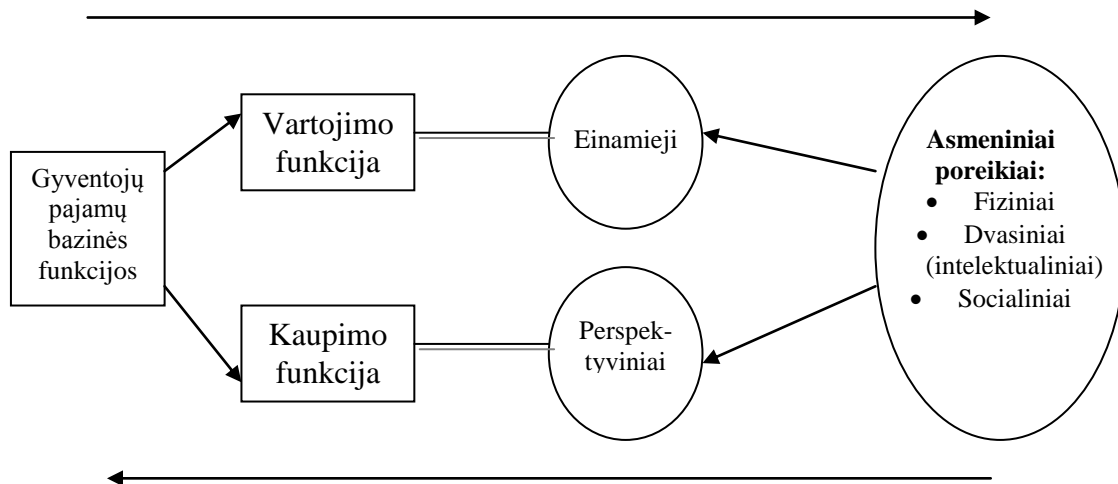
1 pav. Namų ūkių pajamų sudėtis.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis [37, p. 8].

1 paveiksle esanti gyventojų pajamų rodiklių sistema, leidžia atlikti gyventojų pajamų, jų struktūros ir diferenciacijos analizę. Šią rodiklių sistemą sudaro trys rodikliai: pirminės gyventojų pajamos, disponuojamos gyventojų pajamos bei galutinės gyventojų pajamos.

Dabartiniame visuomenės socialinio ekonominio išsivystymo etape gyventojų pajamų objektyvumą individo lygmenyje lemia dvi jų atliekamos bazinės funkcijos – asmeninio vartojimo funkcija bei kaupimo funkcija. Gyventojų pajamų atliekama vartojimo funkcija apibrėžiama kaip ekonominių gėrybių vartojimas trumpu laikotarpiu, siekiant patenkinti einamuosius asmeninius

poreikius. Gyventojų pajamų atliekama kaupimo funkcija reiškia, kad dalis gyventojų pajamų perkeliama į sekančius laikotarpius fizinio arba finansinio turto forma ir yra skiriama būsimų asmeninių poreikių tenkinimui. [39]

2 pav. Gyventojų pajamų funkcijų ir asmeninių poreikių patenkinimo sąryšis.

Šaltinis: [39].

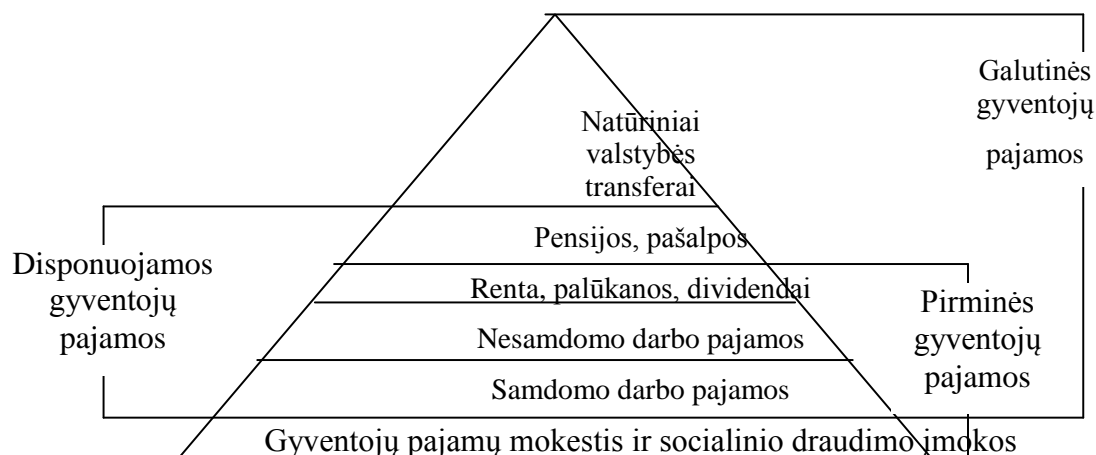
Apibendrinant galima teigti, kad gyventojų pajamos – tai visuma piniginių ir natūrinių išteklių, gyventojų gaunamų įvairiomis formomis ir leidžiančių patenkinti tam tikro lygio einamuosius ir perspektyvinius individų asmeninius – fizinius, dvasinius (intelektualinius) bei socialinius – poreikius.

1.2. Namų ūkių pajamas įtakoiantys veiksniai

Analizuojant namų ūkių pajamas, būtina išsiaiškinti pajamas įtakojančius veiksnius. Kaip jau aptarėme ankstesniame poskyryje, pajamos – tai atlyginimas už atliktą darbą. Pajamas žmonės gauna įvairiai.

Sąryšis tarp gyventojų pajamų rodiklių sistemos ir atskirų pajamų rūšių atsispindi galutinių gyventojų pajamų piramidėje (3 paveikslas).

3 pav. Galutinių gyventojų pajamų piramidė

Šaltinis: [12].

Gyventojų pajamų dydį gali veikti daugelis veiksnių – atsižvelgiant į tai gyventojai yra skirstomi pagal namų ūkio gyvenamąją vietą (miestas ar kaimas), namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę (žemdirbiai, pensininkai ir kt.), namų ūkio tipus (vienišas asmuo, vienas suaugęs su vaiku ir kt.), namų ūkio galvos amžių, namų ūkio išsilavinimą.

Namų ūkio tipas nustatomas pagal namų ūkio demografinę sudėtį, atsižvelgiant į tai, ar namų ūkyje yra vaikų. Vaikais laikomi visi asmenys iki 18 metų amžiaus ir ekonomiškai neaktyvūs (nedirbantys ir aktyviai neieškantys darbo) 18–24 metų amžiaus asmenys, gyvenantys su bent vienu iš tėvų (ar jiems prilygintu asmeniu). Vaikų kategorijai nepriskirti asmenys laikomi suaugusiais.

Socialinė-ekonominė grupė yra nustatoma pagal namų ūkio galvos pagrindinį pajamų šaltinį. Pagal šį požymį yra skiriamos tokios socialinės-ekonominės grupės [30]:

- žemdirbiai – pagrindinės namų ūkio galvos pajamos yra iš asmeninio žemės ūkio;
- sandomieji darbuotojai – pagrindinės namų ūkio galvos pajamos yra iš sandomojo darbo valstybės arba privačiame sektoriuje;
- dirbantys sau asmenys, darbdaviai – pagrindinės namų ūkio galvos pajamos yra iš verslo, amatų, laisvosios profesinės veiklos;
- pensininkai – pagrindinės namų ūkio galvos pajamos yra pensija;
- kiti – pagrindinis pajamų šaltinis yra įvairios pašalpos, stipendija, pajamos iš turto ir kitos.

Gyventojų pajamos priklauso ir nuo bazinių dydžių: minimalaus gyvenimo lygio (MGL), minimalios mėnesinės ir bazinės algos bei bazinės pensijos [11]. Tai yra vyriausybės tvirtinami dydžiai ir jie reguliariai didinami.

Pažvelgus iš kitos pusės, vienas svarbiausių šeimų socialinę-ekonominę padėtį sąlygojančių veiksnių yra jų gaunamos pajamos. Svarbu ir sukauptas turtas, turimos santaupos ir pan., tačiau esamai socialinei ekonominei padėčiai ir jos tolesniam kitimui svarbiausią reikšmę vis dėl to turi pajamos. Šeimų tikrąją ekonominę padėtį sąlygojančios realiosios pajamos, priklauso nuo kainų bei mokesčių tarifų kitimo. Taip pat pajamos priklauso nuo žmonių socialinio ekonominio statuso ir jų atitinkamos veiklos.

Pagal pajamų gavimo principą būtina išskirti tris pagrindines sritis, iš kurių gaunamos individo pajamos – rinka, perskirstymo sistema ir visuomenės narių parama. Šis skirstymas padeda išsiaiškinti iš kur gaunamos pajamos ir nuo ko jos priklauso [12].

Pagal I. Blažienę (2002) *rinkos* pajamos gaunamos vienoje iš rinkų – darbo rinkoje, finansų rinkoje ar turto rinkoje, panaudojant vieną ar kelis individo turimus kapitalus – žmogiškąjį, fizinį ar finansinį kapitalą. Žmogiškojo kapitalo panaudojimas suteikia galimybę gauti samdomojo ir nesamdomojo darbo pajamas, tuo tarpu fizinis ir finansinis kapitalas užtikrina nesamdomojo darbo pajamų, rentos, palūkanų bei dividendų gavimą. [1, p. 12]

T. Medaiskis ir kt. išskiria sekančius rinkos pajamų šaltinius [38].

Pirmas pajamų šaltinis yra fizinis kapitalas. Gamybos veiksnių rinkoje esantis kapitalas – fizinis kapitalas yra turtas (pastatai, mašinos, įrenginiai ir t.t.), gamybos fondai. Pajamos, kurias teikia fizinis kapitalas (pvz., gamybiniai įrenginiai ir pastatai), gaunamos dviem formomis:

- Pirmiausia tai palūkanos, kurias gauna skolinamojo kapitalo savininkai. Palūkanas gauna skolinantieji pinigus verslininkams, kad šie galėtų įsigyti įrenginių ar pastatyti gamybinius pastatus. Vienas iš pinigų skolinimo firmai būdų - jos išleistų obligacijų pirkimas. Kitas būdas – skolinti pinigus bankui ar kitai finansinei institucijai, kuri savo ruožtu juos paskolins verslininkui. Kitaip pasakius palūkanos – tai mokestis už laukimą.
- Antra pajamų forma – tai pelnas, kurį gauna fizinio kapitalo savininkai, t.y. tie, kurie turi firmą ir organizuoja prekių gamybą bei pardavimą, arba tie, kurie turi akcijų.

Antras pajamų šaltinis yra investavimas į žmogiškąjį kapitalą, t.y. įgūdžių, sugebėjimų ir išsilavinimo įsigijimą. Investuojant į žmogiškąjį kapitalą, mažiau vartojama dabar ir tikimasi didesnių pajamų bei didesnio vartojimo masto ateityje. Tačiau žmonės yra nevienodi, nevienodas jų požiūris į darbą ir nevienodas jų produktyvumas. Darbo kokybė priklauso nuo kiekvieno žmogaus įgyto išsilavinimo, kvalifikacijos ir patyrimo. Vieni darbuotojai turi daugiau žmogiškojo kapitalo, kiti – mažiau. Šį skirtumą ir parodo darbuotojų gaunamos pajamos. Nors lėšų investavimas į žmogiškąjį kapitalą ne visada patenkins mūsų poreikius, tačiau jo apimtis yra didžiulė, gerokai viršijanti šalies investavimą į fizinį kapitalą. Žmonių proto ir sugebėjimų ugdymas yra svarbesnis negu gamyklų įrenginių tobulinimas. Darbdaviai kur kas daugiau investuotų į mokymo

programas, jeigu jie būtų garantuoti, kad apmokyti darbuotojai neišeis iš firmos ir leis darbdaviams “susigrąžinti” investuotas lėšas. Galima išskirti tris šių pajamų dalis:

1. Nekvalifikuoto darbuotojo gaunamos bazinės pajamos.
2. Papildomos pajamos, kurias asmenys galėtų gauti dėl savo išsilavinimo bei stažo kitose darbo vietose.
3. Papildomos pajamos už ypatingus sugebėjimus bei talentą. Ši pajamų dalis dažnai apibrėžiama kaip renta plačiąja prasme.

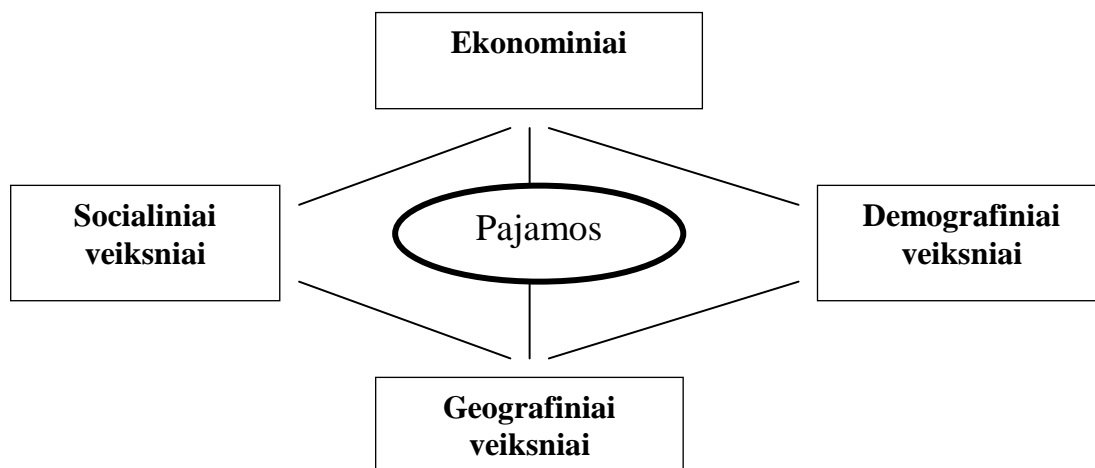
Trečias pajamų šaltinis yra renta. Renta yra skirtumas tarp to, ką gamybos veiksnys uždirba, ir to, ką jis galėtų uždirbti kitur (tai jo alternatyviniai kaštai).

Persikirstymas susijęs su tam tikrais valstybės įsipareigojimais ir apima gyventojų pajamas, gaunamas iš socialinės apsaugos bei natūrinius valstybės transferus. Persikirstymo sričiai priskiriami tokie pajamų šaltiniai, kaip valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas, valstybės ir savivaldybių biudžetai ir privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetas. Iš valstybinio socialinio draudimo fondo ir nacionalinio (savivaldybių) biudžetų gyventojams teikiamos pensijos, pašalpos; iš nacionalinio biudžeto teikiami natūriniai valstybiniai transferai; iš privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto teikiamos sveikatos paslaugų pilnos ar dalinės kompensacijos. [1, p. 12]

Visuomenės narių parama – tai savanoriška šeimos narių, draugų, giminių, nevyriausybinė organizacijų parama. Šiuo atveju gali būti gaunamos tokių rūšių pajamos, kaip: pašalpos, dovanos ir kita parama. [1, p. 12]

Taigi svarbiausia gyventojų pajamų rūšis yra darbo užmokestis. Lietuvoje minimalioji mėnesinė alga sieki 800 Lt, o kainų lygis šalyje yra labai artimas pasauliniam. Tarp kaimyninių valstybių Lietuvoje darbo apmokėjimui tenka mažiausia lyginamoji dalis, o socialinio draudimo įmokos irgi yra mažesnės.

Gyventojų pajamų lygį lemiantys veiksniai taip pat skirstomi į ekonominius, socialinius, demografinius bei geografinius veiksnius, kurie savo ruožtu gali būti dalijami į priklausančius nuo paties individo bei nuo jo nepriklausančius (4 paveikslas).

4 pav. Individo pajamų lygį lemiantys veiksniai.

Šaltinis: [12].

Išnagrinėjus pajamų šaltinius nustatyta, kad gyventojų pajamas lemia įvairūs nuo jų pačių priklausantys veiksniai - darbo kokybė, kiekvieno žmogaus įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ir patyrimas, sukauptas stažas, ypatingi sugebėjimai, pasirinkta specialybė, gyvenamoji vieta, žmogiškasis, fizinis ir finansinis kapitalas. Aukštesnis išsilavinimo lygis padidina galimybę gauti didesnes pajamas. Taip pat gyventojų pajamas įtakoja valstybės vykdoma socialinė ekonominė politika - pagrindiniai namų ūkių pajamų šaltiniai valstybės socialinio draudimo fondo, privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetai, įvairios paramos ir pagalbos.

Toliau būtina išnagrinėti namų ūkių pajamų rodiklių sistemą, kuri taip pat parodo iš ko susidaro pajamos ir kas jas gali mažinti ar didinti.

Darbo užmokesčio didinimo galimybes riboja sunki bendra ekonomikos situacija šalyje. Vienas iš galimų vertinimų, kaip darbo užmokestis atitinka ekonomines galimybes, gali būti vidutinio uždarbio ir sukurto BVP santykio, skaičiuojant vienam dirbančiajam nacionalinėje ekonomikoje apimties faktinėmis kainomis, analizė [38].

Pagal V. Vitunskienę (1997), pajamų paskirstymo atžvilgiu gali būti analizuojami du pajamų rodikliai [55, p. 156-157]:

1. Bendrosios gyventojų pajamos - tai per tam tikrą laiką uždirbtos (gautos) pajamos, iš kurių neatskaityti privalomieji mokesčiai – pajamų mokestis ir socialinio draudimo įmokos.
2. Disponuojamos arba grynosios gyventojų pajamos - tai pajamos, iš kurių yra atskaityti privalomieji mokesčiai.

Analizuojant namų ūkių pajamų rodiklių sistemą, būtina išsiaiškinti koks egzistuoja ryšys tarp šalies visuminių pajamų ir individualių namų ūkių pajamų. Išskiriami šie pagrindiniai nacionalinių pajamų rodikliai [34, p. 86-92]:

- bendrasis nacionalinis produktas (BNP);
- bendrasis vidaus produktas (BVP);
- grynasis nacionalinis produktas (GNP);
- grynosios vidaus pajamos arba nacionalinės pajamos (NP);
- asmeninės pajamos (AP);
- grynosios asmeninės pajamos arba disponuojamos pajamos (DP).

E. Buškevičiūtė (2006) teigia, kad bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui - vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių šalies socialinę situaciją. Nuo jo daug priklauso gyventojų pajamų lygis, įvairių socialinių programų vykdymo galimybės. Kita vertus, pats BVP yra veikiamas tokių socialinių veiksnių kaip užimtumo lygis, bendra socialinė šalies padėtis. [2, p. 538-540]

Tačiau siekiant suprasti, kaip susidaro individualios atskirų namų ūkių pajamos, reikia išanalizuoti praktikoje paplitusį bendrojo vidaus produkto (BVP) rodiklį, kuriam įvertinti naudojami trys metodai: gamybos, išlaidų ir pajamų. Remiantis BVP rodiklio, skaičiuojamo pajamų metodu, matematine išraiška išvedamas grynujų asmeninių pajamų, dar kitaip vadinamų disponuojamomis pajamomis, rodiklis. [34, p. 86-92]

BVP, skaičiuojamo pajamų metodu, rodiklio matematinė išraiška užrašoma:

$$BVP = W+R+i+II+De+Ti \quad (1.1)$$

BVP - tai per tam tikrą laiką šalies ūkyje gautų įvairių pajamų grupių suma:

- Darbo užmokestis (*W - Wages*). Į šį pajamų straipsnį įtraukiami firmų savininkų įnašai į privačius ir vyriausybės draudimo, medicininio aptarnavimo, nedarbo ir kitus fondus, kurie galiausiai išmokami darbuotojams.
- Renta (nuoma) (*R - Rent*) – tai žemės ar kito nekilnojamo turto nuosavybės pajamos. Į šį pajamų elementą įskaičiuojama ir nuosavų namų, butų tariama nuoma patiems sau. Tai daroma todėl, kad BNP atsispindėtų visų namų paslaugas, nepaisant jų nuosavybės formos.
- Palūkanos (*i - Interest*) – tai pajamos, gautos už paskolintus pinigus.
- Pelnas (*II - Profit*) - individualių, partnerinių firmų ir akcinių bendrovių grynosios pajamos, liekančios padengus gamybos kaštus.
- Amortizacija (*De - Depreciation*) - kapitalo vertės sumažėjimas jam dėvintis ir senstant.
- Netiesioginiai verslo mokesčiai (*Ti - Taxes indirect*) – tai mokesčiai, kuriuos vyriausybė uždeda prekėms ir paslaugoms (pridėtinės vertės mokestis, akcizai, turto ir licenzijų mokesčiai).

Iš 1.1 matematinės išraiškos atėmus amortizaciją (*De*) gaunamas grynojo nacionalinio produkto (GNP) rodiklis:

$$GNP = BVP - De = W+R+i+II+Ti \quad (1.2)$$

Grynojo nacionalinio produkto rodiklis tiksliau parodo gyventojų gerovės pokyčius, kadangi amortizacijos išlaidos eiliniam vartotojui neatsiliepia. Tačiau į grynojo nacionalinio produkto rodiklį įeina netiesioginiai mokesčiai (Ti), kurie į asmenines pajamas taip pat nepatenka. Todėl iš 1.2 lygybės atėmus netiesioginius mokesčius gaunamas rodiklis, apibūdinantis nacionalines pajamas siaurąja prasme. Jas sudaro visuminės asmeninės pajamos: atlyginimas už darbą (W), palūkanos (i), renta (R) ir pelnas (Π):

$$NP = GNP - Ti = W + R + i + \Pi \quad (1.3)$$

Tačiau šis nacionalinių pajamų rodiklis dar neatspindi asmeninių pajamų, nes nacionalinės pajamos nėra lygios asmeninėms pajamoms dėl kelių priežasčių [20].

Priežastys, sąlygojančios asmeninių pajamų mažėjimą:

- asmeninės pajamos apskaičiuojamos, prieš tai atskaičius įmokas į privalomojo socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo fondus (Wi);
- dalis įmonių pelno atitenka valstybei kaip įmonių pelno (pajamų) mokestis (IIT);
- dalį pelno įmonės pasilieka gamybos plėtimo finansavimui – nepaskirstytas pelnas (IIN). Tik dividendai tampa asmeninių pajamų dalimi.

Priežastys, sąlygojančios asmeninių pajamų didėjimą:

- vyriausybė perveda lėšas į socialinio draudimo, pensijų, nedarbo ir kitus fondus, moka stipendijas besimokantiems - tokie mokėjimai (transferiniai mokėjimai - Tp) didina asmenines pajamas, bet nedidina gamybos veiksnių apimtį, todėl jie į nacionalines pajamas neįskaitomi.

Įvertinus priežastis, sąlygojančias asmeninių pajamų mažėjimą ir didėjimą, galima užrašyti asmeninių pajamų (AP) matematinę išraišką:

$$AP = NP - Wi - IIT - IIN + Tp = W + R + i + \Pi - Wi - IIT - IIN + Tp \quad (1.4)$$

Galima teigti, kad nacionalinės pajamos glaudžiai susijusios su asmeninėmis pajamomis, kadangi vartotojams atitenka pajamos, gautos už gamybos veiksmus. Didžiąją nacionalinių pajamų dalį sudaro namų ūkiams tenkančios asmeninės pajamos. Į nacionalines pajamas patenkančios valstybės pajamos įmokų į socialinio draudimo, sveikatos draudimo ir kitus fondus, įmonių pelno ir kitų mokesčių pavidalu, jos nepatenka į asmeninių pajamų rodiklį. Dalis valstybės mokestinių pajamų perskirstomos namų ūkiams pensijų, pašalpų, stipendijų ir kitų išmokų pavidalu, tai vadinamieji transferiniai išmokėjimai, kurie neįvertinami nacionalinių pajamų rodiklyje, tačiau apskaitomi asmeninėse pajamose.

Taigi individualios namų ūkių pajamos gali būti apibrėžiamos kaip tiesioginių pajamų iš gamybos veiksnių ir transferinių išmokų suma [53, p. 8]:

$$AP = \text{tiesioginės pajamos iš gamybos veiksnių} + \text{transferinės išmokos} \quad (1.5)$$

Tiesioginės pajamos iš gamybos veiksnių – tai darbo užmokestis, pajamos iš palūkanų, renta ir pelnas. Skirtingai nuo tiesioginių pajamų, transferinės pajamos susidaro ne už prekes ir paslaugas, tačiau kaip ir tiesioginės pajamos, šios išmokos padidina gyventojų perkamąją galią, o kai kurioms jų grupėms yra pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu.

Asmeninės pajamos yra skaičiuojamos iki sumokant asmeninius (tiesioginius) mokesčius. Grynosios asmeninės pajamos (disponuojamos pajamos – *DP*) lieka atskaičius asmeninius mokesčius (*Td*) ir matematiškai užrašomos [34, p. 93]:

$$DP = AP - Td \quad (1.6)$$

Darbo tiriamojoje dalyje analizuojant namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės problemas, daugiausiai bus remtasi disponuojamųjų pajamų rodikliu, kadangi šis rodiklis ne tik parodo grynąsias gyventojų pajamas, likusias sumokėjus asmeninius mokesčius, bet ir įvertina gyventojų galimybes tenkinti asmeninius (fizinius, dvasinius ir socialinius) poreikius, t.y. atspindi gyventojų perkamąją galią.

Analizuojant pajamų rodiklius, svarbu įvertinti, kad pajamas gali veikti infliacija, tuo tikslu yra išskiriamos nominaliosios ir realiosios pajamos. [53, p. 9]

1. Nominaliosios pajamos – tai pajamos pinigine išraiška, kurias įvairiomis formomis gauna gyventojai. Jei infliacijos augimo tempas viršija gyventojų piniginių pajamų (nominalių pajamų) augimo tempą, tai piniginių pajamų perkamoji galia sumažėja – sumažėja realiosios pajamos.

2. Realiosios pajamos – tai nominaliosios pajamos pakoreguotos pagal vartojimo prekių kainų indeksą, t.y. atsižvelgiant į infliaciją:

$$\text{Realiosios pajamos} = \text{nominaliosios pajamos} / \text{vartojimo prekių kainų indeksas} \quad (1.7)$$

Išnagrinėjus namų ūkių pajamas ir jų susidarymą galima teigti, kad asmeninės pajamos yra tik dalis visų grynųjų vidaus pajamų, kita dalis darbu uždirbtų pajamų nepatenka namų ūkiams. Pastebima, kad transferiniai mokėjimai padidina asmenines pajamas, nedidindami gamybos veiksnių apimtį, todėl jie nėra įskaitomi į nacionalines pajamas.

1.3. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės samprata

Pajamų nelygybė - tai skirtumas tarp didelės ir mažas pajamas gaunančių namų ūkių [13]. Taip pat nelygybė apibūdinama kaip pajamų skirtumas tarp asmenų, regionų ir net tautų [33].

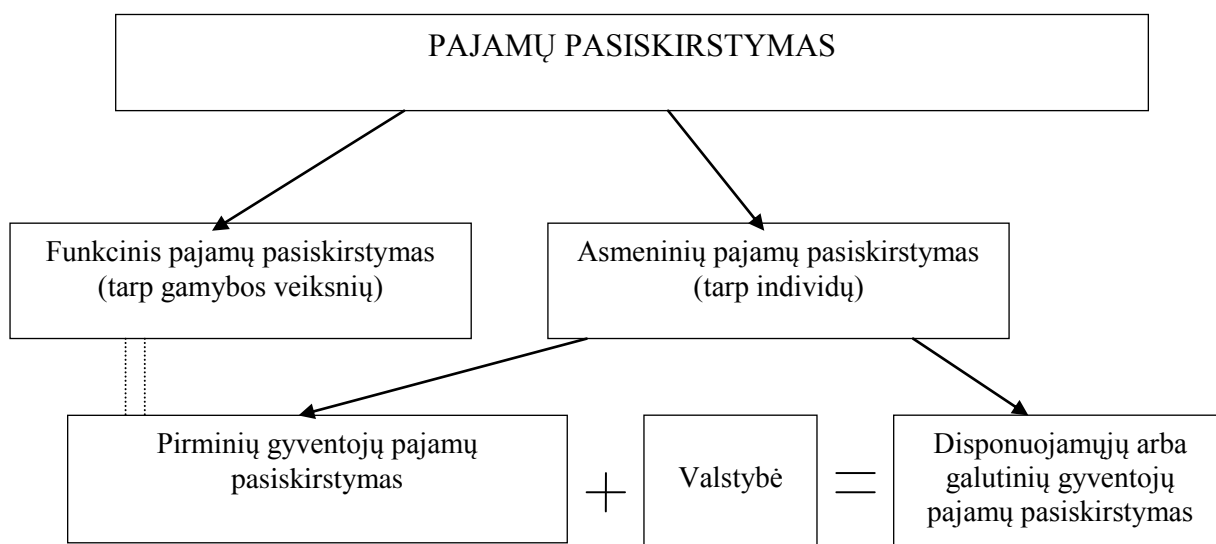
Pajamų nelygybė savaime nėra ydingas reiškinys. Ekonominė logika reikalauja, kad už skirtingo pobūdžio, skirtingos kvalifikacijos, patirties, atsakomybės reikalaujančius darbus būtų apmokama ne vienodai, bet šis skirtumas neturėtų viršyti normų bei būti iškreiptas dėl ne nuo individo priklausančių aplinkybių, negali iššaukti ryškaus pajamų skirtumo tose pačiose socialinėse grupėse, o susidarius tokiai situacijai turėtų įsijungti valstybinis sektorius. [40, p. 112-121]

Pajamų paskirstymas yra vienas svarbiausių ilgalaikių problemų. Vyriausybė turėtų reguliuoti pajamų perskirstymą, t.y. iš tų, kurie turi daugiau pajamų paskirstyti tiems, kurie turi jų mažiau [21].

Pajamų perskirstymo pavyzdys galėtų būti toks: jaunimas, mokėdamas mokesčius, kartu finansuoja vyresniojo amžiaus žmonių rėmimo programas. Jie gauna pensijas iš socialinio draudimo fondų. Pajamas tarp jaunimo ir vyresniojo amžiaus žmonių taip pat perskirsto didėjančios nekilnojamo turto kainos. Jaunos šeimos, pirkdamos butus iš vyresniojo amžiaus žmonių, moka jiems daug brangiau.

Ekonomistai Adam Smith, Thomas Malthus ir David Ricardo pajamų paskirstymą pajamų sieja su pagrindinių gamybos veiksnių, žemės, darbo ir kapitalo paskirstymu [14].

Sąryšis tarp funkcinio bei asmeninio pajamų pasiskirstymo išreiškiamas naudojant pajamų rodiklių sistemą, kurią sudaro pirminės, disponuojamosios ir galutinės gyventojų pajamos, išskiriant pirminių gyventojų pajamų pasiskirstymą bei disponuojamųjų arba galutinių gyventojų pajamų pasiskirstymą (5 paveikslas).

5 pav. Sąryšis tarp funkcinio bei pirminių, disponuojamųjų ir galutinių gyventojų pajamų pasiskirstymo

Šaltinis: [12].

Analizuojant 5 paveikslo duomenis, galima teigti, kad sąryšis tarp funkcinio bei asmeninio pajamų pasiskirstymo išreiškiamas naudojant pajamų rodiklių sistemą, kurią sudaro pirminės disponuojamosios ir galutinės gyventojų pajamos, išskiriant pirminių gyventojų pajamų pasiskirstymą bei disponuojamųjų arba galutinių gyventojų pajamų pasiskirstymą.

D. Skučienė (2008) pastebi, kad pajamų nelygybės didėjimas visuomenėje siejamas su mirtingumo, nusikalstamumo didėjimu, kai kurių gyventojų sluoksnių mažėjančiu politiniu dalyvavimu ir kt. 1996–2006 m. pajamų nelygybė Lietuvoje didėjo ir buvo viena didžiausių Europos Sąjungoje, skurdo rizikos rodiklis buvo vienas didžiausių šalyje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis. [49]

Pajamų nelygybė – tai pajamų skirtumai tarp individų ekonomikoje. Pajamų skirtumai skirstomi į kompensacinius (siejami su asmens pasirinkimu) ir nekompensacinius (siejami su asmens galimybėmis). Kalbant apie pajamų nelygybę ir gerovės ekonomiką dažnai iškyla pajamų nelygybės ir skurdo santykio tematika. Skurdas egzistuoja dėl to, kad negalima gyventi pagal priimtą gyvenimo lygį dėl išteklių stokos. O tai gali būti augančios pajamų nelygybės pasekmė. Dideli pinigai yra emocinė energija, maksimalus vartojimas bei galimybė juos keisti į prestižą ir galią. Tuo tarpu mažos pajamos apsiriboja tik būtinu vartojimu.

Taigi pajamų pasiskirstymas turi reikšmės galimybėms funkcionuoti visuomenėje. Išteklių paskirstymas yra lygus tada, jei visi žmonės turi lygias galimybes. Iš to išplaukia, kad nelygybė, kuri yra už individualios kontrolės ribų, yra neteisinga, o kylanti iš skirtingų asmeninių pasirinkimų – teisinga.

Požiūriai į pajamų nelygybę dažniausiai skirstomi į dvi dideles grupes: konservatyvusis ir radikalusis. Remiantis konservatyviuoju požiūriu, sistema teikia atlygius labiausiai nusipelnusiems (dėl savo pastangų ir sunkaus darbo), taigi *status quo* išlaikymas visuomenėje saugo visų interesus. Pagal radikalųjį požiūrį, galingieji paprasčiausiai pasinaudoja jėga, prievarta, diskriminaciniais mokesčių įstatymais ir kitais metodais didinti savo turtą. Pagal šį požiūrį, pernelyg didelis nelygybės laipsnis visuomenėje gali pažeisti visuomenės funkcionavimą bei jos piliečių gerovę. [49]

Tačiau pajamų nelygybė santykinai laisvoje ekonomikoje atlieka dvi svarbias socialines funkcijas. Pirma, ji suteikia žmonėms stiprų stimulą gaminti taip, kad gauti kuo didesnes pajamas. Antra, tai suteikia žmonėms, ypač jaunimui, stiprias paskatas mokytis arba kvalifikuotis, kas leistų jiems užimti gerai apmokamas darbo vietas. [21]

Apibendrinant galima teigti, kad pajamų nelygybė – tai skirtumas tarp gyventojų pajamų, kai vieni turi daugiau pajamų, o kiti – netoli skurdo ribos arba skurde. Esant namų ūkių pajamų nelygybei, būtinas didesnis valstybės dėmesys pajamų paskirstymui. Pajamų paskirstymas suprantamas kaip kainų ir pajamų lygio reguliavimas per įvairius mokesčius.

1.4. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės priežastys bei problemos

Ekonominės galios paskirstymas, kuris gali būti matuojamas pajamų dydžiu arba asmeninio vartojimo apimtimi, ekonomikos literatūroje dažniausiai įvardijamas kaip *ekonominė nelygybė*. Ekonominės analizės vystimasis bei šiuolaikinės globalinės ekonomikos tendencijos skatina ekonomistus domėtis ekonominės nelygybės klausimais, vykdyti tyrimus ir rengti mokslines studijas.

Kaip teigia D. Skučienė (2008), pajamų nelygybė – tai reiškinys, sulaukiantis dėmesio tiek politiniuose, tiek akademinuose debatuose daugumoje šalių. Politikoje paprastai keliami tikslai siejami su didesne lygybe. Tuo tarpu akademiname lygyje siekiama įvertinti pajamų nelygybės reikšmę visuomenės gyvenime, jos mastus, kryptis bei priemones ją valdyti, bandoma surasti įvairius pajamų nelygybės ir kitų reiškinų visuomenėje priežastinius ryšius. [49]

Namų ūkių pajamų nelygybė sukelia tokias problemas:

1. Pajamų nelygybė sąlygoja didesnę vartojimo nelygybę. Gyventojai, gaunantys didesnes pajamas, gali įsigyti daugiau prekių, o gaunantys mažesnes pajamas, vartojimui išleidžia mažiau, kartais net neužtenka būtiniausioms prekėms įsigyti.
2. Kai Lietuvoje įvyko nekilnojamojo turto kainų pokyčiai, atsirado sunkumų mažas pajamas gaunančioms šeimoms įsigyti būstą - padidėjo kainos, buvo sunkiau išsinuomoti jauniems asmenims, vienišoms motinoms. Ir visa tai siejama su didėjančia pajamų nelygybe.
3. Pajamų nelygybė daro poveikį sveikatai. Individo savo vietos socialinėje hierarchijoje, esant atitinkamoms pajamoms, suvokimas lemia neigiamas emocijas, kurios veikia sveikatą streso sąlygojamu elgesiu, pavyzdžiui, rūkymu. Taip pat didesnės pajamos užtikrina didesnes galimybes įsigyti prekes ir paslaugas, kurios palaiko geresnę sveikatos būklę: sveikesnį maistą, geresnį būstą, geros kokybės sveikatos paslaugas ir t. t. Tačiau pasiekus tam tikrą pajamų ribą, sveikatos pagerėjimo nebesulaukiama. Nustatyta, kad nepasiturintys žmonės tris–keturis kartus dažniau serga nei tie, kurie turi vidutines ar didesnes pajamas. Mažesnes pajamas gaunantys asmenys turi du kartus didesnę sergamumo riziką dėl gyvenimo stiliaus (maitinimosi, alkoholio ar kt. žalingų medžiagų vartojimo). Taigi žemas pragyvenimo lygis turi įtakos mirtingumui [56].
4. Pajamų nelygybė sąlygoja mokymosi kokybę. Didesnes pajamas gaunančių gyventojų vaikai mokosi geresnėse mokyklose, yra geriau aprūpinti mokymosi reikmenimis. Mažas pajamas gaunančių šeimų vaikai mokykloje turi mažesnius ugdymo pasiekimus ir motyvaciją, įgyja mažiau žinių.
5. Pajamų nelygybė sąlygoja politinį dalyvavimą. Ekonominė nelygybė daro neigiamą poveikį politiniam dalyvavimui, ypač tarp mažas pajamas gaunančių asmenų, kadangi jie padaro

išvadą, kad jų situacija yra natūrali, niekas nesikeičia, todėl, pasitraukia iš politinio dalyvavimo. Atsiranda nepasitikėjimas valstybės politika. Tačiau esant skirtingiems požiūriams į pajamų perskirstymą, atsiranda interesas dalyvauti politikoje. Didesnes pajamas gaunantys gyventojai labiau domisi politika ir joje dalyvauja. Sumažinus pajamų nelygybę, didėtų pasitikėjimas valstybės politika.

6. Pajamų nelygybė sukelia didesnį nusikalstamumą. Globaliajame kontekste galima pastebėti tendenciją, kad pajamų nelygybė yra tiesiogiai siejama su nusikalstamumo didėjimo tempais. Šis ryšys ypač stiprus, kai susijungia su ekonomine diskriminacija dėl rasės, religijos ar etninių grupių. Mažinant pajamų nelygybę, galima sumažinti nusikalstamumą.
7. Pajamų nelygybė yra tiek skyrybų priežastis, tiek skyrybų pasekmė, nes daugėja vienišų motinų, auginančių vaikus, dalis visuomenėje. Dėl ekonominės situacijos blogėjimo žmonės daugiau dirba, turi mažiau laisvalaikio bei bendrų šeimos interesų, todėl didėja skyrybų skaičius.
8. Kuo didesnė pajamų nelygybė, tuo didesnė migracija. Asmenys, gaunantys mažesnes pajamas, išvyksta ieškoti darbo į užsienį.
9. Didėjanti pajamų nelygybė gali būti lėto ekonomikos augimo priežastis. JAV mokslininkai akcentuoja žmogaus skirtumus, tokius kaip kapitalas ar išsilavinimo lygis. [3]
10. Kaip vieną iš pagrindinių problemų, esant pajamų trūkumui, būtina išskirti skurdo sąvoką. Šiuolaikinėje visuomenėje skurdas apibrėžiamas kaip pajamų ir kitų išteklių (materialinių, kultūrinių ir socialinių), užtikrinančių įprastus gyvenimo standartus šalyje, kurioje asmuo gyvena, neturėjimas. Taip pabrėžiamas santykinis skurdo pobūdis. Plėtojantis šalies ekonomikai ir kartu didėjant šalies gyventojų vidutinėms pajamoms, įvairių gyventojų grupių gyvenimo lygis kinta nevienodai. Pakilimo laikotarpiu, kai išauga tiek vidutinės, tiek tam tikrų gyventojų grupių pajamos, turtingesnės gyventojų dalies pajamos auga sparčiau ir nelygybė paprastai padidėja [26]. Užsienio autoriai teigia, kad skurdas - tai situacija, kai asmenims arba grupėms trūksta to, kas būtina pragyvenimui [33].

Skurdo rizikos riba 2005 m. buvo 355 litų per mėn. vienišam asmeniui ir 746 litai – šeimai, susidedančiai iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus. 2008 m. skurdo rizikos riba padidėjo iki 720 litų per mėn. vienišam asmeniui ir 1512 litų – šeimai, susidedančiai iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus. [32]

Neatsiejama nuo skurdo sąvokos ir socialinė parama, kurios tikslas – padėti tenkinti būtiniausius poreikius toms šeimoms (asmenims), kurių darbo, socialinio draudimo ir kitos pajamos dėl objektyvių, nuo jų nepriklausančių priežasčių, yra nepakankamos, kad jos galėtų pasirūpinti savimi. Pagrindinė socialinės paramos sistemos nuostata yra tokia, kad socialinė parama negali

užtikrinti žmogui ilgalaikio ekonominio ir socialinio saugumo – ji tik padeda jam išgyventi ekstremaliomis sąlygomis. [38]

Išsiaiškinus namų ūkių pajamų nelygybės problemas, būtina išanalizuoti pajamų nelygybės atsiradimo priežastis. Šiuolaikinėje ekonomikos teorijoje pripažįstama, kad asmeninių pajamų skirtumai atsiranda dėl daugelio priežasčių.

Namų ūkių pajamų nelygybės priežastys:

1. Kaimo ir miesto gyventojų pajamų skirtumai sąlygoja pajamų nelygybę. Kaime tą patį darbą dirbantis gyventojas uždirba mažiau nei mieste. Kadangi kaime mažiau darbo vietų, todėl kai kurie verslininkai naudojami didele bedarbyste kaime ir moka mažesnius atlyginimus.
2. Pajamų nelygybę lemia fizinių ir protinių gabumų skirtumai. Žmonės yra skirtingi savo protu, ištvėrme, fizine jėga, išvaizda, temperamentu, sugebėjimu bendrauti, atmintimi, psichine sandara, polinkiais ir pan. Šie skirtumai gali būti įgimti ir įgyti, t. y. nulemti socialinės bei ekonominės aplinkos (pavyzdžiui, moralės nuostatos, vertybinės orientacijos, išsiauklėjimas, erudicija ir kt.). [53]
3. Išsilavinimas ir įgūdžiai taip pat sąlygoja skirtingas pajamas [6]. Šių veiksmų grupė kartais vadinama „investicijomis į žmogiškąjį kapitalą“. Tai reiškia, kad žmogus, norėdamas įsigyti profesiją, patobulinti savo kvalifikaciją, sunaudoja tam tikras materialias sąnaudas (darbo užmokestį mokymosi laikotarpiu), taip pat ir savo darbo sąnaudas. Dėl įvairių priežasčių žmonės nevienodai linkę daryti šias investicijas, todėl egzistuoja žymūs išsilavinimo ir profesinių įgūdžių skirtumai. Didesnis išsilavinimas, profesinio tobulėjimo pastangos sudaro prielaidas užsiimti sudėtingesniu, kvalifikuotesniu darbu, išplečia pasirinkimo galimybes, padeda rasti racionalesnius sprendimus, panaudojant valdomus išteklius. Suprantama, kad tai atsiliepiama asmenų pajamoms ir tampa nelygybės priežastimi. Aukštesnis išsilavinimo lygis sąlygoja aukštesnį užimtumo lygį, didesnį produktyvumą ir mažesnį nedarbo lygį.
4. Dauguma gyventojų rinkos ūkyje gyvena iš darbo pajamų. Tačiau nevienodas yra žmonių požiūris į darbą, jie renkasi skirtingą darbo trukmę, kelia įvairius reikalavimus darbo sąlygoms. Tai lemia skirtingą darbo užmokestį, todėl pajamų nelygybė didėja.
5. Sukaupto ir paveldėto turto skirtumai sąlygoja pajamų nelygybę. Turto sankaupos duoda galimybę gaunamas pajamas sunaudoti ne vien tik vartojimui, bet ir kaupimui, investuojant jas į verslą, vertybinius popierius, padedant į bankus, perkant nekilnojamąjį turtą ir pan. Sukauptą šeimų turtą gali papildyti paveldėtas turtas, žemė, vertybiniai popieriai, nekilnojamasis turtas, fizinis kapitalas ir t.t.
6. Svarbi gyventojų pajamų nelygumo priežastis yra nevienodi gyventojų santaupų investavimo būdai. Rizikingesnės investicijos dažnai duoda didesnes pajamas negu

bankuose laikomų indėlių palūkanos. Kita vertus, rizikingų projektų investicijos gali būti ir nuostolingos, neduodančios ne tik palūkanų, bet ir praryjančios patį kapitalą. [53]

7. Egzistuoja ir kiti pajamų nelygybę sąlygojantys veiksniai. Pajamų nelygybei turi reikšmės sėkmė ir nesėkmė, atsitiktinumai, užsitęsusi liga ar net artimųjų mirtis, nedarbas ir kt. Nemažą reikšmę turi asmeniniai ryšiai, pažintys, politinė įtaka. Taip pat pajamų nelygybę sąlygoja įgimtas sugebėjimas, rasės ir lyties skirtumai [6].
8. Pajamų nelygybę skatina įvairios loterijos [8]. Laimėjimai loterijose nepriklauso nei nuo žmonių išsilavinimo, nei nuo turimų įgūdžių ar sukaupto turto, žmonės laimi ir jų pajamos staiga padidėja, paveikdamos žmonių emocinę būseną, pagerėja ir gyvenimo lygio kokybė. Tačiau tai tik trumpalaikiai reiškiniai, nes žmonės į šį pajamų atsiradimą žiūri kaip į laimėjimą, o ne kaip į užtarnautą ir uždirbtą atlygį.
9. Privatizavimas padidina pajamų nelygybę. Privatizavus valstybės turtą, pajamos iš kapitalo ir žemės nuosavybės atitenka didesnes pajamas ir politinių ryšių turintiems žmonėms. Nes turėdami daugiau piniginių lėšų, didesnes pajamas turintys investotojai gali efektyviau panaudoti valstybės nepakankamai valdomą kapitalą ir žemės nuosavybę. Todėl privatizavimas skatina pelno didėjimą, o tai sąlygoja aukštesnes pajamas [5] ir didesnę pajamų nelygybę.
10. Infliacija mažina realiąją grynąją vertę, todėl pajamų nelygybė didėja [5].
11. Gyventojų nesugebėjimas prisitaikyti prie pažangių technologijų sąlygoja mažiau apmokamų darbuotojų arba net bedarbių skaičiaus kilimą.
12. Pajamų padidėjimas esant juodojoje rinkoje taip pat skatina didesnę pajamų nelygybę. Tuo pačiu lemia ir pajamų struktūros pokyčius. Juodosios rinkos susidarymo priežastys yra įvairios: per dideli mokesčiai, mokesčių deklaravimo, surinkimo problemos mažose įmonėse, kur dirba keli ar net vienas darbuotojas, ypač jei parduodamos prekės ar teikiamos paslaugos, valstybėje uždrausta veikla (lošimai, prostitucija, narkotikų prekyba, prekyba ekologinių reikalavimų neatitinkančiomis prekėmis ir pan.), valstybės prekybos ar kainų kontrolė. Juodosios rinkos atsiradimą ir lygį taip pat sąlygoja ir žmonių požiūris į mokesčių mokėjimą.

Kaip teigia A. Misiūnas ir J. Rukšėnaitė (2007), skurdesnės šalys junta didesnę pajamų netolygumą, sąlygojamą įvairių veiksnių: korupcija, nedarbas, diskriminacija, socialinės politikos netobulumas. Prasidėjus pereinamajam ekonomikos laikotarpiui pastebimas dažnas reiškinys yra sistemingas pajamų nelygybės didėjimas Rytų Europoje bei Centrinėje Azijoje. Kitose besivystančiose pasaulio šalyse taip pat veikia sistemingai nelygybę didinantys faktoriai, bet juos dažnai atsveria priešingi veiksniai, ypač išsilavinimo lygio kilimas. [41, p. 15-17]

Pasaulio banko atlikti tyrimai rodo, kad ekonominė nelygybė Centrinės ir Rytų Europos šalyse sparčiai išaugo pereinamosios ekonomikos laikotarpiu. Kritiškai vertinamos pajamų nelygybės tendencijos Kroatijoje ir kitose selektyviai pasirinktose Centrinės ir Rytų Europos (CRE) šalyse. Palyginamieji ekonominiai indikatoriai leido įvertinti pereinamosios ekonomikos poveikį ekonominei nelygybei ir skurdo lygiui šalyje. Lyginamosios analizės metodu nustatyti pagrindiniai ekonominės nelygybės nuokrypiai Kroatijoje ir pasirinktose CRE šalyse bei išsiaiškintos šios pagrindinės nelygybės priežastys: pokyčiai pajamų šaltinių struktūroje, gyventojų išsilavinimas, nedarbo lygis, mokesčiai, socialinės apsaugos ir garantijų trūkumai. Atlikto tyrimo rezultatai aiškiai rodo, kad šalyse, kuriose buvo geriau pasirengta ekonomikos transformacijoms bei sėkmingiau ir greičiau įgyvendintos socialinės apsaugos reformos, ekonominė nelygybė bei skurstančių žmonių skaičius auga žymiai lėčiau. [42]

Praėjusio amžiaus devinto dešimtmečio pabaigoje ir dešimtam dešimtmetyje išryškėjo nelygybės didėjimo tendencijos. Turtingos šalys tapo dar turtingesnėmis, o skurdžiai gyvenančios beveik nepasistūmėjo į priekį. A. Misiūnas ir J. Rukšėnaitė teigia, kad ateityje penkios didžiausios pasaulio valstybės pagal gyventojų skaičių siūlys bendras nelygybės kryptis. Išskiriamos Skandinavijos ir Vokietijos šalys, kur nelygybė yra stebėtinai maža palyginti su kitomis išsivysčiusiomis Europos ir pasaulio valstybėmis. Tuo tarpu Afrikoje, Azijoje, Rytų Europoje ir buvusioje TSRS nelygybė yra žymiai didesnė ir faktai rodo jos tolesnio didėjimo tendencijas. [41, p. 15-17]

Pajamų nelygybės pirmieji skaičiavimai ir analitiniai darbai pasirodė 1980 metais. Pajamų nelygybė yra vienas iš indikatorių, leidžiančių įvertinti šalies gerovės lygį, politinių priemonių tikslumą, demokratijos ekonominio išsivystymo svarbą. Šiais klausimais rūpinasi Pasaulio Bankas, kuris ir yra svarbiausias informacijos šaltinis. Per pastaruosius dvidešimt metų pajamų nelygybė JAV ir Jungtinėje Karalystėje labai padidėjo. Išsivysčiusių šalių pajamų nelygybės didėjimo priežastys įvairios, tačiau didžiausią reikšmę tam turėjo mokslinė techninė pažanga, prie kurios spėjo prisitaikyti ne visi gyventojai. Turtingose šalyse pajamų nelygybė didėja dėl žinių ekonomikos ir paslaugų sektoriaus plėtros. Techninė pažanga pareikalavo labiau specializuotos kvalifikacijos darbuotojų. Tipinis to pavyzdys yra dėl informacinių technologijų paplitimo sukurtas nedarbas. [41, p. 15-17]

Japonijoje nelygybės didėjimas yra aiškinamas gyventojų senėjimu. Atskirose amžiaus grupėse pajamų nelygybė didėja ne taip sparčiai, bet šis procesas spartesnis vyresnio amžiaus grupėse. Tai gali būti skirtingo investavimo į žmogiškąjį kapitalą padarinys, labiau išryškėjantis vyresniame amžiuje.

Užsienio autorių atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad per mažas minimalus darbo užmokestis lemia mažas pajamas šeimoms, kurios yra virš skurdo ribos, esančios skurde arba netoli skurdo. Jų nuomone, pirmiausia politikai turi būti suinteresuoti minimalaus darbo užmokesčio didinimu, kad šeimos išeitų už skurdo ribos. [43]

Reikšmingi įvykiai yra gyventojų sumažėjimas, kainų liberalizavimas ar privatizavimo vykdymas, gamybos apimties svyravimai. Periodiškai besikartojantys gamybos apimties sumažėjimai reikšmingai didina pajamų nelygybę. Kraštai, kuriuose gamybos apimties sumažėjimas yra santykinai nedidelis, t.y. Centrinė Europa, Slovėnija ir Uzbekistanas, patyrė palyginti mažus pajamų nelygybės pokyčius. [41, p. 15-17]

Išanalizavus pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės priežastis bei problemas, galima daryti išvadą, kad namų ūkių pajamų nelygybę lemia fizinių ir protinių gabumų skirtumai, išsilavinimas ir įgūdžiai, darbo kiekis ir jo pobūdis, sukaupto ir paveldėto turto skirtumai, rizika, pokyčiai pajamų šaltinių struktūroje, mokesčiai, socialinės apsaugos ir garantijų trūkumai, korupcija, nedarbas, diskriminacija, socialinės politikos netobulumas. Išsivysčiusių šalių pajamų nelygybės didėjimui didžiausią reikšmę turėjo mokslinė techninė pažanga, prie kurios spėjo prisitaikyti ne visi gyventojai. Esant pajamų nelygybei, didėja skurdo lygis, mažėja ekonominis augimas.

1.5. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės rodiklių sistema

Pajamų pasiskirstymo netolygumui įvertinti taikomi įvairūs metodai. Pagal D. Skučienę (2008) vieni paprasčiausių yra grafiniai: pajamų kreivė, *Pareto* grafikas, *Lorenzo* kreivė ir *Gini* grafikas. Plačiau naudojama *Lorenzo* kreivė: kaupiamosios agreguotų pajamų dalys išdėstomos pagal kaupiamąsias pajamų gavėjų dalis didėjančia tvarka. Ranginiai matavimai taip pat yra vieni paprasčiausių. Iš jų pajamų kvintiliai ir deciliai, kurių esmė yra tai, kad visi populiacijos dalyviai yra padalijami į penkias ar dešimt lygių dalių pagal suteiktus rangus atitinkamai pajamoms didėjančia tvarka. Tokiu atveju galima stebėti, kokio dydžio pajamomis disponuoja 10 ar 20 proc. turtingiausiųjų ar neturtingiausiųjų visuomenės narių. [49, p. 22–33]

Sukurta metodų, kuriuos taikant vertinamas pajamų pasiskirstymo netolygumas tam tikroje geografinėje srityje. Dažniausiai taikomi metodai pajamų pasiskirstymui tarp visuomenės narių įvertinti - tai *Gini* koeficientas, *struktūriniai* koeficientai, *Robino Hudo* (*Robin Hood*) indeksas, *Atkinsono* (*Atkinson*) indeksas, *Teilo* (*Theil*) entropijos indeksas, *Huverio* (*Hoover*) koeficientas.

Struktūriniai koeficientai apskaičiuojami remiantis gyventojų pajamų (išlaidų) skirtumais. Pasaulinėje praktikoje dažnai taikomi deciliniai, kvartiliniai ir kvantiliniai diferenciacijos koeficientai, socialinio susisluoksniavimo koeficientas ir kt. Taikant decilinį koeficientą, gyventojų

skaičius dalijamas į dešimt lygių dalių; taikant kvartilinį koeficientą, – į keturias dalis; taikant kvantilinį, – į penkias. Grupių pagal pajamas eilė tokia: pirmoji – su mažiausiomis pajamomis ir paskutinioji – su didžiausiomis pajamomis. Vienas iš dažniausių būdų diferenciacijai vertinti yra sukauptų (*kumuliatyviųjų*) dalių nustatymas pagal pajamas ir pagal gyventojų skaičių. Kartais pateikiama informacija, kurią dalį visų pajamų gauna 50 proc., 60 proc. ir 70 proc. gyventojų, gaunančių mažiausiai pajamų arba 1 proc., 5 proc. ir 10 proc. asmenų, gaunančių daugiausia pajamų. Pavyzdžiui, Pasaulio bankas 2002 m. paskelbė, kad 1 procentas turtingiausių pasaulio asmenų valdo tokio pat dydžio turtą, kaip ir 57 procentai skurdžiausių pasaulio gyventojų.

Toliau trumpai aptarta pagrindinių pajamų diferenciacijai ir koncentracijai apskaičiuoti bei jų kitimo tendencijoms nusakyti naudojamų rodiklių skaičiavimo metodika, išaiškinta, ką kiekvieno analizuojamo rodiklio konkreči reikšmė gali reikšti, kada geriau pajamų diferenciacijos vertinimui naudoti vieną ar kitą rodiklį, kad būtų gauti tiksliausi ir realiausiai pajamų diferenciaciją ir jos dinamiką atspindintys rodikliai. Aprašant pajamų pasiskirstymo pagal pajamų dydį eilutę, vartojami *struktūriniai rodikliai*: moda, mediana, kvartiliai (kvartilės), deciliai (decilės) [53, p. 13].

Moda. Siekiant nustatyti dažniausiai pasitaikantį gyventojų pajamų lygį arba pajamas, kurias gauna didžiausias tiriamų gyventojų procentas, skaičiuojama *moda*. Tai dažniausiai pasikartojanti požymio reikšmė tiriamoje visumoje. Ji parodo pajamas, kurias gauna didžiausias tiriamų namų ūkių procentas. Ten, kur visi dydžiai vienodi, modos eilutėje nebus, ir jei kuris atskirai paimtas dydis pasikartoja dažniausiai, tai jis yra moda, nors tai būtų pats mažiausias ar didžiausias eilutės dydis [35, p. 17].

Mediana parodo pajamas, kurios dalija gyventojų pasiskirstymo pajamų eilutę į dvi lygias dalis. Tai pajamos, atitinkančios gyventojų pasiskirstymo eilutės vidurio tašką [53, p. 13].

Kvartiliai (kvartilės). Kvartilės atitinka pajamų dydžius, kurie dalija variacinę eilutę į keturias lygias dalis. Pirmoji kvartilė atitinka viršutinę pajamų, kurias gauna 25 proc. mažiausiai pasiturinčių gyventojų, ribą. Antroji kvartilė sutampa su mediana. Trečioji kvartilė atskiria 25 proc. didžiausias pajamas turinčių gyventojų nuo likusių 75 proc. Pajamų diferenciacija įvertinama trečiąją kvartilę dalijant iš pirmosios kvartilės [35, p. 18].

Tarpkvartilinis užmojis yra skirtumas tarp trečiojo ir pirmojo kvartilių. Reikėtų pažymėti, kad naudojantis tarpkvartiliniu užmoju, kuris kartais vadinamas *modifikuotu užmoju*, nėra kreipiamas dėmesys į viršutinius ir apatinius 25 proc. duomenų, o tik į centrinčius 50 proc. duomenų, ir tokiu būdu atskiriamos ekstremalios reikšmės. Tarpkvartilinis užmojis yra patogus, kai reikia įvertinti pajamų skirtumus.

Decilės tai tiksliau pajamų diferenciacijos laipsnį apibūdinantis rodiklis, tai požymio variantai, dalijantieji akumuliuotą eilutę į dešimt lygių dalių [35, p. 21]. Pirmoji decilė – tai tas pajamų dydis, kuris atskiria 10 proc. mažiausias pajamas gaunančių gyventojų nuo 90 proc.

likusiųjų. Antroji decilė atskiria 20 proc. nuo likusių 80 proc. gaunančių didesnes pajamas ir t.t. Devintoji decilė žymi ribą, nuo kurios prasideda 10 proc. didžiausias pajamas gaunančių gyventojų dalis.

Pajamų nelygybei įvertinti paprastai naudojamas santykis tarp pirmosios decilės ir devintosios decilės, dar vadinamas *deciliniu pajamų diferencijavimo koeficientu*. Tai santykis tarp pajamų taško, atskiriančio 10 proc. gyventojų su didžiausiomis pajamomis ir taško, atskiriančio 10 proc. gyventojų su mažiausiomis pajamomis [53, p. 13]. Šio koeficiento didėjimas byloja apie nelygybės plitimą ir, priešingai, jo mažėjančios reikšmės rodo pajamų išsilyginimo tendenciją.

Aptartieji pajamų diferenciacijos įvertinimo rodikliai, kaip decilės, kvartilai, tarpkvartilinis užmojis, moda bei mediana, gali būti priskiriami pajamų *lygio ir struktūros* įvertinimo rodiklių grupei. Tačiau būtina įvertinti ne tik kraštinių, bet ir visų kitų decilinių ir kvartilinių grupių pajamų skirtumus bei nustatyti jų kitimo tendencijas. Tam tikslui pasiekti naudojami disponuojamų pajamų diferenciacijos ir koncentracijos rodikliai, kiti, *pasiskirstymo* rodiklių grupei priklausantys, rodikliai.

Siekiant tiksliai įvertinti namų ūkių rodiklių variaciją, skaičiuojami mėnesinių piniginių ir natūrinių pajamų *koncentracijos ir diferenciacijos koeficientai*. Tiriant pasiskirstymo eilutes, labai svarbu įvertinti pasiskirstymo asimetriškumą, tam skaičiuojamas *asimetrijos koeficientas*. Pastarojo rodiklio dydis gali būti ir teigiamas, ir neigiamas. Teigiamas asimetrijos koeficientas rodo namų ūkių narių pasiskirstymo pagal disponuojamų pajamų lygį dešiniašonę asimetriją, o neigiamas – kairiašonę asimetriją. Paprastai pajamų eilutė turi dešiniąją asimetriją. Kuo ši asimetrija didesnė, tuo didesnė pajamų pasiskirstymo nelygybė.

Gini koeficientas yra dažniausiai naudojamas pajamų pasiskirstymo netolygumo matas. Gini koeficientas apskaičiuojamas iš Lorenzo kreivės. Ja vaizduojama, kokią sukauptų pajamų dalį gauna namų ūkiai, išrikiuoti eilėje nuo gaunančių mažiausias iki didžiausias pajamas. Jei pajamos pasiskirsčiusios tolygiai, Lorenzo kreivė tampa 45 laipsnių kampo įstrižaine. Didėjant pajamų pasiskirstymo netolygumui, Lorenzo kreivė vis labiau tolsta nuo šios įstrižainės. Gini koeficientas yra santykis ploto, esančio tarp įstrižainės ir Lorenzo kreivės, bei ploto, esančio žemiau Lorenzo kreivės. Gini koeficientas kinta nuo nulio iki vieneto. [48]

Pajamų diferenciacijos grafinę analizę labai lengvai galima transformuoti į matematinę. Tam tikslui naudojama italų statistiko ir ekonomisto K. Gini (1884 –1965) pasiūlyta matematinės koncentracijos lygio formulė – *Gini koeficientas*, kuris apskaičiuojamas kaip ploto, tarp Lorenco kreivės ir absoliučiosios lygybės tiesės, santykis su bendruoju plotu į apačią nuo absoliučios lygybės tiesės [37, p. 21] *Gini koeficiento* trūkumas yra tai, kad jis labiausiai atspindi pajamų skirtumus pajamų pasiskirstymo viduryje bei menkai atspindi juos viršutiniame ir apatiniame pajamų pasiskirstymo krašte. *Gini koeficientas* yra socialinės gerovės funkcija, kurios pagrindinis

elementas – pavydas, t. y. individas lygina savo pajamas su kito individo pajamomis (didesnėmis). Taigi ir pajamų nelygybę galima apibūdinti kaip „pavydo“ laipsnį visuomenėje. [49, p. 22–33]

Pasak užsienio autorių *Gini* koeficientas yra laikomas geriausiai apibūdinančia nelygybės priemonė ir yra plačiai naudojamas ekonominiuose tyrimuose. Ekonomikos pertvarkos laikotarpiu Lietuvoje buvo būdinga keletas pagrindinių pokyčių, kurie turėjo įtakos pajamų pasiskirstymo dydžiui. [17]

Jei šalyje yra visiškai tolygus pajamų pasiskirstymas, *Gini* koeficiento reikšmė bus lygi nuliui. Jei pajamos būtų pasiskirsčiusios netolygiai, kada vienas asmuo gauna 100 proc. visų šalies pajamų, o likę šalies gyventojai negauna jokių pajamų, *Gini* koeficiento reikšmė būtų lygi vienetui. Tai reiškia, kad kuo *Gini* koeficientas yra arčiau vieneto, tuo šalyje yra didesnė pajamų pasiskirstymo nelygybė. Šalys, kuriose *Gini* koeficientas yra tarp 0,5 ir 0,7 yra laikomos kaip turinčios nelygų pajamų pasiskirstymą, ir priešingai, šalys, turinčios *Gini* koeficientą tarp 0,2 ir 0,35, laikomos turinčiomis santykinai tolygiai (teisingai) paskirstytas pajamas.

Gini koeficientas paprastai žymimas raide G ir yra lygus santykiui:

$$G = \frac{A}{A+B} \quad (1.8)$$

Čia: A yra sritis tarp įstrižainės ir Lorenzo kreivės, o B yra sritis žemiau Lorenzo kreivės, taigi $A+B$ yra sritis, kurios riba – įstrižainė. Kai pajamos pasiskirsčiusios idealiai vienodai, srities A plotas (tarp įstrižainės ir Lorenzo kreivės) lygus nuliui ir *Gini* koeficientas lygus nuliui. Kai pajamos pasiskirsčiusios labai netolygiai, t. y. pirmųjų devynių decilių pajamos lygios nuliui, o visas pajamas gauna dešimtas decilis, srities B (žemiau Lorenzo kreivės) plotas yra nulis, *Gini* koeficientas – vienetas. Taigi *Gini* koeficientas kinta nuo 0 iki 1.

Kai dydžiai x išrikiuojami didėjančia tvarka, G gali būti apskaičiuojamas pagal formulę:

$$G = \frac{\sum_{i=1}^n (2 \cdot i - n - 1) \cdot x_i}{n^2 \cdot \mu} \quad (1.9)$$

Čia: i – decilio eilės numeris, n – decilių skaičius ($n=10$), μ – vidutinių išlaidų deciliuose aritmetinis vidurkis.

Reikia pabrėžti, kad *Gini* koeficientas neaprepia visos informacijos apie pajamų pasiskirstymą. Dviem skirtingoms Lorenzo kreivėms apskaičiuotas *Gini* koeficientas gali būti vienodas. Pagrindinė šio koeficiento savybė yra ta, kad vieno kurio nors gyventojų sluoksnio pajamų didėjimas, kai tuo tarpu kitų sluoksnių pajamos nekinta, didina *Gini* koeficiento reikšmę.

Apibendrinus galima teigti, kad:

- kai *Gini* koeficiento reikšmė mažesnė už 25, tai gyventojų pajamų diferenciacijos lygis yra labai žemas;

- kai *Gini* koeficiento reikšmė didesnė už 25, bet mažesnė už 30, tai gyventojų pajamų diferenciacijos lygis yra nedidelis;
- kai *Gini* koeficiento reikšmė didesnė už 30, tai jau esama esminių gyventojų pajamų diferenciacijos netolygumų.

Jungtinių tautų paskelbtoje Tūkstantmečio deklaracijoje šalys skirstomos į dvi grupes: pirmąją grupę sudaro valstybės, kurių *Gini* koeficientas neviršija 43, antrąją grupę, – kurių *Gini* koeficientas didesnis nei 43. Kai *Gini* koeficientas didesnis nei 43, šalyse yra labai daug skurstančių, todėl jose daug sunkiau sumažinti skurdą nei šalyse, kurių pajamų diferenciacija nėra tokia didelė. Šalių, kurių gyventojų pajamų diferenciacija didelė, ekonominio vystymosi greitis turi būti daug didesnis. [48]

Lorenzo kreivė padeda įvertinti, kaip lygiai pasiskirsto pajamų, turto ar kitokių rodiklių reikšmės intervaluose. Ši kreivė yra sukauptų pajamų dalių (dažnių) grafinis vaizdas. Brėžiant *Lorenzo* kreivę tiriamoji seka išrikiuojama didėjančia tvarka $x_1 < x_2 < \dots < x_n$ ir apskaičiuojami taškai $(h/n, L_h/L_n)$, kur $h=0, 1, \dots, n$, $L_0=0$ ir $L_h = \sum_{i=1}^h x_i$, n – intervalų skaičius. Jeigu visos sekos reikšmės yra vienodo dydžio, *Lorenzo* kreivė yra įstrižainė, vadinama lygybės linija. Brėžiant *Lorenzo* kreivę veiksmai atliekami šia tvarka:

1. Kiekvienam kintamajam (rodikliui) apskaičiuojami santykiniai dažniai, t. y. sumos dalys.
2. Stebėjimai išdėstomi didėjančia tvarka pagal kintamąjį x .
3. Sudaroma sukauptųjų dažnių lentelė kiekvienam išrikiuotam kintamajam.
4. Nubrėžiama diagrama ir įstrižainės atkarpa.

Lorenzo kreivė parodoma, kurią pajamų dalį gauna tam tikra visuomenės dalis. Įstrižainė parodo idealiai vienodą pajamų pasiskirstymą. Kuo toliau *Lorenzo* kreivė nukrypusi nuo įstrižainės, tuo nelygiau pajamos pasiskirsčiusios. Šią kreivę galima transformuoti į *Lorenzo* koeficientą ir į *Gini* koeficientą [60]. *Lorenzo* koeficientu įvertinami *Lorenzo* kreivės nuokrypiai.

Lorenzo koeficientą apskaičiuojame pagal formulę:

$$L = \frac{\sum_{i=1}^n |Ft_i - Fp_i|}{2}, \quad (1.10)$$

čia: F_p – dalis gyventojų, kurių vidutinės išlaidos pateko į decilio intervalą;

F_t – dalis gyventojų, patekusių į decilį, kai išlaidos deciliuose apskaičiuotos pagal formulę:

$$Ft_i = \frac{x_i \cdot Fp_i}{\sum (x_i \cdot Fp_i)}. \quad (1.11)$$

Galima išskirti keturias svarbiausias *Lorenzo* kreivės savybes [47, p. 322]:

1. Kreivės pradžia sutampa su nuline reikšme, nes nulinis šeimų skaičius gauna nulines pajamas.

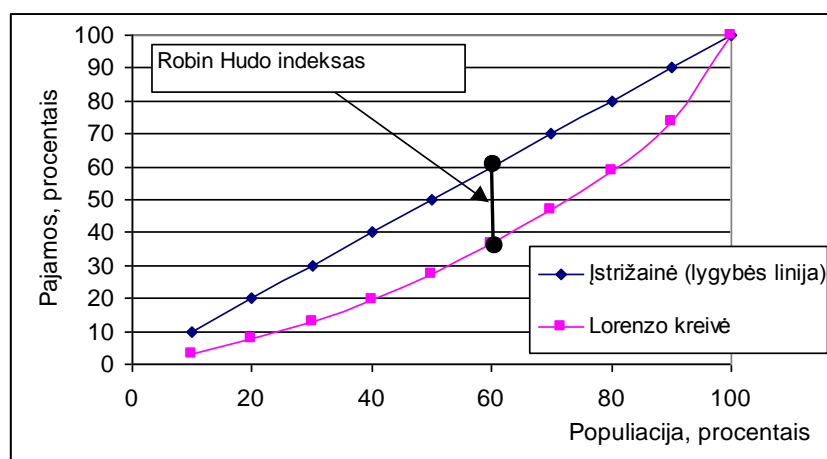
2. Kreivė visada pasibaigia viršutiniame dešiniajame apibrėžto ploto kampe, kuriame 100 proc. šeimų pasidalija 100 proc. pajamų.

3. Jei pajamos būtų paskirstomos absoliučiai po lygiai, *Lorenzo* kreivė sutaptų su 45° kampu pasvirusia tiese, t.y. 20 proc. šeimų gautų 20 proc. pajamų, 40 proc. - 40 proc. pajamų ir t.t.

4. *Lorenzo* kreivė atspindi realią ekonominę padėtį - pasislenka žemyn nuo absoliučios lygybės tiesės tuo parodydama esamus pajamų pasiskirstymo netolygumus.

Realiai skurdžiausia gyventojų dalis gauna apie 5-6 proc. bendrųjų pajamų, o turtingiausia – apie 40-45 proc. Dėl to *Lorenzo* kreivė yra tarp absoliučios lygybės ir absoliučios nelygybės kreivių. Kuo netolygesnis pajamų pasiskirstymas, tuo labiau bus išgaubta *Lorenzo* kreivė, t.y. kreivė bus arčiau dešiniojo kampo. Ir atvirkščiai, kuo mažesnis pajamų diferenciacijos lygis, tuo *Lorenzo* kreivės bus arčiau pusiau kampinės, t.y. arčiau absoliučios lygybės tiesės [34, p. 567].

Robino Hudo indeksas yra didžiausias vertikalusis atstumas tarp lygybės linijos ir *Lorenzo* kreivės (6 paveikslas). Šis indeksas apytiksliai parodo, kurią dalį visų pajamų namų ūkiai, gaunantys daugiau nei vidutines pajamas, turėtų perduoti namų ūkiams, kurių pajamos mažesnės nei vidurkis, kad pajamos pasiskirstytų tolygiai. *Robino Hudo* indeksas susijęs su *Gini* koeficientu, jis parodo kurios namų ūkių pajamos turėtų būti perskirstytos, kad būtų tobula lygybė [14].

6 pav. Lygybės linija, *Lorenzo* kreivė ir *Robino Hudo* indeksas

Šaltinis: [48].

Pajamų nelygybės matavimo teorijos apima ne tik matavimų, indeksų konstravimą, bet ir jų interpretaciją bei tobulinimą. Paprastai indeksai skirstomi į keletą rūšių: atspindintys normatyvinį pajamų nelygybės aspektą ir jo neatspindintys. Prie normatyvinių reikia priskirti *Atkinson* indeksus; tarp neturinčių normatyvinio aspekto – *Gini*, *Theil* ir kt. Šie matavimai yra gana plačiai paplitę ir taikomi palyginamosiose analizėse (pvz., kvintilinis matavimas taikomas EUROSTAT duomenyse,

apibūdinančiuose pajamų nelygybę Europos Sąjungoje). Jie kritikuojami todėl, kad nėra informatyvūs apie pasiskirstymą kvintilių ir decilių viduje, taip pat neparodo tarpasmeninio palyginimo tarp individų pajamų.

Atkinsono indeksas yra vienas iš nedaugelio matų, kurie pateikia socialinės gerovės įvertinimą, paremtą socialinės gerovės funkcija. Indeksu įvertinamos vadinamosios „teisingos vidutinės pajamos“, kurios apibrėžiamos kaip toks pajamų vienam gyventojui lygis, kuris tenkintų kiekvieną gyventoją bei būtų išlaikomas bendras gerovės lygis toks, kokį užtikrina tikrosios bendrai sukurtos pajamos. *Atkinsono* indeksas A_ε diskretiniu atveju yra apskaičiuojamas pagal formulę:

$$A_\varepsilon = 1 - \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left[\frac{y_i}{\mu} \right]^{1-\varepsilon} \right]^{\frac{1}{1-\varepsilon}}, \quad (1.12)$$

čia: y_i yra visų pajamų dalis, kurią gauna i -toji grupė, μ – pajamų vidurkis, o ε yra vadinamasis nelygybės antipatijos parametras. Parametras ε įvertina visuomenės socialinio teisingumo suvokimą bei norą, kad pajamos būtų paskirstomos tolygiai. Šis parametras gali kisti nuo nulio iki begalybės. Kuo didesnė ε reikšmė, tuo visuomenė labiau susirūpinusi pajamų nelygybe. Jeigu $\varepsilon=0$, pajamų nelygybės nėra. Praktiškai ε reikšmė kinta intervale nuo 0,5 iki 2.

Kuo tolygiau pasiskirstę tikrosios pajamos, tuo y_i arčiau vidurkio μ , ir tuo mažesnė *Atkinsono* indekso A_ε reikšmė. Esant bet kokiam pajamų pasiskirstymui, šio indekso reikšmė kinta nuo 0 iki 1. [48]

Atkinsono indeksas parodo santykinius socialinės gerovės nuostolius, susijusius su atitinkamu pajamų nelygybės laipsniu, t. y. rizika gauti mažesnes pajamas, lyginant su situacija, jei tos pačios pajamos būtų paskirstytos lygiai. Pagrindinis *Atkinsono* indekso bruožas yra epsilės parametras, kuris sąlygoja tiek pajamų nelygybės nepageidaujimumo laipsnį, tiek laipsnį – kurie pajamų skirtumai yra priimtini žemiausiuose pajamų pasiskirstymo kraštuose. Epsilės didėjimas rodo didesnę pajamų nelygybės nepageidaujimumo laipsnį. [49, p. 22–33]

Apibendrintos entropijos indeksai yra patrauklūs dėl savo analitinių savybių. Jei, pavyzdžiui, pajamų nelygybė didėja tam tikrame laikotarpyje, galima pasidomėti, ar ji didėjo dėl pokyčių pajamų pasiskirstyme tarp atitinkamų populiacijos pogrupių, ar dėl atitinkamų pajamų šaltinių pasiskirstymo. Vienas dažniau taikomų apibendrintos entropijos indeksų yra *Theilo indeksas* [49, p. 22–33]. Šį entropijos matą pasiūlė Theil (1967), ir jis išplaukia iš informacijos teorijoje naudojamos entropijos sąvokos. Entropijos matas T yra apskaičiuojamas taip:

$$T = \sum_{i=1}^n y_i [\log(y_i) - \log(1/n)], \quad (1.13)$$

čia: y_i yra i - tosios grupės pajamų dalis, n - grupių skaičius. Šis indeksas kinta nuo nulio iki begalybės. Kuo didesnė reikšmė (didesnė entropija), tuo tolygiau pasiskirsčiusios pajamos. [48]

Huverio (Hoover) koeficientas. Tai vienas iš paprastesnių pajamų pasiskirstymo rodiklių. Jis skaičiuojamas naudojant tokią formulę [18]:

kur:

f_i - namų ūkių lyginamosios dalys (procentais);

Φ_i - kiekvienos namų ūkių grupės piniginių pajamų lyginamosios dalys (procentais).

Jeigu pajamos yra pasiskirsčiusios tolygiai, tai *Huverio* koeficientas lygus 0. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo didesnis pajamų pasiskirstymo netolygumas.

Nėra vieno „geriausio“ pajamų pasiskirstymo tolygumo mato. Šie matai yra susiję tarpusavyje. Skirtingi matai nevienodai reaguoja į pajamų perskirstymą visuomenės sluoksniuose. Pavyzdžiui, *Atkinsono* indeksas labiau siejasi su skurdo paplitimu, *Gini* koeficientas mažai reaguoja į pajamų perskirstymą viduriniuosiuose sluoksniuose, *Robino Hudo* indeksas nejautrus pajamų perskirstymui, jei jis vyksta toje pačioje pajamų vidurkio pusėje ir pan. Metodą reikia parinkti pagal sprendžiamo uždavinio tipą ir formuluojamas hipotezes. [48]

Išanalizavus pajamų pasiskirstymo tolygumo rodiklius, galima daryti išvadą, kad pajamų nelygybės matavimo teorijos apima ne tik matavimų, indeksų konstravimą, bet ir jų interpretaciją bei tobulinimą. *Gini* koncentracijos koeficientas yra laikomas geriausiai apibūdinančia nelygybės priemonė ir yra plačiai naudojamas ekonominiuose tyrimuose. Pasaulinėje praktikoje dažnai taikomi deciliniai, kvartiliniai ir kvantiliniai diferenciacijos koeficientai, socialinio susisluoksniavimo koeficientas ir kt. Taip pat taikomi metodai pajamų pasiskirstymui tarp visuomenės narių įvertinti – tai *Robino Hudo* indeksas, *Atkinsono* indeksas, *Teilo entropijos* indeksas.

2. LIETUVOS NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ PASISKIRSTYMO IR JŲ NELYGYBĖS 2004-2008 METAIS ANALIZĖ

Pajamos yra įvairių statistinių bei ekonominių tyrimų kriterijus [44].

Šioje darbo dalyje atlikta Lietuvos namų ūkių disponuojamų pajamų lygio ir struktūros analizė, įvertinta pajamų pasiskirstymo dinamika 2004-2008 m. laikotarpiu šiais aspektais:

- namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų lygis, struktūra ir pasiskirstymo dinamika;
- namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų lygio, struktūros ir pasiskirstymo dinamikos analizė pagal įvairius kriterijus: pagal gyventojų gyvenamąją vietą, pagal jų priklausomybę socialinei ekonominei grupei, pagal gyventojų amžių, išsilavinimą bei kt.;
- namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymo netolygumo įvertinimas;
- namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų tendencijos;
- namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų pokyčius sąlygojančių veiksnių analizė.

Lietuvos gyventojų disponuojamųjų pajamų lygio, struktūros ir pasiskirstymo dinamikos analizei atlikti, remtasi Lietuvos Statistikos departamento pateiktais duomenimis.

Pagal dinaminės eilutės analitinius rodiklius išanalizuoti: vidutinis lygis, absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas), didėjimo (mažėjimo) tempas, padidėjimo (sumažėjimo) tempas. Siekiant nustatyti pagrindines vystimosi tendencijas, atliktas statistinis (kiekybinis) prognozavimas pasirenkant eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimo metodą, dinaminės eilutės išlyginimo pagal vidutinį absoliutinį padidėjimą (sumažėjimą) ir pagal vidutinį didėjimo tempą metodą, analitinį metodą pagal hiperbolės funkciją. Taip pat išanalizuoti ekonominių reiškinių tarpusavio ryšiai, t. y. atlikta koreliacinė analizė. Lyginimo metodu atliktas palyginimas. Naudojantis R. Valkausko mokomąja knyga „Statistika“, aptarta analizei reikalinga metodika [52, p. 155].

Namų ūkių pajamos priklauso nuo Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintų dydžių - minimalioji mėnesinė alga ir minimalusis valandinis atlygis, bazinė mėnesinė alga, bazinė socialinė išmoka (anksčiau – minimalusis gyvenimo lygis). Nuo 2005 m. liepos mėn. minimalioji mėnesinė alga buvo 550 Lt. Nuo 2007 m. liepos mėn. buvo padidinta iki 700 Lt. Nuo 2008 m. minimalioji mėnesinė alga yra 800 litų ir beveik 3 kartus mažesnė, palyginti su vidutiniu mėnesiniu bruto darbo užmokesčiu [4].

LR Statistikos departamento duomenimis (2009) vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje, įskaitant individualiąsias įmones, 2008 m. sudarė 2151,7 litą ir, palyginti su ankstesniais metais, padidėjo 19,4 procento; valstybės sektoriuje – 2334,9 litus ir, palyginti su 2007 m., padidėjo 23,4 procento; privačiame sektoriuje – 2058,3 litus ir per metus išaugo 17,2

procento. Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio didėjimui įtakos turėjo nuo 2008 m. sausio 1 d. padidinta minimalioji mėnesinė alga ir minimalusis valandinis atlygis, bazinė mėnesinė alga ir nuo gegužės 1 d. padidintas atskirų sričių biudžetinių įstaigų bei organizacijų darbuotojų darbo užmokestis ir kt. [4].

Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis šalies ūkyje, įskaitant individualiąsias įmones, 2008 m. sudarė 1650,9 litų, valstybės sektoriuje – 1784,7 litus ir privačiame sektoriuje – 1582,8 litus. Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis per metus padidėjo: šalies ūkyje – 22,1 procento, valstybiniame sektoriuje – 26,2, privačiame sektoriuje – 20 procentų. Spartesnę neto nei bruto darbo užmokesčio didėjimą lėmė nuo 2008 m. sausio 1 d. sumažintas gyventojų pajamų mokesčio tarifas [4].

Analizuojant 3 priede apskaičiuotus rodiklio (gyventojų skaičiaus) dinamikos pokyčius pastebėta, kad 2004–2008 metų laikotarpiu gyventojų skaičius atitinkamai mažėjo visose šalies apskrityse. Mažiausiai sumažėjo Vilniaus apskrities gyventojų, t. y. sumažėjo 380 gyv. Šios apskrities gyventojų skaičiaus mažėjimo greitis (T_d) buvo didžiausias ir teigiamas – 99,96 proc. Vidutinis sumažėjimo tempas sudarė (T_p) -0,04 proc. Taip pat nustatyta, kad labiausiai absoliučiais vienetais sumažėjo gyventojų Kauno apskrityje (-14878 gyv.). Kauno apskrities gyventojų skaičiaus mažėjimo tempai tiriamuoju laikotarpiu (T_d) buvo 97,84 proc., o vidutinis padidėjimo tempas sudarė (T_p) - 2,16 proc. Mažėjantį Lietuvos gyventojų skaičių galėjo lemti emigracija į Vakarų Europos šalis, į kurias viliojo aukštesnis pragyvenimo lygis.

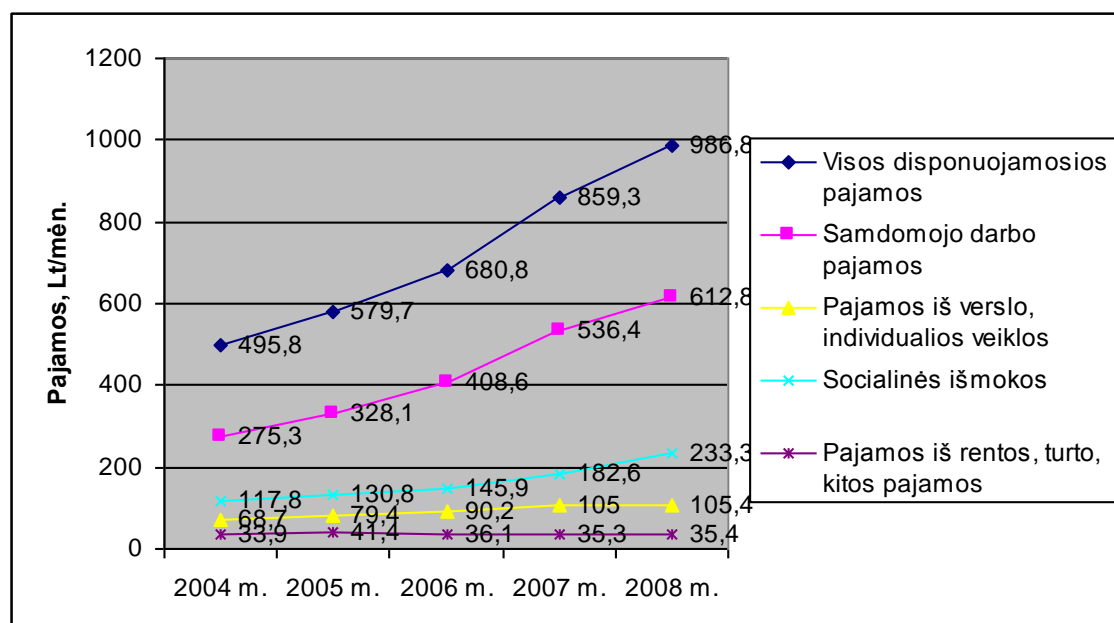
2.1. Namų ūkių vidutinių disponuojamų pajamų dinamika 2004-2008 metais

Socialiniai ekonominiai reiškiniai nuolat vystosi ir kinta, todėl keičiasi ne tik reiškinių apimtis, bet ir jų sudėtis. Toks socialinių ekonominių reiškinių kitimas vadinamas dinamika, o skaitinė statistinių rodiklių seka laiko atžvilgiu vadinama dinamikos eilute, galime apskaičiuoti dinamikos eilučių analitinius ir apibendrintus (vidutinius) rodiklius. [38, p. 306]

Siekiant įvertinti namų ūkių pajamų pasiskirstymą dažniausiai yra analizuojamos gyventojų disponuojamos pajamos. Šios pajamos apima faktiškai gyventojų (namų ūkių) gaunamas pajamas. Lietuvos Statistikos departamentas pateikia tokį disponuojamų pajamų apibrėžimą: **disponuojamos pajamos** – tai bendrosios pajamos atskaičius pajamų mokesčių, nuolatinius turto mokesčius, darbuotojų, savarankiškai dirbančių asmenų ir bedarbių (jei taikoma) privalomojo socialinio draudimo įmokas ir reguliarius pervedimus kitiems namų ūkiams [31]. 7 paveiksle pateiktos vidutinės disponuojamos pajamos vienam ūkio nariui 2004-2008 metų laikotarpiu bei jų

sudedamosios dalys – samdomo darbo pajamos, pajamos iš verslo ir individualios veiklos, socialinės išmokos, pajamos iš rentos, turto ir kitos pajamos.

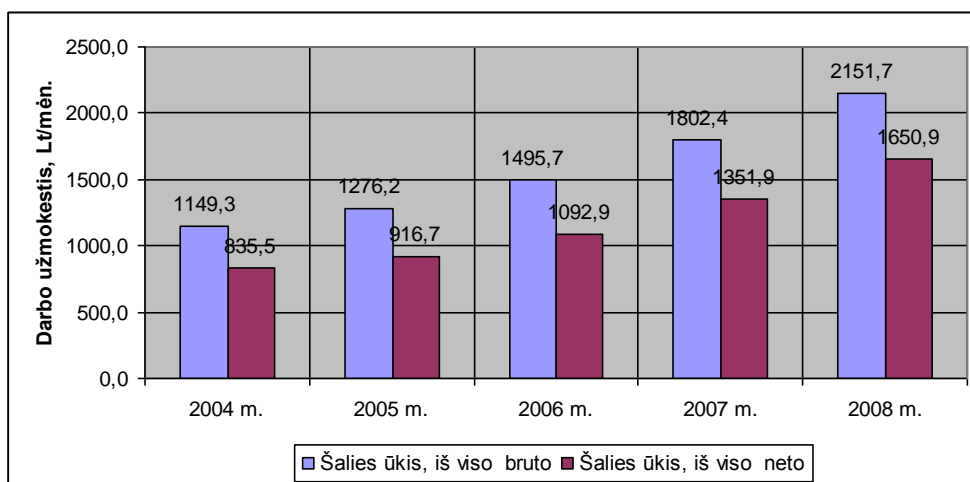

7 pav. Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, litai per mėnesį

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Analizuojant 7 paveikslą matyti, kad nuo 2004 metų vidutinės disponuojamosios pajamos didėja ir 2008 metais vienam namų ūkio nariui jos buvo 986,8 litų per mėnesį. Tačiau Lietuvos gyventojų disponuojamosios pajamos gerokai atsilieka nuo ES vidurkio. Visų disponuojamųjų pajamų didėjimą labiausiai lėmė samdomojo darbo pajamos. Tai sparčiausias augimas per pastaruosius penkerius metus, kurio viena iš priežasčių yra pajamų mokesčio sumažinimas bei augantis šalies bendrasis vidaus produktas. Gerėjant ekonomikai, didėja ir socialinių išmokų dalis. Individualios veiklos pajamos per analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį didėjo nežymiai, o pajamos iš rentos ir turto beveik nekito.

Svarbu išanalizuoti ir darbo užmokesčio dinamiką, kaip per analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį keitėsi šalies ūkio bruto ir neto darbo užmokestis.

8 pav. Vidutinis darbo užmokestis vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, litai per mėnesį

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti 8 paveiksle, šalies ūkio vidutinis darbo užmokestis analizuojamu 2004 - 2008 metų laikotarpiu didėjo. Bruto darbo užmokestis 2008 m. buvo 2151,7 Lt/mėn., o neto – 1650,9 Lt/mėn.

1 lentelėje pateikti vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam namų ūkio nariui absoliutūs pokyčiai ir didėjimo tempai. Skaičiuoti absoliutūs pokyčiai litais ir didėjimo tempai procentais. Iš pradžių kiekvienų metų pajamos palyginamos su praėjusių metų pajamų dydžiu, o galiausiai įvertinamas vidutinių pajamų pasikeitimas visu nagrinėjamu 2004-2008 metų laikotarpiu.

1 lentelė

Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam ūkio nariui absoliutūs pokyčiai ir didėjimo tempai 2004-2008 metais

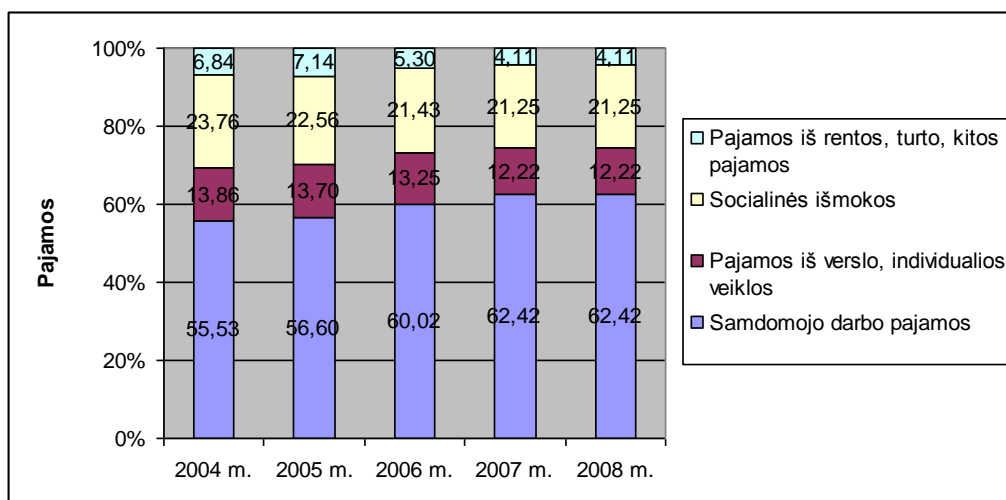
Rodikliai/Metai	2005 m. lyginant su 2004 m.		2006 m. lyginant su 2005 m.		2007 m. lyginant su 2006 m.		2008 m. lyginant su 2007 m.		2008 m. lyginant su 2004 m.	
	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.
Visos disponuojamosios pajamos	83,9	116,9	101,1	117,4	178,5	126,2	127,5	114,8	491,0	199,0
Samdomojo darbo pajamos	52,8	119,2	80,5	124,5	127,8	131,3	76,4	114,2	337,5	222,6
Pajamos iš verslo, individualios veiklos	10,7	115,6	10,8	113,6	14,8	116,4	0,4	100,4	36,7	153,4
Socialinės išmokos	13,0	111,0	15,1	111,5	36,7	125,2	50,7	127,8	115,5	198,0
Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	7,5	122,1	-5,3	87,2	-0,8	97,8	0,1	100,3	1,5	104,4

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Analizuojant namų ūkių disponuojamasias pajamas, svarbu apskaičiuoti ne tik absoliutų jų pokytį, bet ir procentinį pasikeitimą, nes jis geriausiai rodo pokyčio mastą. Kaip matyti iš 1 lentelės duomenų, disponuojamųjų pajamų 2008 m. didėjimo tempas pakito 14,8 proc., kai 2007 m. buvo padidėjęs 26,2 proc. Per visą analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį disponuojamosios pajamos padidėjo 491,0 litų, t.y. beveik dvigubai. Samdomo darbo pajamos, kurios sudaro didžiąją dalį bendrų disponuojamųjų pajamų, pasižymėjo panašiu kitimu, kaip ir bendros disponuojamos pajamos. Samdomojo darbo pajamos labiausiai buvo padidėjusios 2007 m. lyginant su 2006 m., kai didėjimo tempas sudarė 31,3 proc. 2008 m. samdomojo darbo pajamos padidėjo 14,2 proc. Per visą analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį samdomojo darbo pajamos padidėjo 337,5 litų, t.y. daugiau nei dvigubai.

Pajamų iš verslo ir individualios veiklos 2008 m. didėjimo tempas buvo mažesnis palyginti su ankstesniais laikotarpiais, padidėjo tik 0,4 proc., kai 2007 m. lyginant su 2006 m. didėjimo tempas sudarė 16,4 proc. Per visą analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį pajamų iš verslo ir individualios veiklos didėjimo tempas sudarė 53,4 proc. 2008 m. lyginant su 2007 m. labiausiai išaugo socialinių išmokų didėjimo tempas, kuris sudarė 27,8 proc. Per visą analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį socialinės išmokos padidėjo beveik dvigubai, t.y. 115,5 litais. Pajamos iš rentos ir turto 2005 m. buvo padidėjusios 22,1 proc., bet vėliau šių pajamų didėjimo tempas sumažėjo. 2008 m. lyginant su 2007 m. didėjimo tempas padidėjo tik 0,4 proc. Per visą analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį pajamos iš rentos ir turto padidėjo tik 1,5 lito.

Analizuojant namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų struktūrą – pajamas iš samdomojo darbo, iš verslo, individualios veiklos, pajamas iš socialinių išmokų, iš rentos, kito turto – didžiausia reikšmė tenka samdomojo darbo pajamoms. Tačiau socialinės išmokos viršija vidutines pajamas iš verslo ir individualios veiklos. Tai tik patvirtina valstybės vaidmens svarbą gyventojų pajamoms ir nepakankamą atsakingų asmenų (politikų, valdžios) dėmesį verslo plėtrai. (9 paveikslas)

9 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų struktūra 2004-2008 metais, proc.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

9 paveiksle matyti, koku mastu didėja disponuojamųjų pajamų šaltiniai. Kaip matyti, samdomojo darbo pajamos yra pagrindinis pajamų šaltinis. Per analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį didžioji dalis disponuojamųjų pajamų tenka samdomojo darbo pajamoms, kurių dalis viršijo 50 procentų ir ši lyginamoji dalis kasmet vis didėjo (nuo 55,53 proc. iki 62,42 proc.), todėl galima daryti išvadą, kad Lietuvoje išivyrėja samdomųjų darbuotojų klasė, ir kad nepakankamai skatinamas smulkusis verslas, nepalanki situacija žemdirbystės vystimuisi, todėl gyventojai tampa priklausomi nuo einamųjų pajamų ir jų pokyčių, o ne nuo turto ir kapitalo. Socialinės išmokos 2008 m. sudarė 21,25 proc. visų pajamų ir per analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį pastebimas šio pajamų šaltinio sumažėjimas 2,51 procentiniu punktu. Verslo ir individualios veiklos pajamos sudarė daugiau nei dešimtadalį visų disponuojamųjų pajamų, ir per analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį sumažėjo 1,64 procentiniais punktais. Turto ir rentos pajamos sudarė mažiau nei dešimtadalį visų disponuojamųjų pajamų, o skirtumas tarp mažiausios (2008 metais 6,84 proc.) ir didžiausios (2004 metais 4,11) šių pajamų dalies disponuojamose pajamose sudarė -2,73 procentinius punktus.

Lietuva skirstoma į 10 apskričių, kurios skiriasi ekonomine situacija, taip pat ir vidutinėmis disponuojamomis pajamomis. 2 lentelėje įvertinamas vidutinių disponuojamųjų pajamų pasikeitimas Lietuvos apskrityse visu nagrinėjamu 2004-2008 metų laikotarpiu.

Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam namų ūkio nariui pagal apskritis 2004-2008 metų pokyčiai

Apskritis	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2004-2008 m. pokytis	
						Lt	Proc.
Lietuvos Respublika	495,8	579,7	680,8	859,3	986,8	491,0	99,0
Alytaus apskritis	431,9	516,4	601,2	786,2	806,2	374,3	86,7
Kauno apskritis	500,7	606,1	665,0	848,4	1015,9	515,2	102,9
Klaipėdos apskritis	492,6	559,7	700,2	874,2	942,8	450,2	91,4
Marijampolės apskritis	484,3	512,3	639,7	788,5	868,2	383,9	79,3
Panevėžio apskritis	468,7	534,1	577,3	737,3	878,6	409,9	87,5
Šiaulių apskritis	442,8	526,2	610,5	741,4	915,3	472,5	106,7
Tauragės apskritis	425,6	481,2	542,8	745,5	861,0	435,4	102,3
Telšių apskritis	456,9	546,0	612,4	749,6	851,5	394,6	86,4
Utenos apskritis	430,6	471,5	578,9	753,7	851,1	420,5	97,7
Vilniaus apskritis	574,8	679,4	832,1	870,0	1186,4	611,6	106,4

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 2 lentelės duomenimis, matyti, kad per visą analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį labiausiai disponuojamos pajamos išaugo Vilniaus apskrityje, t.y. 611,6 litais. Taip pat smarkiai disponuojamos pajamos išaugo ir Šiaulių bei Kauno apskrityse. 2008 m. didžiausias disponuojamąsias pajamas gavo Vilniaus apskrities namų ūkiai (1186,4 Lt/mėn.). Kauno apskrityje disponuojamosios pajamos buvo 1015,9 Lt/mėn. šiek tiek mažiau už visos šalies pajamų vidurkį gavo Klaipėdos apskrities namų ūkiai (942,8 Lt/mėn.). Mažiausios pajamos buvo Alytaus apskrityje, t.y. 806,2 litai.

Apibendrinant galima teigti, kad nuo 2004 metų vidutinės disponuojamosios pajamos didėjo, atitinkamai didėjo ir vidutinis darbo užmokestis. Samdomojo darbo pajamos yra pagrindinis pajamų šaltinis. Socialinės išmokos viršija vidutines pajamas iš verslo ir individualios veiklos. Tai rodo valstybės nepakankamą atsakingų asmenų (politikų, valdžios) dėmesį verslo plėtrai, nepakankamai skatinamas smulkusis verslas, todėl gyventojai tampa priklausomi nuo einamųjų pajamų ir jų pokyčių, o ne nuo turto ir kapitalo. Didėjančios gyventojų pajamos visose Lietuvos apskrityse kelia gyventojų pragyvenimo lygį ir skatina ekonomikos augimą. Apskrityse pastebimi vidutinių disponuojamųjų pajamų skirtumai. Tai rodo nevienodą šalies apskričių verslo plėtrą dėl ekonominių išteklių skirtumų. Vienose apskrityse verslas išplėtotas labiau, sukurta daugiau darbo vietų, darbo užmokestis didesnis, kitose – jaučiamas investicijų trūkumas, todėl nedarbo lygis ten didesnis, pajamų gyventojai gauna mažiau. Todėl atsiradę namų ūkių pajamų skirtumai lemia pajamų nelygybę.

2.2. Socialinių gyventojų grupių disponuojamųjų pajamų lygis ir jų dinamika 2004-2008 metais

Kaip jau aptarta teorinėje darbo dalyje, namų ūkio disponuojamųjų pajamų lygis ir jo kitimas priklauso nuo daugelio veiksnių. Socialinių gyventojų grupės pagal disponuojamas pajamas skirstomos taip:

- Namų ūkio gyvenamąją vietą (miestas ar kaimas);
- Namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę (žemdirbiai, pensininkai ir kt.);
- Namų ūkio tipus (vienišas asmuo, vienas suaugęs su vaiku ir kt.);
- Namų ūkio galvos amžius;
- Namų ūkio išsilavinimą.

7 priede pateiktas vidutinių disponuojamųjų pajamų struktūros pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004-2008 metais.

Didžiausią įtaką disponuojamosioms pajamoms tiek mieste, tiek kaime turėjo samdomojo darbo pajamų didėjimas. Kaimo gyventojų disponuojamosioms pajamoms buvo svarbūs ir kiti veiksniai: socialinių išmokų ir individualios veiklos pajamų augimas iki 2007 m., 2008 m. pastebimas šių pajamų šaltinių mažėjimas.

Analizuojant disponuojamųjų pajamų pasiskirstymą pagal namų ūkio gyvenamą vietą, nustatyta, kas miesto namų ūkių pajamos yra gerokai didesnės už kaimo. 2008 m. miesto gyventojų disponuojamosios pajamos buvo 1073,9 litai per mėnesį, kai kaimo gyventojų jos buvo 262,7 litais mažesnės. Vienam namų ūkio nariui 2008 m. lyginant su 2004 m., pajamos mieste padidėjo 533,7 litais (49,7 proc.), o pajamos kaime padidėjo 404,2 litais (49,8 proc.). Miesto ir kaimo gyventojų namų ūkių pajamų šaltinių lyginamieji svoriai ženkliai skyrėsi. Kaimo gyventojų disponuojamosios pajamos atitinkamai laikotarpiams augo sparčiau nei miesto ir dėl to sumažėjo atotrūkis tarp šių gyventojų grupių.

Analizuojant samdomojo darbo pajamų pasiskirstymą pagal namų ūkio gyvenamą vietą, galima teigti, kad miesto namų ūkių pajamos beveik dvigubai didesnės. 2008 m. miesto gyventojų samdomojo darbo pajamos buvo 720,1 Lt/mėn., kai kaimo gyventojų jos buvo 323,8 litais mažesnės. Per analizuojamą 2004-2008 m. laikotarpį miesto namų ūkių samdomojo darbo pajamos padidėjo 372,2 litais (51,7 proc.), o kaimo – 266,2 litais (67,2 proc.). (8 priedas)

Analizuojant pajamų iš verslo ir individualios veiklos pasiskirstymą pagal namų ūkio gyvenamą vietą, galima teigti, kad miesto pajamos iš verslo ir individualios veiklos yra gerokai mažesnės už kaimo. 2008 m. miesto gyventojų pajamos iš verslo, individualios veiklos buvo 75,0 litai per mėnesį, kai kaimo gyventojų jos 55 procentais didesnės (166,7 Lt/mėn.). Vienam namų ūkio nariui 2008 m. lyginant su 2004 m., pajamos iš verslo, individualios veiklos mieste padidėjo 46,8 proc., o kaime

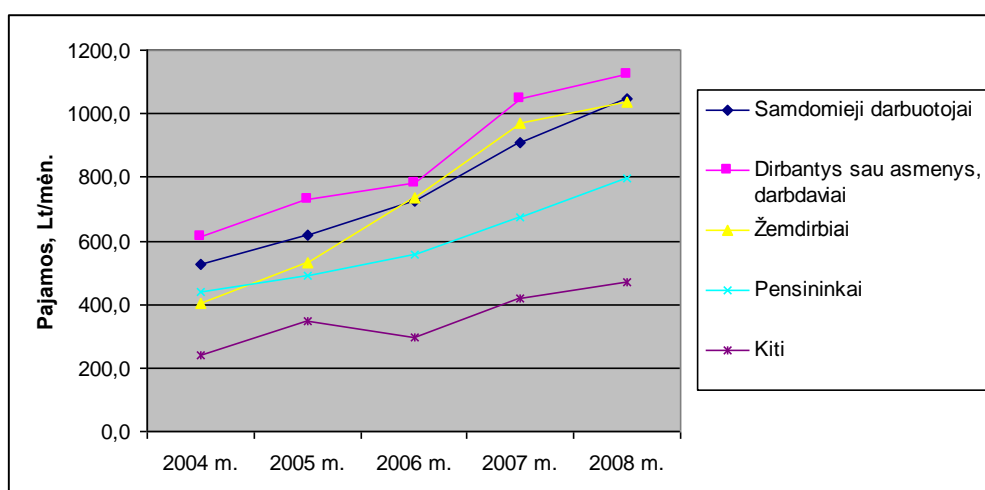
padidėjo lėčiau, t. y. 24,3 proc. 2008 m. lyginant su 2007 m. šios pajamos kaime sumažėjo 21,7 litais (13 proc.). (9 priedas)

Miesto namų ūkių pajamos iš socialinių išmokų 2004-2007 m. laikotarpiu buvo mažesnės už kaimo. 2008 m. miesto gyventojų gaunamos socialinės išmokos išaugo iki 237,8 litų per mėnesį ir viršijo kaimo gyventojų socialinės išmokas 13,6 litais. Vienam namų ūkio nariui 2008 m. lyginant su 2004 m., socialinės išmokos mieste padidėjo 53,5 proc., kai kaime padidėjo 41,0 proc. (10 priedas)

Analizuojant apie pajamų iš rentos ir turto pasiskirstymą pagal namų ūkio gyvenamą vietą, nustatyta, kad mieste šios pajamos buvo gerokai didesnės nei kaime. Tačiau nuo 2005 m. pastebimas miesto gyventojų pajamų iš rentos ir turto mažėjimas. Kaimo gyventojų pajamos iš rentos ir turto analizuojamu laikotarpiu nežymiai svyravo ir 2008 m. sudarė 24,0 litus per mėnesį. Per visą analizuojamą 2004-2008 m. laikotarpį kaimo gyventojų pajamos iš rentos ir turto padidėjo 5,6 litais (23,3 proc.). Nors miesto gyventojų pajamos iš rentos ir turto 2005 m. buvo padidėjusios iki 51,1 litų per mėnesį, tačiau per visą 2004-2008 m. laikotarpį sumažėjo tik 0,8 litais (nuo 41,8 Lt iki 41,0 Lt). (11 priedas)

Apibendrinant galima teigti, kad miesto gyventojai daugiau dirba sandomąjį darbą, o kaimo namų ūkiai užsiima individualia veikla. Nors kaimo gyventojai gauna daugiau socialinių išmokų, tačiau pastebimas kitų pajamų padidėjimas analizuojamu 2004-2008 m. laikotarpiu. Kaimo gyventojų pajamos auga dėl padidėjusios ES struktūrinių fondų paramos.

Namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę sudaro - sandomieji darbuotojai, dirbantys sau asmenys ir darbdaviai, žemdirbiai, pensininkai ir kiti. Šios socialinės-ekonominės grupės vidutinės disponuojamos pajamos pateiktos 14 priede.

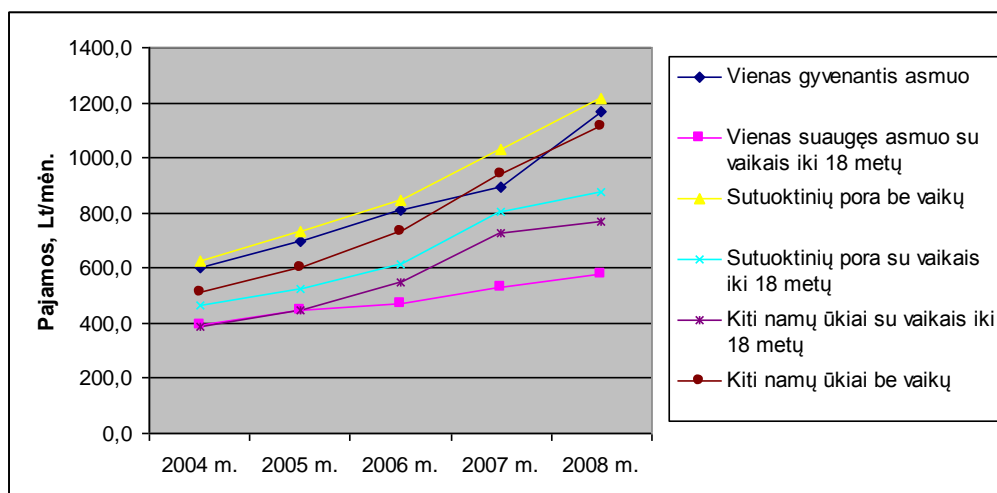

10 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal socialinę-ekonominę grupę 2004-2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti 10 paveiksle didžiausias vidutines pajamas gauna dirbantys sau asmenys ir darbdaviai, 2008 m. jos siekė 1122,9 litus per mėn. Antroje vietoje galima paminėti samdomų darbuotojų gaunamas vidutines pajamas (1049,3 Lt/mėn.). Žemdirbių gaunamos vidutinės pajamos analizuojamu laikotarpiu didėjo 2005 m. aplenkdamos pensininkų vidutines pajamas, o 2006 m. ir 2007 m. viršydamos samdomų darbuotojų vidutines pajamas, 2008 m. jos sudarė 1036,4 litus per mėnesį. Pensininkų gaunamos vidutinės pajamos 2004 m. buvo didesnės už žemdirbių gaunamas vidutines pajamas, tačiau nuo 2005 m. jos didėjo ne taip greitai ir 2008 m. sudarė 796,7 litus per mėn.

Vidutinės disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipus – vienas gyvenantis asmuo, vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų, sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų, kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų, kiti namų ūkiai be vaikų, pateiktas 11 paveiksle. Vidutinės disponuojamos pajamos pagal namų ūkio tipus pateiktos pagal 15 priede pateiktus duomenis.

11 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipus 2004-2008 metais, Lt/mėn.

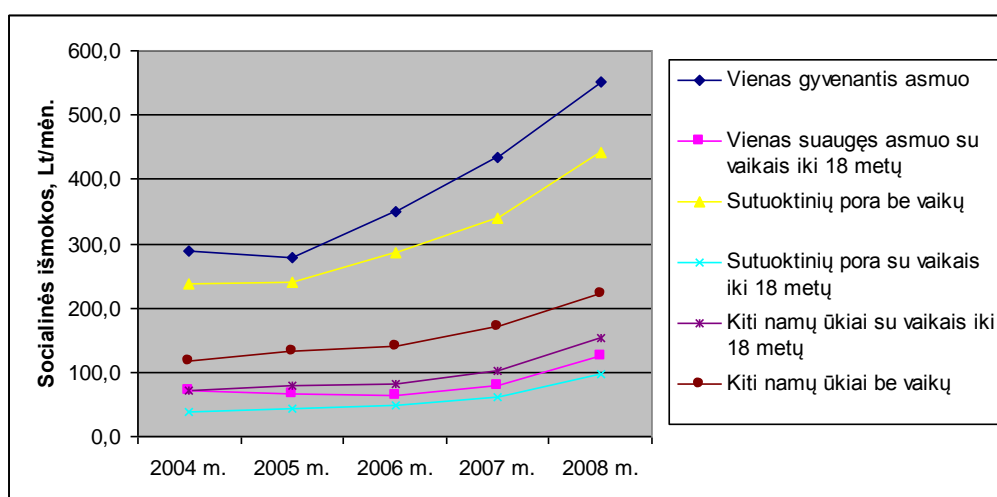
*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 11 paveikslo duomenimis, matyti, kad didžiausias vidutines disponuojamąsias pajamas gauna sutuoktinių pora be vaikų, 2008 m. jos sudarė 1217,2 litus per mėnesį. Vieno gyvenančio asmens pajamos analizuojamu laikotarpiu didėjo ir 2008 m. sudarė 1168,8 litus per mėnesį. Panašios pajamos buvo ir kitų namų ūkių be vaikų. Sutuoktinių poros su vaikais iki 18 metų pajamos buvo mažesnės už sutuoktinių poros be vaikų pajamas 27,9 proc. Kitų namų ūkių su vaikais iki 18 metų pajamos analizuojamu laikotarpiu didėjo panašiu tempu kaip ir sutuoktinių poros su vaikais iki 18 metų pajamos, tačiau buvo šiek tiek mažesnės ir 2008 m. siekė 769,0 litus

per mėnesį. Mažiausias pajamas gauna vienas suaugęs su vaikais iki 18 metų, nors analizuojamu laikotarpiu jos didėjo, tačiau 2008 m. sudarė 577,7 litus per mėnesį.

Analizuojant namų ūkių pagal namų ūkio tipus socialines išmokas (16 priedas), pastebėta, kad didžiausias išmokas gauna vienas gyvenantis asmuo, 2008 m. jos sudarė 552,7 litus per mėnesį. Sutuoktinių pora be vaikų socialinėmis išmokomis viršija sutuoktinių porą su vaikais iki 18 metų, 2008 m. šis skirtumas sudarė 78,2 proc. Per visą analizuojamą laikotarpį socialinės išmokos turėjo tendenciją didėti, tačiau vieno suaugusio asmens su vaikais iki 18 metų gaunamos socialinės išmokos nuo 2005 m. iki 2006 m. buvo sumažėjusios, nuo 2007 m. vėl pradėto didėti. (12 paveikslas)

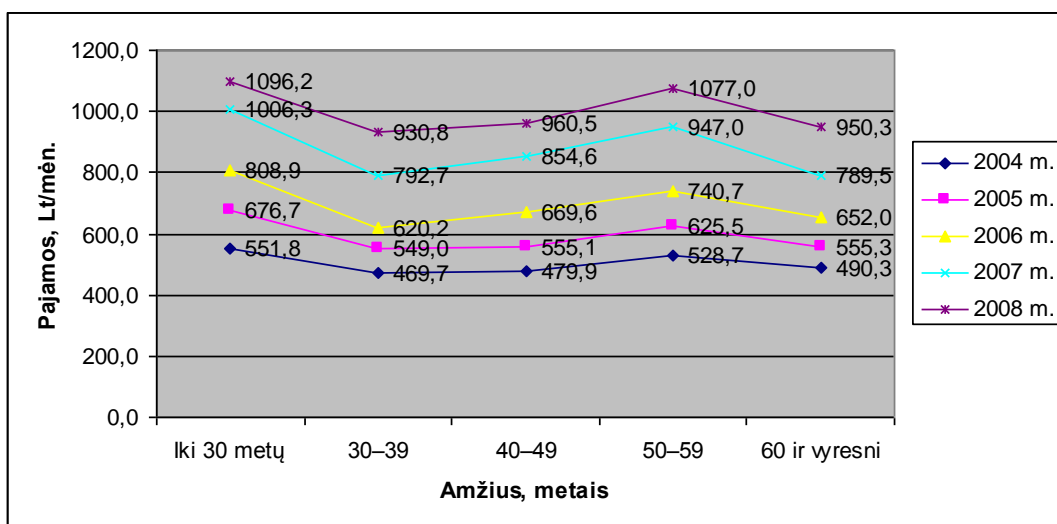

12 pav. Socialinių išmokų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipus 2004-2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausias vidutines pajamas gauna dirbantys sau asmenys ir darbdaviai, antroje vietoje galima paminėti samdomų darbuotojų gaunamas vidutines pajamas. Didžiausias vidutines disponuojamąsias pajamas gauna sutuoktinių pora be vaikų, o didžiausias socialines išmokas gauna vienas gyvenantis asmuo, kai mažiausias pajamas iš socialinių išmokų gauna sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų.

Kadangi disponuojamosios pajamos per analizuojamą 2004-2008 m. laikotarpį didėja, įdomu paanalizuoti, kaip kinta disponuojamosios pajamos keičiantis gyventojų amžiui. (13 paveikslas)

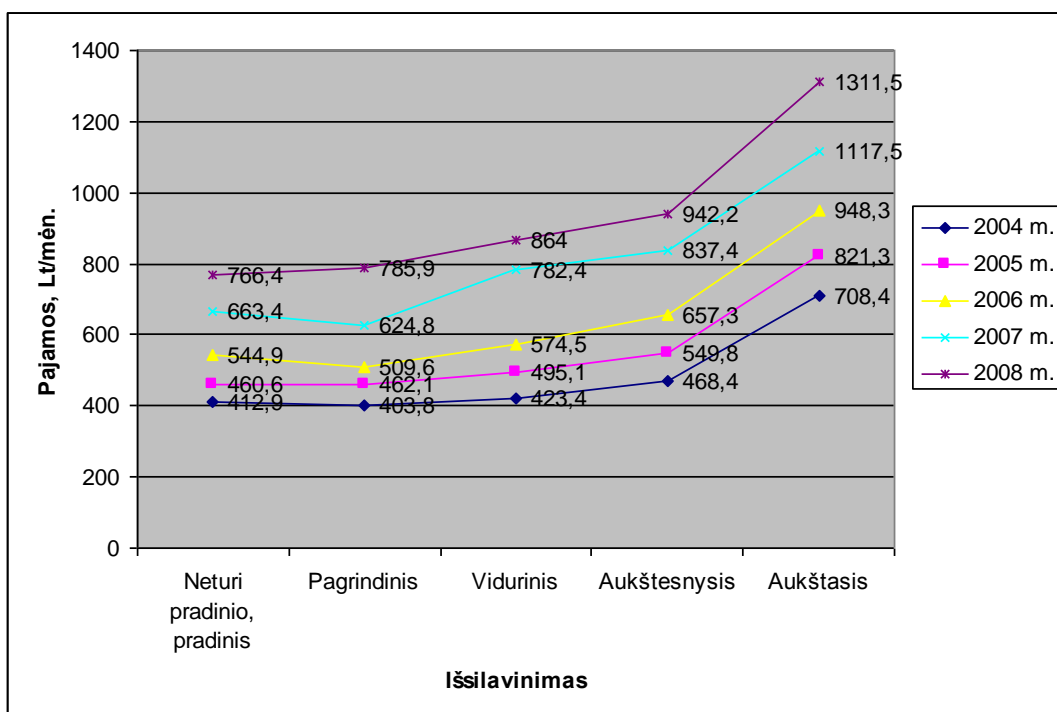

13 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal namų ūkio amžių 2004-2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

13 paveikslas rodo, kad aukščiausias pajamas gauna namų ūkiai iki 30 metų, 2008 m. jos sudarė 1096,2 litus per mėnesį, t.y. nuo 2004 m. padidėjo 49,7 proc. Bėgant metams nuo 30 iki 39 metų namų ūkių pajamos mažėja, bet vėliau nuo 40 iki 59 metų didėja, o nuo 60 metų namų ūkių pajamos vėl mažėja. Mažiausias pajamas visą analizuojamą laikotarpį gavo 30-39 metų namų ūkiai, 2004 m. jos siekė 469,7 litus per mėn., 2008 m. padidėjo 461,1 litais (49,5 proc.) ir siekė 930,8 litus per mėnesį.

Dar vienas veiksnys įtakojantis namų ūkių disponuojamąsias pajamas yra gyventojų išsilavinimas.

14 pav. Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas pagal namų ūkio išsilavinimą 2004-2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Kaip matyti 14 paveiksle, mažiausias pajamas gauna gyventojai su pradiniu išsilavinimu, 2008 m. jos siekė 766,4 litus per mėnesį. Namų ūkiai su pagrindiniu išsilavinimu 2008 m. gavo šiek tiek didesnes pajamas nei gyventojų su pradiniu išsilavinimu, nors 2005 m. jos buvo 2,3 proc., 2006 m. 6,9 proc., 2007 m. 6,2 proc. mažesnės negu gyventojų su pradiniu išsilavinimu. Namų ūkių, baigusių vidurinę mokyklą pajamos 2008 m. siekė 864,0 litus per mėnesį. Per analizuojamą laikotarpį jos išaugo 51,0 proc. Įgijus aukštesnį išsilavinimą gyventojai 2008 m. gavo tik 8,3 proc. didesnes pajamas (942,2 Lt/mėn.). Kai palyginus namų ūkių su viduriniu išsilavinimu pajamas su namų ūkiais įgijusiais aukštą išsilavinimą pajamomis, šis skirtumas 2008 m. buvo 34,1 proc. Gyventojai, baigę aukštąsias mokyklas, gauna didžiausias pajamas, 2008 m. jos sudarė 1311,5 litus per mėnesį, kai 2004 m. jos buvo 603,1 litais mažesnės (708,4 Lt/mėn.).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad keičiantis gyventojų amžiui, keičiasi ir jų gaunamos pajamos. Jauni žmonės dirba našiau ir uždirba daugiau, vyresni turi didesnę darbo patyrimą, todėl ir jų pajamos yra didesnės už pensijinio amžiaus gyventojų pajamas. Aukštesnį išsilavinimą turintys gyventojai gauna didesnes pajamas. Tačiau tai priklauso ir nuo sukaupto darbo stažo ar kitų veiksnių.

2.3. Namų ūkių pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodikliai

Siekiant atlikti detalesnę disponuojamųjų pajamų analizę, būtina apskaičiuoti jų lygio - struktūros ir pasiskirstymo rodiklius. Šiame skyriuje analizuojami 2004 ir 2008 metų duomenys, tiriant bendrą šalies namų ūkių pasiskirstymą pagal gaunamas pajamas bei jų pasiskirstymą atskirai miestuose ir kaimuose. Pradiniams skaičiavimams naudoti duomenys pateikti 19-24 prieduose. Juose parodyta, kokia dalis (procentais) namų ūkių gauna tam tikrame intervale nurodytas pajamas. Pajamos suskirstytos į 23 intervalus. Kol pajamos neviršija 2000 litų, pajamų intervalai apima po 99 litus, tolesni intervalai apima po 499 litus. Remiantis šiais duomenimis skaičiuotos modos, medianos, kvartiliniai, tarpkvartiliniai užmojai, kvartiliniai variacijos koeficientai, kvartiliniai asimetrijos koeficientai bei devintosios ir pirmosios decilių santykiai kiekvienai iš duomenų grupių. Skaičiavimams naudotos formulės pateiktos 2 priede.

Skaičiavimai pradedami nuo 2004 metų rodiklių, kuriems naudoti bendrą šalies namų ūkių pajamų pasiskirstymą apibūdinantys duomenys (19 priedas). Skaičiavimų rezultatai pateikti 3 lentelėje.

**Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių absoliutūs pokyčiai 2004 m.,
Lt/mėn.**

Rodikliai	2004 m.		
	Visi namų ūkiai	Miesto namų ūkiai	Kaimo namų ūkiai
Modos	427,91	438,67	397,46
Medianos	462,29	489,44	407,78
I kvartiliniai	334,73	363,61	286,62
III kvartiliniai	637,86	684,38	547,08
Tarpkvartiliniai užmojai	303,14	320,77	260,46
Kvartiliniai asimetrijos koef.	0,16	0,22	0,07
Kvartiliniai variacijos koef.	0,33	0,33	0,32
I decilė	228,00	254,25	198,75
IX decilė	897,32	954,56	716,98
Decilių santykiai	3,94	3,75	3,61

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

3 lentelėje apskaičiuota, kad daugiausiai šalies namų ūkių narių disponavo pajamomis, lygiomis 427,91 litui. Medianos dydis rodo, kad 50 procentų namų ūkių narių gauna pajamas, mažesnes už 462,29 litus, o kiti 50 procentų - didesnes už šį dydį. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių narių disponuoja pajamomis, mažesnėmis už 334,73 litus, o ketvirtadalis gaunančių didžiausias pajamas – didesnėmis už 637,86 litus. Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,33, jis rodo, kad pusė atstumo tarp pirmojo ir trečiojo kvartilų lygi 33 procentams medianą apibūdinančių pajamų. Kvartilinis asimetrijos koeficientas lygus 0,16, jis rodo, kad egzistuoja dešiniašonė asimetrija, tai reiškia, kad pajamos pasiskirsčiusios netolygiai mažesnes pajamas gaunančių asmenų nenaudai. Vis dėlto reikėtų pastebėti, kad šis rodiklis nėra labai didelis. Paskutinis apskaičiuotas rodiklis yra devintosios ir pirmosios decilių santykis. Jis lygus 3,94 ir rodo, kad pajamų dydis, kuris skiria 10 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių nuo likusių 90 procentų, yra 4 kartus didesnis už tą, kuris skiria 10 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių nuo likusių 90 procentų.

Tie patys rodikliai apskaičiuoti naudojant 2004 metų duomenis apie pajamų pasiskirstymą ir miestų namų ūkiuose (20 priedas). Skaičiavimų rezultatai pateikti 3 lentelėje.

Iš 3 lentelės duomenų matyti, kad miesto namų ūkių narių dažniausiai gaunamos pajamos sudaro 438,67 litus. Pusė šių asmenų gauna pajamas, didesnes už 489,44 litus, kita pusė – mažesnes už šį dydį. Kaip matome, šie dydžiai didesni už bendrus šalies namų ūkių rodiklius, o tai rodo, kad miesto gyventojai gauna vidutiniškai didesnes pajamas. Lygiai tą patį rodo ir apskaičiuoti kvartiliniai. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių miesto namų ūkių narių disponuoja pajamomis ne

didesnėmis už 363,61 litą, ir šis dydis 28,88 litais didesnis už tą patį visų šalies namų ūkių rodiklį. Ketvirtadalis miesto namų ūkių narių gauna pajamas, didesnes už 684,38 litus, pagal šį rodiklį miestai nuo bendro šalies lygio skiriasi 46,52 litų. Taigi, matomas akivaizdus skirtumas. Tačiau kvartilinis variacijos koeficientas nuo šalies koeficiento nesiskiria. Tuo tarpu asimetryjos koeficientas lygus 0,22 ir jis 0,06 didesnis už šalies lygį. Jeigu kvartilinis variacijos koeficientas tiesiog konstatuoja pajamų pasiskirstymo netolygumą pirmojo ir trečiojo kvartilių plotyje, nekreipiant dėmesio į tai, kaip šis netolygumas pasireiškia, tai kvartilinis asimetryjos koeficientas įvertina, kuris intervalas – nuo pirmojo kvartilio iki medianos ar nuo medianos iki trečiojo kvartilio – yra didesnis. Paprastai pirmasis intervalas yra didesnis, t.y. antrojo pagal pajamų dydį namų ūkių narių ketvirčio gaunamos pajamos apima didesnę pajamų intervalą nei trečiojo ketvirčio gaunamos pajamos. Devintosios ir pirmosios decilių santykis lygus 3,75, nedaug skiriasi nuo tų pačių metų bendro šalies rodiklio (0,19).

Naudojant 2004 metų duomenis apie pajamų pasiskirstymą kaimo namų ūkiuose (21 priedas), gauti skaičiavimų rezultatai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelės duomenimis, kaimo namų ūkių narių dažniausiai gaunamos pajamos sudaro 397,46 litus. Miesto namų ūkių narių dažniausiai gaunamos pajamos už šį dydį didesnės 41,21 litais. Pusės kaimo gyventojų pajamos buvo mažesnės už 407,78 litus, kitos pusės – didesnės už šį dydį. Palyginimui: pusę mažiausias pajamas gaunančių miesto namų ūkių narių nuo pusės gaunančių didžiausias pajamas skirianti pajamų riba buvo 489,44 litai, jos tą patį kaimo namų ūkių rodiklį viršijo 81,66 litų. Ketvirtadalis mažiausias pajamas gaunančių kaimo gyventojų disponavo pajamomis, ne didesnėmis už 286,62 litus. Ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 547,08 litai.

Kvartilinis variacijos koeficientas yra 0,01 mažesnis už apskaičiuotą pagal bendrus šalies namų ūkių duomenis. Jis lygus 0,32. Tuo tarpu kvartilinis asimetryjos koeficientas lygus 0,07, jis už miesto rodiklį mažesnis daugiau nei 3 kartus. Jis taip pat rodo dešiniašonę asimetryją, tačiau jo dydis yra pakankamai mažas, taigi galima teigti, kad pajamų, kurias gauna antras ketvirtis kaimo namų ūkių narių, intervalas yra panašaus dydžio kaip ir trečiojo ketvirčio.

Išanalizavus 2004 metų duomenis, pereisime prie 2008 metų rodiklių skaičiavimo. 4 lentelėje pateikti apskaičiuotų rodiklių rezultatai, naudojant duomenis apie visų šalies namų ūkių pajamų pasiskirstymą (22 priedas).

**Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių absoliutūs pokyčiai 2008 m.,
Lt/mėn.**

Rodikliai	2008 m.		
	Visi namų ūkiai	Miesto namų ūkiai	Kaimo namų ūkiai
Modos	747,20	770,67	591,20
Medianos	855,16	919,36	713,73
I kvartiliai	612,87	683,69	512,99
III kvartiliai	1138,66	1193,31	961,96
Tarpkvartiliniai užmojai	525,79	509,62	448,96
Kvartiliniai asimetrijos koef.	0,08	0,08	0,11
Kvartiliniai variacijos koef.	0,31	0,28	0,31
I decilė	448,09	497,25	320,80
IX decilė	1485,77	1548,76	1258,40
Decilių santykiai	3,32	3,11	3,92

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

4 lentelės duomenimis, 2008 metais daugiausiai šalies namų ūkių gavo pajamas, lygias 747,20 litams. Pajamų dydis, kuris skyrė 50 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 50 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių buvo lygus 855,16 litams. Dvidešimt penkių procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių pajamos neviršijo 612,87 litų. Tuo tarpu ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 1138,66 litai. Tarp šių dviejų dydžių esantis atstumas parodo maksimalių ir minimalių pajamų skirtumą, būdingą penkiasdešimčiai procentų centrinių pagal pajamų dydį namų ūkių. Jis lygus 525,79 litams.

Kvartilinis asimetrijos koeficientas sudaro 0,08. Kadangi jis yra teigiamas, galima teigti, kad pajamų pasiskirstymui būdinga dešiniašonė asimetrija. Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,31, jis atspindi pusės tarpkvartilinio užmojo santykį su mediana. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo plačiau aplink medianą išsklidusios 50 centrinių namų ūkių (eliminuojuant 25 procentus mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 25 procentus didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių) pajamos.

Paskutinis rodiklis – devintosios ir pirmosios decilių santykis – rodo, kaip skiriasi 10-ies procentų gaunančių didžiausias pajamas namų ūkių minimalios pajamos ir 10-ies procentų gaunančių mažiausias pajamas namų ūkių maksimalios pajamos. 2008 metų bendri šalies namų ūkių duomenys rodo, kad šis rodiklis lygus 3,32 t.y. pajamos skiriasi 3 kartus.

Tie patys rodikliai skaičiuoti naudojant 2008 metų duomenis (23 priedas), apibūdinančius pajamų pasiskirstymą ir miesto namų ūkiuose. Skaičiavimų rezultatai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelės duomenimis, daugiausiai miesto namų ūkių gavo pajamas, lygias 770,67 litams, jos buvo 23,47 litais didesnės už tas, kurias gavo daugiausiai šalies namų ūkių. Pajamų dydis, kuris skyrė 50 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 50 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių buvo lygus 919,36 litų. Dvidešimt penkių procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių pajamos neviršijo 683,69 litų, o ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 1193,31 litai. Skirtumas tarp penkiasdešimties procentų centrinių pagal pajamų dydį namų ūkių maksimalių ir minimalių pajamų lygus 509,62 litams. Taigi, nors miesto namų ūkių moda, mediana ir kvartilai yra didesni už bendrus šalies namų ūkių rodiklius, tačiau tarpkvartilinis užmojis mažesnis.

Kvartilinis asimetrijos koeficientas sudaro 0,08. Kadangi jis yra teigiamas, galima teigti, kad pajamų pasiskirstymui būdinga dešiniašonė asimetrija ir ji šiek tiek didesnė nei bendriems duomenims. Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,28, jis šiek tiek mažesnis už apskaičiuotą bendriems šalies namų ūkių duomenims. Devintosios ir pirmosios decilių santykis lygus 3,11, jis mažesnis nei bendriems duomenims. Remiantis šiuo rodikliu galima teigti, kad miesto namų ūkių pajamų diferenciacija yra mažesnė nei bendrai šalyje.

Siekiant palyginti 2008 metų miesto ir kaimo namų ūkius, tie patys rodikliai skaičiuoti ir duomenims, apibūdinantiems pajamų pasiskirstymą kaimo namų ūkiuose (24 priedas). Skaičiavimų rezultatai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelės duomenimis, daugiausiai kaimo namų ūkių gavo pajamas, lygias 591,20 litams. Jos net 23,29 procentais mažesnės už tą patį miesto namų ūkių rodiklį. Pajamų dydis, kuris skyrė 50 procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir 50 procentų didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių, buvo lygus 713,73 litams, šis dydis už miesto namų ūkių rodiklį mažesnis 22,37 procentais. Dvidešimt penkių procentų mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių pajamos neviršijo 512,99 litų, o ketvirtadalis namų ūkių, kurių pajamos didžiausios, disponavo pajamomis, ne mažesnėmis nei 961,96 litai. Skirtumas tarp penkiasdešimties procentų centrinių pagal pajamų dydį namų ūkių maksimalių ir minimalių pajamų lygus 448,96 litų. Šis rodiklis mažesnis už apskaičiuotus bendriems namų ūkių ir miesto namų ūkių duomenims ir rodo, kad kaimo namų ūkiuose pajamų diferenciacija 50-yje procentų centrinių namų ūkių yra šiek tiek mažesnė.

Kvartilinis asimetrijos koeficientas lygus 0,11. Kadangi jis yra teigiamas, galima teigti, kad pajamų pasiskirstymui būdinga dešiniašonė asimetrija ir ji šiek tiek mažesnė nei bendriems duomenims ar miesto namų ūkių duomenims. Kvartilinis variacijos koeficientas lygus 0,31, jis šiek tiek didesnis už apskaičiuotą ankstesniais atvejais. Asimetrijos koeficientas rodo, kad duomenys aplink medianą pasiskirstę tolygiau, tačiau variacijos koeficientas rodo, kad pusė tarpkvartilinio užmojo sudaro didesnę medianos dalį nei ankstesniais atvejais. Devintosios ir pirmosios decilių

santykis lygus 3,92, jis didesnis nei abiem ankstesniais atvejais. Juo remiantis galima teigti, kad kaimo namų ūkių pajamų diferenciacija pagal šį rodiklį yra didesnė nei bendrai šalyje ar miestuose.

Siekiant palyginti skirtingų laikotarpių rezultatų kitimą, 5 lentelėje pateikti visų skaičiuotų pajamų lygio-struktūros ir jų pasiskirstymo rodiklių absoliutūs ir procentiniai pokyčiai nuo 2004 iki 2008 metų.

5 lentelė

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių absoliutūs ir procentiniai pokyčiai nuo 2004 m. iki 2008 m., proc. ir Lt/mėn.

Rodikliai	2004-2008 m. procentinis pokytis			2004-2008 m. pokytis		
	Visi namų ūkiai, proc.	Miesto namų ūkiai, proc.	Kaimo namų ūkiai, proc.	Visi namų ūkiai, Lt/mėn.	Miesto namų ūkiai, Lt/mėn.	Kaimo namų ūkiai, Lt/mėn.
Modos	74,62	75,68	48,74	319,29	331,99	193,74
Medianos	84,98	87,84	75,03	392,87	429,91	305,95
I kvartiliai	83,10	88,03	78,98	278,14	320,08	226,38
III kvartiliai	78,51	74,36	75,83	500,79	508,93	414,88
Tarpkvartiliniai užmojai	73,45	58,88	72,37	222,65	188,85	188,50
Kvartiliniai asimetrijos koef.	-50,52	-65,13	51,90	-0,08	-0,14	0,04
Kvartiliniai variacijos koef.	-6,24	-15,42	-1,52	-0,02	-0,05	0,00
I decilė	96,53	95,58	61,41	220,09	243,00	122,05
IX decilė	65,58	62,25	75,52	588,44	594,20	541,43
Decilių santykiai	-15,75	-17,04	8,74	-0,62	-0,64	0,32

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

5 lentelėje matyti, kad visų namų ūkių dažniausiai gaunamos pajamos padidėjo 319,29 litais, t.y. 74,62 proc. Miesto namų ūkiuose šis pokytis buvo 12,70 litais didesnis ir sudarė 331,99 litus, t.y. padidėjo 75,68 proc. Kaimo namų ūkių dažniausiai gaunamų pajamų padidėjimas buvo lygus 193,74 litams (48,74 proc.). Šis pokytis buvo 39,32 procentais mažesnis nei visuose namų ūkiuose ir 41,64 procentais mažesnis nei miesto namų ūkiuose.

Išaugo ir pajamų lygis, namų ūkius skiriantis per pusę pagal pajamų pasiskirstymą. Visuose namų ūkiuose šių pajamų dydis padidėjo 84,98 proc. (392,87 litais). Kaip ir modų atveju, medianų poslinkis miesto namų ūkiuose buvo šiek tiek didesnis, o kaimo namų ūkiuose – mažesnis. Remiantis šių dviejų rodiklių reikšmėmis galima sakyti, kad, nors šie kaimo namų ūkių pajamų rodikliai abiem analizuojamais metais yra mažesni savo absoliučiu dydžiu, jų spartesnis didėjimas lemia, kad miesto ir kaimo namų ūkiai savo gaunamomis pajamomis tampa panašesni.

Pirmojo kvartilio padidėjimas visuose šalies namų ūkiuose buvo 222,65 litais mažesnis už trečiojo kvartilio padidėjimą, todėl būtent tokiu dydžiu išaugo tarpkvartilinis užmojis. Taigi 50 procentų centrinių namų ūkių pajamų sklaida padidėjo. Miesto namų ūkiuose šis procesas pasižymėjo šiek tiek mažesniu mastu, nes čia tarpkvartilinis užmojis padidėjo 188,85 litais. Kaimo namų ūkiuose pajamų sklaida 50-yje procentų centrinių namų ūkių padidėjo beveik tiek pat kiek ir miesto, t.y. 188,50 litais. Taigi, tai dar kartą patvirtina, kad pagal pajamų dydį kaimo namų ūkiai vežasi miesto namų ūkių pajamas.

Visų namų ūkių pajamų kvartilinis asimetrijos koeficientas analizuojamu laikotarpiu sumažėjo. Miesto namų ūkiuose jis sumažėjo 65,13 proc. (0,14). Tuo tarpu kaimo namų ūkiuose vyko priešingas procesas. Čia šis koeficientas padidėjo 51,90 proc. (0,04). Kvartiliniai variacijos koeficientai sumažėjo tiek visuose namų ūkiuose, tiek ir miesto namų ūkiuose, kaimo namų ūkiuose nesikeitė. Labiausiai šis sumažėjimas pasireiškė miesto namų ūkiuose, kur sumažėjimas sudarė 15,42 proc.

Decilių santykis taip pat pasikeitė tiek visuose namų ūkiuose, tiek ir atskirai miesto bei kaimo namų ūkiuose. Tačiau kaimo namų ūkiuose padidėjimas sudarė net 8,74 proc. (0,32), kai tuo tarpu miesto namų ūkiuose sumažėjimas siekė 17,04 proc. (0,64). Tai reiškia, kad kaime pajamų diferenciacija, lyginant dešimtadalį didžiausias pajamas gaunančių namų ūkių ir dešimtadalį mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių, tampa didesnė. 2004 metais kaimo namų ūkių padėtis tiek pagal pajamų lygio, tiek pagal jų diferenciacijos rodiklius buvo gerokai blogesnė už miesto namų ūkių. Tačiau 2008 metais pajamų lygio rodikliai tapo panašesni, o diferenciacijos rodikliai kaimo namų ūkiuose buvo netgi mažesni už miesto namų ūkių.

Apibendrinant, galima teigti, kad miesto namų ūkių pajamų yra didesnės nei kaimo namų ūkių. Nors kaimo namų ūkių pajamos abiem analizuojamais metais yra mažesnės, tačiau jų spartesnis didėjimas lemia tai, kad miesto ir kaimo namų ūkiai savo gaunamomis pajamomis tampa panašesni. Tai reiškia, kad pagal pajamų dydį kaimo namų ūkiai vežasi miesto namų ūkių pajamas. Taip pat nustatyta, kad kaime pajamų nelygybė yra didesnė. Tai rodo per mažą valstybės dėmesį kaimo gyventojams.

2.4. Namų ūkių pajamų pasiskirstymo netolygumo įvertinimas

Remiantis LR Statistikos departamento pateiktomis 2004-2008 m. vidutinėmis mėnesinėmis išlaidomis deciliuose įvertintas namų ūkių pajamų pasiskirstymo netolygumas.

Praktikoje pajamų nelygybei vertinti dažniausiai naudojamas *Gini* koeficientas, kuris parodo santykinį pajamų koncentracijos lygį. Indekso reikšmė varijuoja nuo 0 iki 1, t. y. kuo ji

didesnė, tuo pajamų koncentracijos lygis atitinkamai didesnis. [48, p. 131] *Gini* koeficiento formulė ir 2004-2008 m. laikotarpio *Gini* koeficiento tarpiniai skaičiavimai pateikti 26-34 prieduose.

6 lentelėje pateikti *Lorenzo*, *Gini*, decilinio ir kvartilinio diferenciacijų koeficientų ir *Robino Hudo* indekso skaičiavimų rezultatai ir jų dinamika Lietuvoje 2004-2008 m. Remiantis atliktais skaičiavimais nustatyta, kad 2008 m. *Gini* koeficientas lygus 31,5 proc.

6 lentelė

***Lorenzo*, *Gini*, decilinio ir kvartilinio diferenciacijų koeficientų ir *Robino Hudo* indekso dinamika Lietuvoje 2004-2008 m.**

Rodiklis	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
<i>Lorenzo</i> koeficientas <i>L</i>	1,560	1,531	1,511	1,503	1,551
<i>Gini</i> koeficientas, proc. <i>G</i>	31,2	32,5	33,3	33,8	31,5
Decilinis diferenciacijos koef. <i>K_d</i>	7,996	8,398	8,861	9,262	8,002
Kvartilinis diferenciacijos koef. <i>K_{kv}</i>	2,068	2,161	2,165	2,205	2,120
<i>Robin Hudo</i> indeksas	0,225	0,236	0,242	0,244	0,229

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 6 lentelės duomenimis galima teigti, kad Lietuvoje *Gini* koeficientas, 2008 m. lyginant su 2004 m., padidėjo tik 0,3 proc. Nuo 2005 m. iki 2007 m. gyventojų pajamų diferenciacijos lygis pradėjęs augti, 2008 m. lyginant su 2007 m. *Gini* koeficientas sumažėjo 2,3 proc. Teigiama, kad kai *Gini* reikšmė didesnė už 30, tai jau esama esminių gyventojų vartojimo išlaidų diferenciacijos netolygumų. Dėl nejautrumo pajamų pasiskirstymui tarp didelės ir mažas pajamas gaunančių asmenų, nelygybės analizei tenka pasitelkti ir kitus rodiklius. (33 priedas)

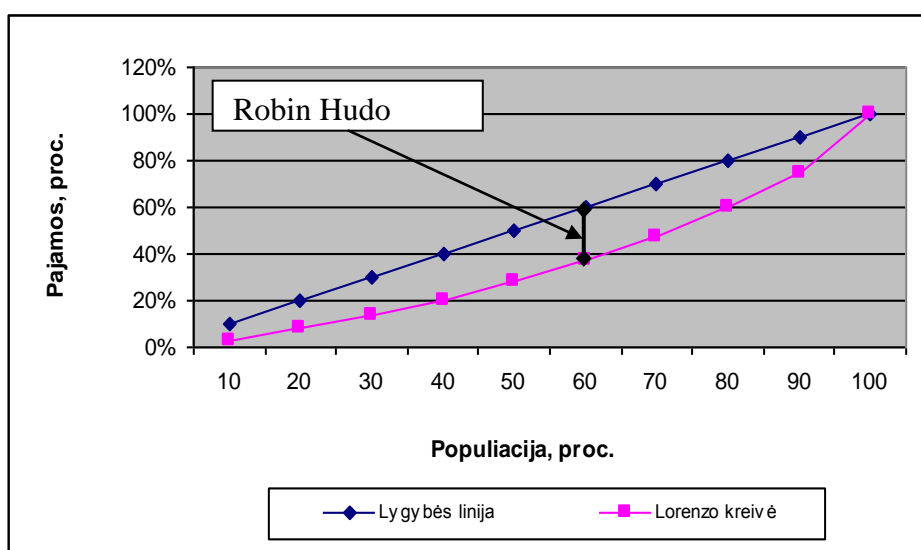
Decilinis diferenciacijos koeficientas parodo, kiek kartų 10 proc. turtingiausių gyventojų pajamos viršija 10 proc. skurstančių gyventojų pajamas. Skaičiavimai rodo, kad 2008 m. vidutinės 10 proc. turtingiausių gyventojų pajamos viršijo 10 proc. skurdžiausiai gyvenančių gyventojų pajamas 8 kartus. Pagal pateiktus duomenis nuo 2004 m. iki 2008 m. decilinis diferenciacijos koeficientas beveik nepasikeitė, nors didelis padidėjimas buvo 2007 m. (net iki 9,262 karto), tačiau jau 2008 m. pastebimas ženklus sumažėjimas (8,002 karto). (34 priedas)

Kvartiliniai variacinę eilutę dalija į keturias maždaug lygias dalis. Kvartilinis diferenciacijos koeficientas apytiksliai atskleidžia vidurinėsios klasės diferenciaciją. Pagal pateiktus duomenis nuo 2004 m. iki 2008 m. kvartilinis diferenciacijos koeficientas šiek tiek padidėjo (0,052), tačiau 2007 m. jis buvo didžiausias (padidėjimas siekė net iki 2,205), tačiau jau 2008 m. pastebimas ženklus sumažėjimas (0,085 karto). (34 priedas)

Reikia pabrėžti, kad Gini koeficiento reikšmės jautresnės pajamų pasiskirstymui vidutinėje visuomenės dalyje ir nepakankamai rodo pajamų pasiskirstymą kraštutinėse (skurdžiausioje ir turtingiausioje) visuomenės dalyse.

Lorenzo kreivė padeda įvertinti, kaip lygiai pasiskirsto pajamų, turto ar kitokių rodiklių reikšmės intervaluose. Jeigu visos sekos reikšmės yra vienodo dydžio, *Lorenzo* kreivė yra įstrižainė, vadinama lygybės linija. *Lorenzo* kreivė parodo, kurią pajamų dalį gauna tam tikra visuomenės dalis. Įstrižainė parodo idealiai vienodą pajamų pasiskirstymą. Kuo toliau *Lorenzo* kreivė nukrypusi nuo įstrižainės, tuo nelygiau pajamos pasiskirsčiusios. Tarpiniai skaičiavimai pateikti 26-33 prieduose.

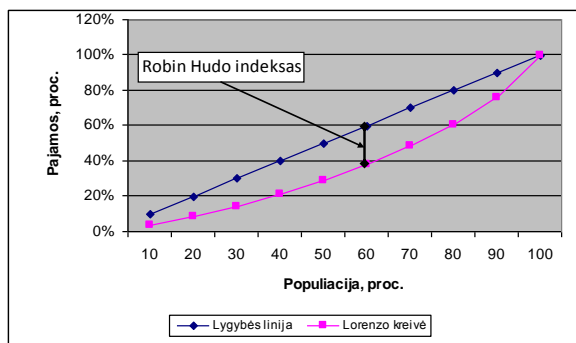
Iš skaičiavimo rezultatų, grafiškai pateiktų 15 paveiksle, matyti, kad 2008 m. tikrasis išlaidų pasiskirstymas labai skiriasi nuo idealaus.

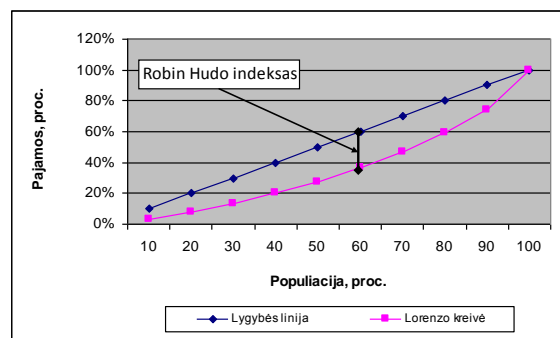
15 pav. *Lorenzo* kreivė, lygybės linija ir *Robino Hudo* indeksas 2008 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės.

Interpretuojant gautą *Lorenzo* kreivę ir *Robino Hudo* indeksą, galima daryti išvadą, kad 2008 m. *Lorenzo* kreivė yra išgaubta ir nukrypusi nuo įstrižainės, todėl pajamos pasiskirsčiusios netolygiai. Įstrižainė parodo idealiai vienodą pajamų pasiskirstymą. *Robino Hudo indeksas* yra didžiausias vertikalusis atstumas tarp lygybės linijos ir *Lorenzo* kreivės (15 paveikslas). Šis indeksas apytiksliai parodo, kad 22,9 proc. visų pajamų namų ūkiai, gaunantys daugiau nei vidutines pajamas, turėtų perduoti namų ūkiams, kurių pajamos mažesnės nei vidurkis, kad pajamos pasiskirstytų tolygiai.

16 Pav. Lorenzo kreivė, lygybės linija ir Robin Hudo indeksas 2008 m. mieste
*Šaltinis: sudaryta autorės.

17 Pav. Lorenzo kreivė, lygybės linija ir Robin Hudo indeksas 2008 m. kaime
*Šaltinis: sudaryta autorės.

Iš apskaičiuotų *Gini* ir *Lorenzo* koeficientų galime teigti, kad miesto namų ūkių vartojimo išlaidų nelygė yra 1,8 proc. mažesnė negu kaimo. Taip yra dėl to, kad kaimo namų ūkių pajamos yra mažesnės. Kaime didesnis nedarbas didina darbuotojų konkurenciją, o tai mažina darbo užmokestį.

2004 m., 2005 m., 2006 m. ir 2007 m. *Lorenzo* kreivės, lygybės linijos ir *Robin Hudo* indeksai pateikti 35 priede.

Iš apskaičiuotų duomenų matyti, kad ekonominė nelygė skaičiuojant pagal išlaidas Lietuvoje tendencingai kasmet didėjo.

Gautas 2004-2008 m. laikotarpio *Gini* koeficiento reikšmės galima palyginti su kitų pasaulio valstybių *Gini* koeficiento reikšmėmis. Kai kurių Europos valstybių pajamų nelygės pasiskirstymas pagal *Gini* koeficientą 2004-2008 m. (proc.) pateiktas 36 priede. Ryškūs pajamų nelygės pokyčiai vyko visose Europos šalyse. Lyginant Baltijos šalių *Gini* koeficiento reikšmės, matyti, kad labiausiai *Gini* koeficientas analizuojamu laikotarpiu sumažėjo Estijoje, t.y. nuo 37 proc. iki 31 proc. Latvijoje *Gini* koeficientas analizuojamu laikotarpiu svyravo ir 2008 metais išliko gana aukštas (38 proc.). Mažiausias gyventojų pajamų nelygės lygis 2008 metais buvo Slovėnijoje, Slovakijoje, Švedijoje, kai *Gini* koeficiento reikšmės buvo mažesnės nei 25.

Apibendrinus galima daryti išvadą, kad analizuojamu 2004-2008 m. laikotarpiu vyravo esminiai gyventojų pajamų diferenciacijos netolygumai, nes Gini koeficiento reikšmė didesnė už 30.

Tačiau, reikėtų pastebėti, kad pajamų nelygės matai gali būti taikomi tiek darbo užmokesčio, tiek asmeninių pajamų, tiek gyventojų turto pasiskirstymui įvertinti. Jų reikšmių patikimumas priklauso nuo pajamų apskaitos patikimumo, kuris nėra absoliutus. Darant apskaitą į ją lieka neįtraukta: šešėlinės ekonomikos pajamos, kolektyvinės gėrybės ir paslaugos, pajamos iš veiklos, susijusios su namų ūkio gamyba, pajamos ir nepiniginė nauda iš turimo turto. Visi nelygės matai turi savo galimybių ribą, todėl reikia ją suvokti ir įvertinti galimas paklaidas.

2.5. Namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų kitimo tendencijos

Prognozavimas – būsimų bendrų ekonomikos ir rinkos sąlygų numatymo sistema, kuria priimdami sprendimus remiasi vyriausybė ir verslininkai. Dažniausiai naudojami pagrindinės vystimosi tendencijos nustatymo būdai yra analitinis metodas (trendo funkcija, II laipsnio parabolės funkcija, hiperbolės funkcija), dinaminės eilutės išlyginimas pagal vidutinį absoliutinį padidėjimą ir vidutinį didėjimo tempą, mechaninis (grafinis) arba „įtempto siūlo“ metodas, eksponentinis dinaminės eilutės išlyginimas, slankiųjų (slenkančiųjų) vidurkių metodas. *MS Excel* programos pagalba prognozes galima pavaizduoti ir grafiškai.

Turimais duomenimis buvo atlikta Lietuvos namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų prognozė 2009–2011 metams. Pasirinktas disponuojamųjų pajamų statistinis (kiekybinis) prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą. Skaičiavimai atlikti *MS Excel* programos pagalba. Atitinkamo laikotarpio eksponentiškai išlygintas dydis apskaičiuojamas pagal 2 priede pateiktą formulę.

7 lentelė

Vidutinių disponuojamųjų pajamų prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams

Metai	Vidutinės disponuojamosios pajamos, Lt/mėn. y_i	e_i , kai $W=0,8$
2004 m.	495,8	495,8
2005 m.	579,7	562,9
2006 m.	680,8	657,2
2007 m.	859,3	818,9
2008 m.	986,8	953,2
2009 m.	953,2	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis apskaičiuotais duomenimis (7 lentelė), galima teigti, kad namų ūkių vidutinės disponuojamosios pajamos 2009 m. sumažės 33,6 litais, bus lygios 953,2 Lt/mėn.

Kai manoma, kad reiškinys yra gėstančio pobūdžio, naudojama analitinio metodo hiperbolės funkcija, kuri pateikta 2 priede.

Išsprendus lygčių sistemą, gaunama tokia hiperbolės funkcija:

$$y_t = 759,6 - 85,8 \cdot \frac{1}{t}$$

Vidutinių disponuojamųjų pajamų prognozavimas analitiniu metodu pagal hiperbolės funkciją 2009-2011 metams

Metai	Vidutinės disponuojamosios pajamos, Lt/mėn. Y	t	t^2	$1/t$	y/t	$1/t^2$
2004 m.	495,8	1	1	1,00	495,8	1,00
2005 m.	579,7	2	4	0,50	289,9	0,25
2006 m.	680,8	3	9	0,33	226,9	0,11
2007 m.	859,3	4	16	0,25	214,8	0,06
2008 m.	986,8	5	25	0,20	197,4	0,04
Suma	3602,4	15	55	2,28	1424,8	1,46
2009 m.	773,9	6	36	0,17		
2010 m.	771,9	7	49	0,14		
2011 m.	770,3	8	64	0,13		

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 8 lentelės duomenų apskaičiavimais nustatyta, kad prognozuojamas disponuojamųjų pajamų mažėjimas. Apskaičiuota, kad 2009 m. namų ūkių disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui sieks 773,9 Lt per mėnesį, 2010 m. – 771,9 Lt, 2011 m. – 770,3 Lt.

Pasirinkus mechaninį (grafinį) arba „įtempto siūlo“ prognozavimo metodą, apskaičiuojamos šalies ūkio vidutinio *neto* darbo užmokesčio prognozės 2010-2012 metais. Skaičiavimai atlikti *MS Excel* programos pagalba. Išsprendus lygčių sistemą (formulės pateiktos 2 priede), gaunama tokia tiesės funkcija: $Y_t=1856,9-51,5t$.

Šalies ūkio vidutinio *neto* darbo užmokesčio prognozavimas pagal mechaninį (grafinį) arba „įtempto siūlo“ metodą 2010-2012 metams

Metai	Šalies ūkio vidutinis <i>neto</i> darbo užmokestis, Lt/mėn. y_i	t	a	b
2004 m.	835,5	1	1856,9	-51,5
2005 m.	916,7	2		
2006 m.	1092,9	3		
2007 m.	1351,9	4		
2008 m.	1650,9	5		
2009 m.	1599,4	6		
Suma	7447,3	21		
2010 m.	1496,4	7		
2011 m.	1444,9	8		
2012 m.	1393,4	9		

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis apskaičiuotomis prognozėmis (9 lentelė) nustatyta, kad 2010-2012 m. šalies ūkio vidutinis *neto* darbo užmokestis mažės, 2010 m. jis sieks 1496,4 Lt per mėnesį, 2011 m. – 1444,9 Lt, 2012 m. – 1393,4 Lt.

Pagal tą patį prognozavimo metodą, apskaičiuojamos šalies ūkio vidutinio *bruto* darbo užmokesčio prognozės 2010-2012 metais. Skaičiavimai atlikti *MS Excel* programos pagalba.

Išsprendus lygčių sistemą, gaunama tokia tiesės funkcija: $Y_t=2648,2-99,3t$. (10 lentelė)

10 lentelė

Šalies ūkio vidutinio *bruto* darbo užmokesčio prognozavimas pagal mechaninį (grafinį) arba „įtempo siūlo“ metodą 2010-2012 metams

Metai	Šalies ūkio vidutinės bruto darbo užmokestis, Lt/mėn. y_i	t	a	b
2004 m.	1149,3	1	2648,2	-99,3
2005 m.	1276,2	2		
2006 m.	1495,7	3		
2007 m.	1802,4	4		
2008 m.	2151,7	5		
2009 m.	2052,4	6		
Suma	9927,7	21		
2010 m.	1953,1	7		
2011 m.	1853,8	8		
2012 m.	1754,5	9		

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis apskaičiuotomis prognozėmis nustatyta, kad 2010-2012 m. šalies ūkio vidutinis *bruto* darbo užmokestis taip pat mažės, 2010 m. jis sudarys 1953,1 Lt per mėnesį, 2011 m. – 1853,8 Lt, 2012 m. – 1754,5 Lt.

Šalies ūkio vidutinio darbo užmokesčio mažėjimui įtakos galėjo turėti mokesčių pasikeitimai, BVP ir prekių eksporto sumažėjimas, nedarbo lygio padidėjimas.

Valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą pateiktas 11 lentelėje.

**Valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos prognozavimas pagal
eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams**

Metai	Valstybinio socialinio draudimo vidutinė senatvės pensija, Lt/mėn. y_i	e_i , kai $W=0,8$
2004 m.	372,0	372
2005 m.	420,0	410,4
2006 m.	477,0	463,7
2007 m.	595,0	568,7
2008 m.	770,0	729,7
2009 m.	811,0	794,7
2010 m.	794,7	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis apskaičiuotais duomenimis ir Lietuvos ekonomine situacija, galima teigti, kad valstybinio socialinio draudimo vidutinė senatvės pensija 2010 m. sumažės 16,3 litais, bus lygi 794,7 Lt/mėn. Mažesnę valstybinio socialinio draudimo vidutinę senatvės pensiją galėjo lemti vyriausybės vykdoma politika.

Kadangi didžiausią vidutinių disponuojamųjų pajamų sudaro samdomojo darbo pajamos, būtina samdomojo darbo pajamų prognozė 2009 m. (12 lentelė)

**Samdomojo darbo pajamų prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą
2009 metams**

Metai	Samdomojo darbo pajamos, Lt/mėn. y_i	e_i , kai $W=0,8$
2004 m.	275,3	275,3
2005 m.	328,1	317,5
2006 m.	408,6	390,4
2007 m.	536,4	507,2
2008 m.	612,8	591,7
2009 m.	591,7	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis apskaičiuotais duomenimis, samdomojo darbo pajamos 2009 m. sumažės 21,1 litu, bus lygios 591,7 Lt/mėn.

Socialinių išmokų prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą pateiktas 13 lentelėje.

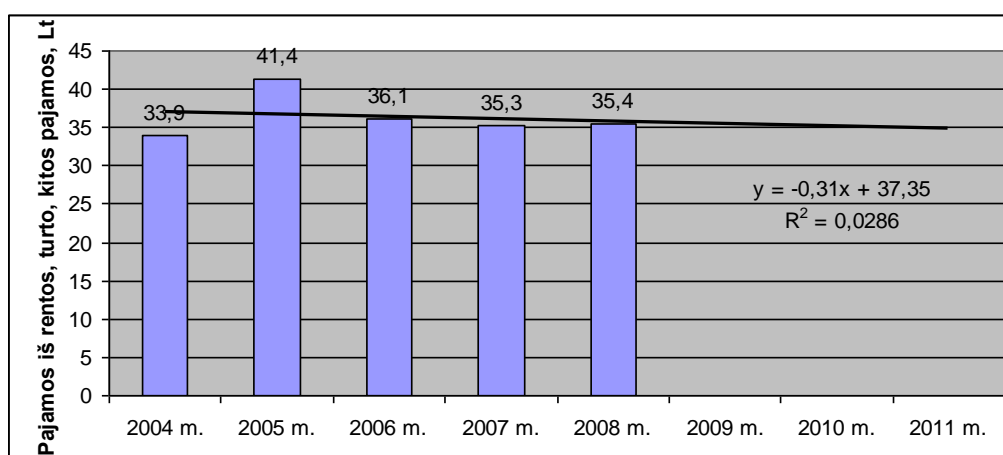
Socialinių išmokų prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams

Metai	Socialinės išmokos, Lt/mėn. y_i	e_i , kai $W=0,8$
2004 m.	117,8	117,8
2005 m.	130,8	128,2
2006 m.	145,9	142,4
2007 m.	182,6	174,6
2008 m.	233,3	221,6
2009 m.	221,6	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis apskaičiuotais duomenimis, socialinės išmokos 2009 m. sumažės 11,7 litais, bus lygios 221,6 Lt/mėn. Galima teigti, kad mažesnes socialines išmokas lems vyriausybės vykdoma politika, kuri remiasi visų išmokų mažinimu.

MS Excel programos pagalba 18 paveiksle grafiškai pavaizduotos pajamų iš rentos ir turto prognozės 2009-2011 m.

18 pav. Pajamų iš rentos, turto ir kt. pajamų prognozė 2009-2011 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 18 paveikslo duomenimis, prognozuojama, kad 2009-2011 m. pajamos iš rentos ir turto sumažės. Galima teigti, kad gyventojai mažiau investuos į nekilnojamąjį turtą. Mažesnes pajamas iš rentos bei turto galėjo lemti staigus nekilnojamojo turto kainų kritimas.

Įdomu palyginti miesto ir kaimo namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų kitimo tendencijas.

Vidutinių disponuojamųjų pajamų mieste prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams

Metai	Vidutinės disponuojamosios pajamos mieste, Lt/mėn. y_i	e_i , kai $W=0,8$
2004 m.	540,2	540,2
2005 m.	636,3	617,1
2006 m.	729,2	706,8
2007 m.	943,0	895,8
2008 m.	1073,9	1038,3
2009 m.	1038,3	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Atlikus miesto namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų prognozavimą pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą, nustatyta, kad 2009 m. jų pajamos sumažės 35,6 litais, bus lygios 1038,3 Lt/mėn.

Vidutinių disponuojamųjų pajamų kaime prognozavimas pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą 2009 metams

Metai	Vidutinės disponuojamosios pajamos kaime, Lt/mėn. y_i	e_i , kai $W=0,8$
2004 m.	407,0	407
2005 m.	467,0	455,0
2006 m.	583,9	558,1
2007 m.	691,0	664,4
2008 m.	811,2	781,8
2009 m.	781,8	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Atlikus kaimo namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų prognozavimą pagal eksponentinį dinaminės eilutės išlyginimą, nustatyta, kad 2009 m. jų pajamos sumažės 29,4 litais, bus lygios 781,8 Lt/mėn.

Miesto ir kaimo namų ūkių pagrindinai disponuojamųjų pajamų šaltiniai yra samdomas darbas ir socialinės išmokos, todėl dėl vyriausybės vykdomos politikos ir augančių kainų mažėja gyventojų pajamos, tuo pačiu blogėja jų gyvenimo sąlygos, nes pajamų nelygybė didėja.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad namų ūkių vidutinės disponuojamosios pajamos prognozuojamu laikotarpiu mažės. Šių pajamų mažėjimą galėjo lemti samdomojo darbo pajamų bei socialinių išmokų mažėjimas dėl vyriausybės vykdomos politikos, kuri remiasi visų išmokų

mažinimu. Taip pat nustatyta, kad ateityje gyventojai mažiau investuos į nekilnojamąjį turtą, nes mažesnes pajamas iš rentos bei turto lėmė staigus nekilnojamojo turto kainų kritimas. Namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų mažėjimą įtakoja šalies ūkio vidutinio darbo užmokesčio mažėjimas, kaip manoma, dėl mokesčių pasikeitimų, BVP ir prekių eksporto sumažėjimo, nedarbo lygio padidėjimo. Reikia nepamiršti, kad šių dienų ekonominė politika yra nestabili, todėl bet kokie kiti veiksniai gali paveikti šias prognozes priešinga linkme.

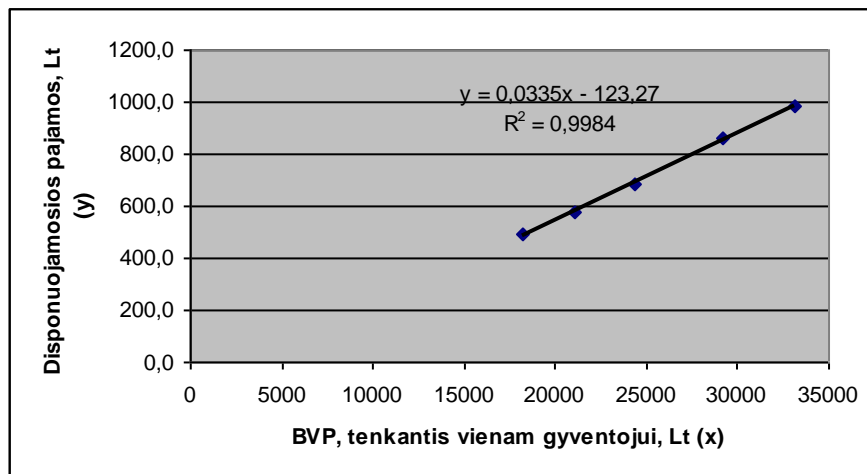
2.6. Namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų pokyčius sąlygojančių veiksnių analizė

Pagal S. A. Martišių ir V. Kėdaitį (2003) **koreliacija** – yra savitarpio santykiavimas, tarpusavio priklausomybė. Statistikoje koreliacijos sąvoka apima dviejų ir daugiau kaip dviejų statistinių eilučių priklausomybę, kuri gali būti nagrinėjama vienu ar kitu metodu. Yra socialinių reiškinių priklausomybė ar jos nėra dažniausiai nustatoma statistikos skaičiais ar grafiškai. [36, p. 306]

Šioje darbo dalyje vertinamas disponuojamųjų pajamų ryšys su jį įtakančiais ekonominiais ir socialiniais rodikliais. Koreliacijos koeficientai, apibūdinantys disponuojamųjų pajamų ryšį su pasirinktais rodikliais: Bendruoju vidaus produktu, Tiesioginėmis užsienio investicijomis, Bendrąja pridėtine verte, sukurtą privačiame sektoriuje, Prekių eksportu ir importu ir kt.

Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių šalies socialinę situaciją, yra šalies bendrasis vidaus produktas. Nuo jo daug priklauso gyventojų pajamų lygis, įvairių socialinių programų vykdymo galimybės. Kita vertus, pats BVP yra veikiamas tokių socialinių veiksnių kaip užimtumo lygis, bendra socialinė šalies padėtis.

MS Excel programos pagalba gauta regresijos lygtis: $y = 0,0335x - 123,27$, kuri apibūdina disponuojamųjų pajamų (y) priklausomybę nuo BVP, tenkančio vienam gyventojui (x). Regresijos koeficientas prie x rodo, kad BVP, tenkančio vienam gyventojui, išaugus 1 Lt, disponuojamosios pajamos išaugus 3,35 Lt.

19 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir BVP, tenkančio vienam gyventojui 2004-2008 m.

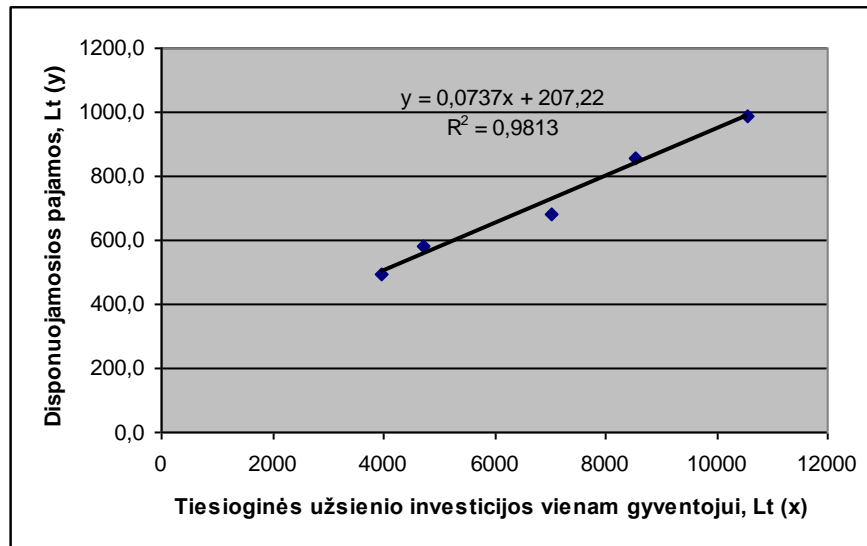
*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Analizuojant 19 paveikslo duomenis nustatyta, kad ryšys tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir BVP, tenkančio vienam gyventojui, yra stiprus ($R = 0,9992$). Kadangi koreliacijos koeficientas, apibūdinantis ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir BVP, tenkančio vienam gyventojui, yra teigiamas, tai rodo, kad vienam iš rodiklių didėjant, kitas taip pat didėja.

Determinacijos koeficientas – tai daugiamačio koreliacijos koeficiento kvadratas (R^2). Jis turi patekti į intervalą: $0 \leq R^2 \leq 1$. Determinacijos koeficientas atspindi parinkto modelio tikslumą, t.y. kuo R^2 artimesnis 1, tuo parinktas modelis geriau aprašo duomenis.

Pagal 19 paveikslo duomenis gautas determinacijos koeficientas: $R^2 = 0,9984$. Tai reiškia, kad BVP, tenkančio vienam gyventojui, apimtis lemia namų ūkio disponuojamųjų pajamų kitimą 99,84 procentais.

Analizuojant disponuojamųjų pajamų (y) priklausomybę nuo tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui (x), gauta regresijos lygtis: $y = 0,0737x + 207,22$. Regresijos koeficientas prie x rodo, kad tiesioginėms užsienio investicijoms vienam gyventojui, išaugus 1 Lt, disponuojamosios pajamos išaugs 7,37 Lt. (20 paveikslas)

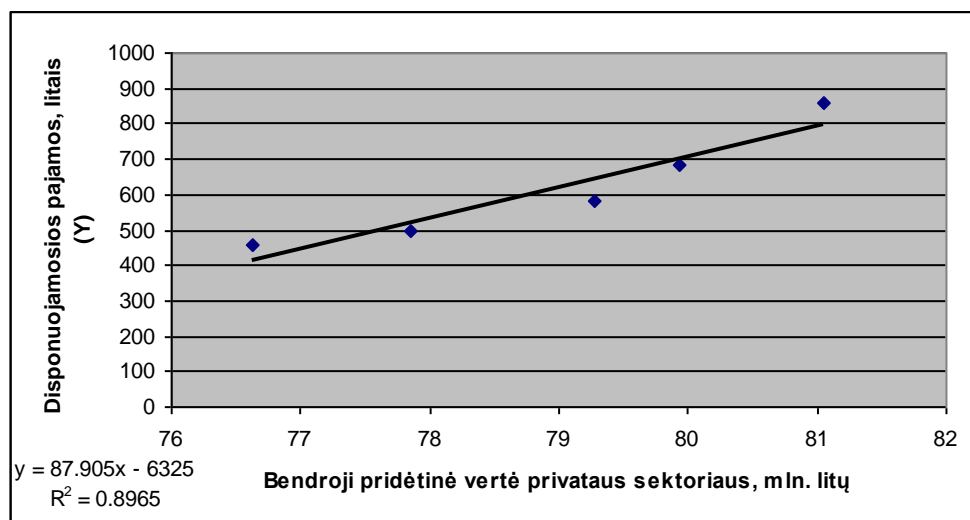

20 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui 2004-2008 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Taip pat egzistuoja ryšys tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui, kurių ryšys yra stiprus ($R=0,9906$). Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad tiesioginėms užsienio investicijoms vienam gyventojui didėjant, disponuojamosios pajamos taip pat didės. (20 paveikslas)

Analizuojant disponuojamųjų pajamų (y) priklausomybę nuo bendrosios pridėtinės vertės (x), gauta regresijos lygtis: $y = 87,905x + 6325$. Regresijos koeficientas prie x rodo, kad bendrajai pridėtinei vertei išaugus 1 mln. Lt, disponuojamosios pajamos padidėjo 8790,5 Lt. (21 paveikslas)

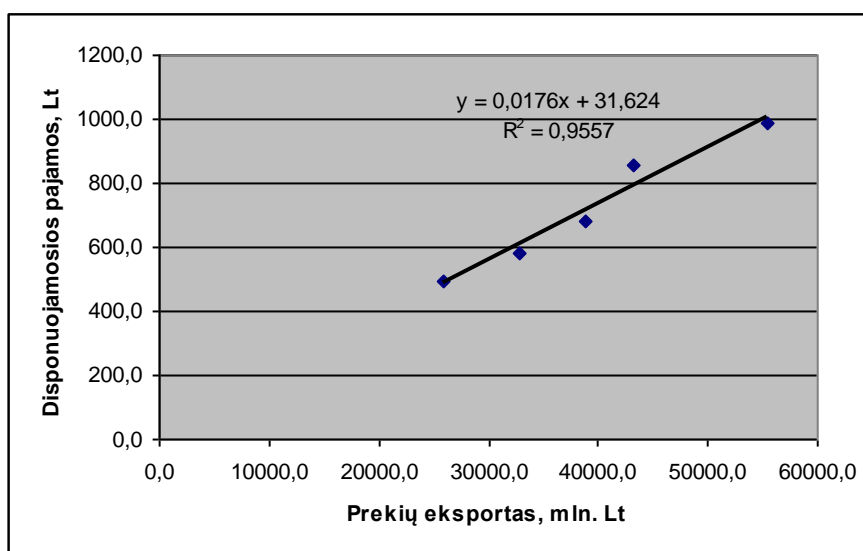

21 pav. Priklausomybė tarp bendrosios pridėtinės vertės ir vidutinių disponuojamųjų pajamų 2004-2008 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Analizuojant 21 paveikslą duomenis nustatyta, kad priklausomybė tarp bendrosios pridėtinės vertės ir vidutinių disponuojamųjų pajamų yra stipri ($R=0,9468$). Gautas teigiamas koreliacijos koeficientas, todėl galima teigti, kad ryšys tarp namų ūkio disponuojamųjų pajamų ir bendrosios pridėtinės vertės yra labai glaudus. Tai reiškia, kad padidėjus disponuojamosioms pajamoms, tuoj pat padidėtų bendroji pridėtinė vertė.

Analizuojant disponuojamųjų pajamų (y) priklausomybę nuo prekių eksporto (x), gauta regresijos lygtis: $y = 0,0176x + 31,624$. Regresijos koeficientas prie x rodo, kad prekių eksportui išaugus 1 mln. Lt, disponuojamosios pajamos išaugo 1,76 Lt. (22 paveikslas)

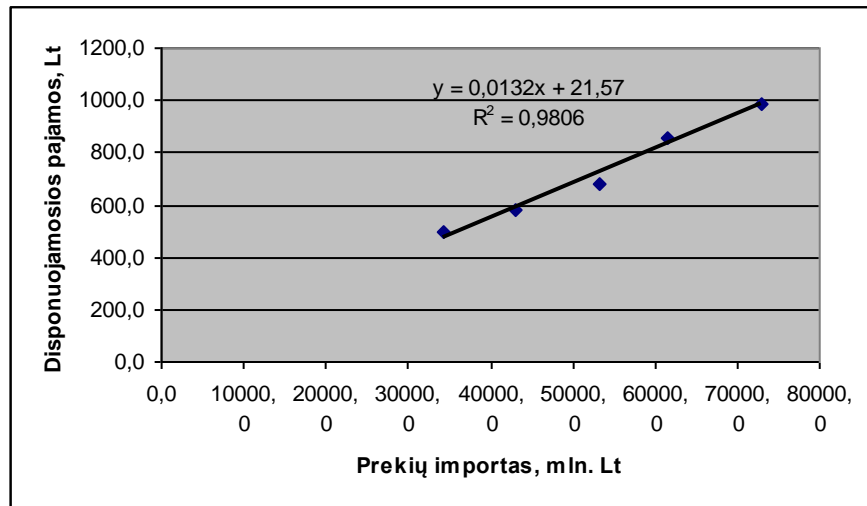

22 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir prekių eksporto 2004-2008 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Analizuojant 22 paveikslą duomenis nustatyta, kad ryšys tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir prekių eksporto yra glaudus ($R=0,9776$). Kadangi koreliacijos koeficientas, apibūdinantis ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir prekių eksporto yra teigiamas, tai rodo, kad vienam iš rodiklių didėjant, kitas taip pat didėja.

Analizuojant disponuojamųjų pajamų (y) priklausomybę nuo prekių importo (x), gauta regresijos lygtis: $y = 0,0132x + 21,57$. Regresijos koeficientas prie x rodo, kad prekių importui išaugus 1 mln. Lt, disponuojamosios pajamos išaugo 1,32 Lt. (23 paveikslas)

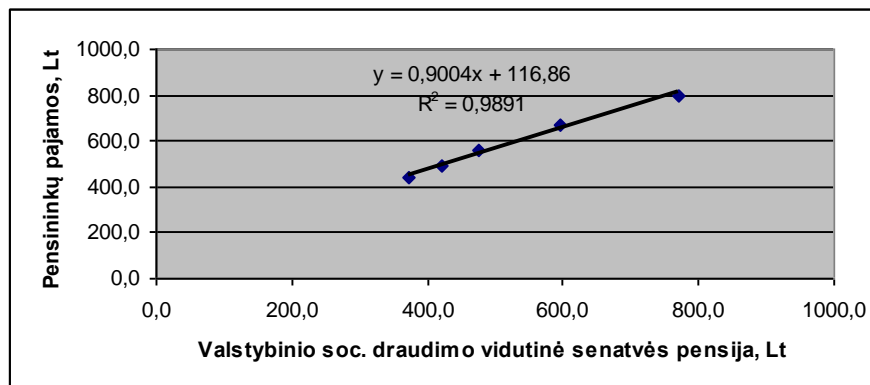

23 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui 2004-2008 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 23 paveikslo duomenimis nustatyta, kad ryšys tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir prekių importo yra labai glaudus ($R=0,9903$). Kadangi koreliacijos koeficientas, apibūdinantis ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir prekių importo yra teigiamas, tai rodo, kad vienam iš rodiklių didėjant, kitas taip pat didėja.

Analizuojant pensijinio amžiaus gyventojų disponuojamųjų pajamų (y) priklausomybę nuo valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos (x), gauta regresijos lygtis: $y = 0,9004x + 116,86$. Regresijos koeficientas prie x rodo, kad valstybinio socialinio draudimo vidutinei senatvės pensijai išaugus 1 Lt, pensijinio amžiaus gyventojų disponuojamosios pajamos išaugo 90,04 Lt. (24 paveikslas)

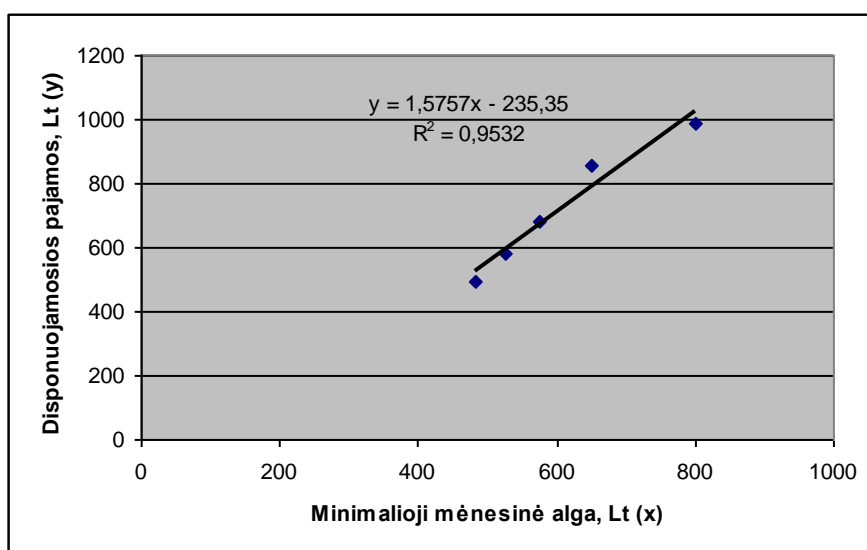

24 pav. Priklausomybė tarp pensijinio amžiaus gyventojų disponuojamųjų pajamų ir valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos 2004-2008 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 24 paveikslo duomenimis nustatyta, kad ryšys tarp pensijinio amžiaus gyventojų disponuojamųjų pajamų ir valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos yra labai glaudus ($R=0,9945$). Kadangi koreliacijos koeficientas, apibūdinantis ryšį tarp pensijinio amžiaus gyventojų disponuojamųjų pajamų ir valstybinio socialinio draudimo vidutinės senatvės pensijos yra teigiamas, tai rodo, kad vienam iš rodiklių didėjant, kitas taip pat didėja.

Gyventojų pajamos taip pat priklauso nuo bazinio dydžio: minimalaus gyvenimo lygio (MGL), minimalios mėnesinės algos ir bazinės pensijos. Tai yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtinami dydžiai ir jie iki šiol buvo reguliariai didinami. Analizuojant ryšį tarp disponuojamųjų pajamų (y) ir minimalios mėnesinės algos (x), gauta regresijos lygtis: $y = 1,5757x + 235,35$. Regresijos koeficientas prie x rodo, kad minimaliajai mėnesinei algai išaugus 1 Lt, disponuojamosios pajamos išaugo 157,57 Lt. (25 paveikslas)

25 pav. Priklausomybė tarp vidutinių disponuojamųjų pajamų ir minimaliosios mėnesinės algos 2004-2008 m.

*Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Remiantis 25 paveikslo duomenimis nustatyta, kad ryšys tarp disponuojamųjų pajamų ir minimaliosios mėnesinės algos yra labai glaudus ($R=0,9763$). Kadangi koreliacijos koeficientas, apibūdinantis ryšį tarp šių tiriamųjų dydžių yra teigiamas, tai rodo, kad vienam iš rodiklių didėjant, kitas taip pat didėja.

Apibendrinant galima teigti, kad disponuojamųjų pajamų ryšys su jį įtakančiais ekonominiais ir socialiniais rodikliais: Bendruoju vidaus produktu, Tiesioginėmis užsienio investicijomis, Bendrąja pridėtine verte, sukurta privačiame sektoriuje, Prekių eksportu ir importu, Minimaliajia mėnesine alga, yra labai stiprus. Tai reiškia, kad gyventojų pajamos labai priklauso nuo visos šalies ekonomikos lygio. Bendrasis vidaus produktas yra pagrindinis iš nagrinėjamų rodiklių, nes disponuojamųjų pajamų dydis labiausiai priklauso nuo šalies viduje sukurtų prekių ir paslaugų vertės.

3. LIETUVOS NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ NELYGYBĖS MAŽINIMO PRIEMONĖS

Daugelis išsivysčiusių šalių įgyvendina kryptingą socialinę politiką, turi įvairias pajamų reguliavimo, skurdo mažinimo, šeimos palaikymo programas. Šių programų dėka rinkoje susidariusios pirminės tiesioginės pajamos – darbo užmokestis, pelnas, palūkanos, bei renta – yra perskirstomi jas įgyvendinti. Tačiau vaikai, žmonės su negalia, senyvi žmonės, taip pat tie, kurie laikinai negali dirbti ar neranda darbo, neturi galimybės dalyvauti rinkoje, kurioje vyksta pirminis tiesioginių pajamų perskirstymas pagal gamybos veiksnius – darbą, kapitalą, žemę. Šių gyventojų grupių išlaikymas tenka kitiems visuomenės nariams. Jų pragyvenimo šaltiniu tampa pajamos iš transferinių išmokų.

Valstybė turi siekti, kad visiems gyventojams būtų suteiktos minimalios socialinės garantijos, kad visų galimybės gauti pajamas pagal individualius sugebėjimus būtų lygios.

Gyventojų pajamų pasiskirstymo problemas plačiai nagrinėjo profesorius E. O. Wright. Remiantis jo teorija galima sisteminiu būdu išskirti penkias pagrindines naudas, susidarancias naudojant pajamų pasiskirstymą [58]:

1. Nelygus pajamų pasiskirstymas gyventojų grupėse sukelia nemažai socialinių problemų, tokių kaip skurdas, blogesnė gyventojų sveikata, didesnės išlaidos sveikatos apsaugai, didelis mirtingumas. Verta pastebėti, kad vyriausybės įsikišimas tampa daugiau prevencinio pobūdžio, nes valstybinės lėšos permetamos iš pasekmių šalinimo į jų susidarymo galimybių sumažinimą.
2. Nelygus turto ir pajamų pasiskirstymas dabartinėje kartoje sąlygoja nelygias galimybes būsimoms kartoms. Taip susikuria „uždaras“ ratas be išeities iš skurdo, todėl vyriausybės įsikišimas būtinas.
3. Dėl pajamų ir turto skirtumo susidaro „realios laisvės“ nelygybė. Kai turtas yra ženkliai nelygiai paskirstytas, žmonės, kurie gali gyventi iš kapitalo investicijų, turi didesnę laisvę nei žmonės, kurie gyvena tik iš darbo rinkos, todėl perskirstymo sistema turi užbėgti už akių tokių sluoksnių susiformavimui.
4. Didelė turto ir pajamų nelygybė iš esmės pamina demokratijos principus. Tik suteikdama lygias galimybes visiems piliečiams valstybė gali kalbėti apie tvarią visuomenės raidą.
5. Pajamų nelygybė skaido bendruomenę, dėl ko visuomenė atsiriboja nuo socialiai silpnesnių, kelia pavydą, pagiežą, smurtą, vagystes, sąlygoja psichologines ligas, mažėja tarpusavio pagarba.

Valstybė, reguliuodama pajamų pasiskirstymą, teigiamai veikia ir visą šalies ekonomiką. Visų pirma, panašios gyventojų pajamos sąlygoja spartesnę ekonominę augimą. Tokią veiksmų eigą

užtikrina padidėjęs bendrasis vartojimas, nes socialiai jautresnė gyventojų grupė didžiąją savo dalį pajamų skiria vartojimui, todėl ir papildomas skiriamas kiekis lėšų greičiausiai nusėstų einamajame vartojime, skirtingai nei turtingiausiųjų grupėje, todėl tiesiogiai skatintų gamybos augimą. Netiesioginė įtaka - didėjantis ribinis polinkis vartoti (MPC), nes turtingieji santykinai mažiau skiria lėšų taupymui, o skurdesni viską nukreipia vartojimui, todėl bendras efektas MPC – teigiamas.

Egzistuoja ir priešingas pajamų pasiskirstymo poveikis visai šalies ekonominei sistemai. Socialinės paramos finansavimo šaltinis yra valstybės mokesčiais surenkamos lėšos. Didžiausią įnašą padaro būtent ekonomiškai aktyvūs šalies gyventojai, tačiau visada egzistuoja grėsmė, jog nustatyti pajamų mokesčiai bus per aukšti ir sumažins pastarosios grupės gyventojų norą uždirbti daugiau, taupyti ir investuoti – menkinamas ekonominis efektyvumas, augimas. Šią problemą plačiai nagrinėjo JAV ekonomikos profesorius Arturas Laferas, ištyrėdamas mokestinių pajamų priklausomybę nuo mokesčių tarifo dydžio [34, p. 565–602]. Surinkus daugiau pinigų į biudžetą atsiranda galimybė padidinti lėšas socialinei paramai bei daugiau gyventojų suteikti galimybes pakilti aukščiau skurdo ribos, galbūt tapti ekonomiškai aktyviais ir prisijungti prie mokesčių mokėtojų. Tokiu būdu investuotos lėšos į socialiai silpnesnius atsiperka ir leidžia didinti valstybės išlaidas naujų pajamų sąskaita.

Valstybė per mokesčių politiką, transferinėmis išmokomis, įvairiomis socialinėmis programomis gali tam tikru mastu pakelti neturtingų šeimų ir individų gyvenimo lygį, tačiau šis poveikis turi tam tikras ribas, kurias peržengus, lygybės kaina visuomenei tampa pernelyg didelė. Aukštas išmokų lygis bei jų skyrimas kai kuriems gyventojų sluoksniams sumažina jų gavėjų paskatas ieškotis darbo arba skatina imtis mažai apmokamų darbų. Šis socialinis reiškinys sąlygoja valstybės išlaikytinių gyventojų sluoksnio atsiradimą. Kita vertus aukštas mokesčių tarifas gali būti nepalankus ekonomikos augimui ir sukelti nemažai ekonominį efektyvumą smukdančių problemų. [40, p. 112-121]

Valstybė turi sugebėti identifikuoti skurdo židinius (daugiavaikes šeimas, pensininkus, smulkius kaimo ūkius ir pan.) ir tinkamai juos likviduoti taiklia socialine politika. Ne visos išmokos skirstomos socialiai taikliai ir todėl kartais net didinamas skurdas. Valstybės taikomos fiskalinės reformos (gyventojų pajamų mokesčių mažinimas) skaidrina šalies ekonomiką, sukuria augimo, gyventojų gerovės pagrindą, bet būtinos kardinalesnės pertvarkos.

Atsižvelgiant į aukštą namų ūkių pajamų nelygybę ir nepakankamą jų pasiskirstymą, galima išskirti kelias priemones, kurios padėtų įveikti namų ūkių pajamų nelygybės problemas:

1. Emigracijos mažinimas - taikyti visas priemones, kad kuo mažiau žmonių išvažiuotų dirbti į užsienį, nes pensijų dydis priklauso nuo to, kiek surenkama įmokų iš dirbančiųjų. Norint pritraukti Lietuvos piliečius pasilikti šalyje, reikia normalizuoti darbo apmokėjimą, modernizuoti darbo vietas, kelti darbuotojų kvalifikaciją. Struktūrinės ES paramos pagalba

- sudaryti palankias sąlygas vystyti smulkųjų verslą, sudaryti palankias sąlygas būstui įsigyti pradedančioms šeimoms, skatinti investicijas į atsiliekančias apskritis tuo užtikrinant apskričių užimtumo ir nedarbo skirtumų mažinimą.
2. Formuoti asmens požiūrį į savo gyvenimo materialias sąlygas. Konsultuoti jaunimą ir suaugusiuosius profesiniais klausimais. Skatinti jaunimą ir suaugusiuosius pažinti save, atskleisti asmenines galimybes, aktyvinti ir motyvuoti įsigyti specialybę, padėti susirasti darbą bei integruotis į darbo rinką ir taip padėti jiems išvengti nedarbo ir skurdo. Reikia iš esmės keisti šeimos politiką. Visas dėmesys turi būti skiriamas šeimai, visi vaikai turi gauti vienodą paramą.
  3. Didinti muitus ne iš ES importuojamoms prekėms (Kinija). Šiuo metu Europos Sąjungoje, o taip pat ir Lietuvoje importo muitais dažniausiai apmokestinami tekstilės gaminiai ir avalynė, importuojama daugiausiai iš Kinijos ir kitų valstybių. Tačiau šiems gaminiams reikia didinti importo muitus, kad Lietuvos gyventojams atsirastų galimybės pasigaminti šią produkciją savo šalyje. Pageidautina įsivežti iš užsienio tik tokias vartojimo prekes, kurių negalima pagaminti Lietuvoje (kava, kakava, citrusinius vaisius ir kt.). Visiškai nepateisinamas mineralinio vandens, galanterijos, kitų prekių, kurias galima pagaminti Lietuvoje, importas. Išleistos pajamos užsienio prekių importui negrįžtamai palieka šalį, jos nebedalyvauja pinigų cirkuliaciniame sraute. Todėl reikia skatinti gamybą, kadangi vartotojams atitenka pajamos, gautos už gamybos veiksnus. Rekomenduojama daugelį prekių pasigaminti Lietuvos valstybėje, taip būtų sukuriamos darbo vietos, šalyje mažėtų nedarbas, didėtų BVP, mažėtų namų ūkių pajamų nelygė.
  4. Mažinti akcizus degalams, elektros energijai, akmens anglims ir kitiems energetiniams produktams (šildymui skirtiems gazoliams). Taip būtų pigesnis gamybos procesas visose gamybos veiklose, mažėtų daugelių prekių kainos, namų ūkių išlaidos sumažėtų.
  5. Mokesčių paskirstymo sistemą derinti su išlaidų politika. Nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. standartinis PVM tarifas yra 21 procentas. Iki 2010 m. rugpjūčio 31 d. lengvatinis 9 procentų tarifas taikomas šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosios patalpoms šildyti ir į gyvenamąsias patalpas tiekiamam karštam vandeniui. Iki 2010 m. gruodžio 31 dienos: lengvatinis 5 procentų PVM tarifas taikomas vaistų ir medicinos pagalbos priemonių teikimui asmenims, kuriems šių prekių įsigijimo išlaidos visiškai ar dalinai kompensuojamos Sveikatos draudimo įstatyme nustatyta tvarka; lengvatinis 9 procentų PVM tarifas taikomas knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams [46]. Įvesti prabangos mokestį ir nekilnojamojo turto mokestį (turint kelis butus arba nekilnojamo turto vertė didesnė negu 350 tūkst. Lt). Mažinti kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų apmokestinimą. Būtinausioms prekėms sumažinti PVM mokestį (bent iki 13 proc.),

prabangos prekėms galima netgi didinti. Reguluoti kredito palūkanas ir sąlygas socialiai remtinoms gyventojų kategorijoms, skirti lengvatas įsigyti būstui ir jo išlaikymui, nustatyti komunalinių, transporto, bei kitų paslaugų lengvatas. Apibrėžti tą gyventojų grupę, kuriai objektyviai būtina socialinė parama.

6. Pertvarkyti šalies mokesčių sistemos teisinę bazę, kad būtų stabilesnė [16]. Socialinis aprūpinimas turi būti užtikrintas, net esant ekonominei krizei. Apmokestinant pajamų mokesčiu labiau atsižvelgti į mokėtojo turimų vaikų skaičių, t.y. padidinti papildomą neapmokestinamąjį pajamų dydį. Sumažinti pajamų mokesčio, mokamo mažas pajamas gaunančių gyventojų, ir jiems teikiamos socialinės pašalpos priešpriešinį srautą (mokesčių išieškojimo iš gyventojų ir įvairių jiems mokamų socialinių išmokų). Padidinti neapmokestinamąjį pajamų dydį, labiau orientuojantis į minimalią mėnesinę algą.
7. Kadangi asmenines pajamas mažina įmokos į privalomojo socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo fondus, valstybė turi reguliuoti įmokų ir mokesčių dydžius ir stengtis, kad jie nedidėtų. Vyriausybė dalį mokestinių pajamų turi efektyviau perskirstyti namų ūkiams į socialinio draudimo, pensijų, nedarbo ir kitus fondus, skirti stipendijas besimokantiems, nes tokie transferiniai mokėjimai didina asmenines pajamas, tuo pačiu didina ir gyventojų perkamąją galią, o kai kurioms gyventojų grupėms transferinės išmokos tampa pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu.
8. Pajamas gali veikti infliacija, tuo tikslu vyriausybė turi reguliuoti infliacijos augimo tempą, kad jis neviršytų gyventojų piniginių pajamų (nominalių pajamų) augimo tempo, nes kitaip piniginių pajamų perkamoji galia gali sumažėti, taip sumažėtų ir realiosios pajamos.
9. Padidinti investicijas į žmogiškuosius išteklius, siekiant pagerinti darbo kokybę ir produktyvumą. Investicijos į žmogiškąjį kapitalą turėtų padėti sumažinti pajamų nelygybę. Visų socialinių grupių asmenims užtikrinti galimybę siekti aukštojo mokslo, sudarant sąlygas gauti paskolas studijoms. Užtikrinti palankias sąlygas tobulinti kvalifikaciją, dalyvauti profesinio rengimo programose, didinti gebėjimus informacinių technologijų, vadybos, kalbų bei kitų pagrindinių žinių ir gebėjimų srityje.
10. Vykdyti ūkinės veiklos restruktūrizaciją. Stabilus šalies ekonomikos augimas ir vidaus bei užsienio investicijų skatinimas kaip šalies gyventojų pajamų nelygybės mažinimo ir gerovės didinimo sąlyga. Didinti pramonės efektyvumą ir konkurencingumą formuojant palankų investicijoms klimatą, mažinant gaminamos produkcijos savikainą ir gerinant jos kokybę, tobulinant eksportui palankią ekonominę aplinką ir įstatymus, didinant regionų pramonės pajėgumus, sudarant palankias sąlygas tiesioginėms užsienio investicijoms į probleminius regionus [23]. Rekomenduojama plėsti darbo intensyvumą žemės ūkio sektoriuje, kad

išaugtų užimtumo lygis ir sumažėtų pajamų nelygybė. Skatinti smulkųjų verslą, suteikiant lengvatinį kreditą verslui pradėti.

11. Siekti, kad moterys ir vyrai vienodai dalyvautų visoje ekonominėje veikloje. Turi būti užtikrintas vienodo darbo apmokėjimo už vienodą darbą ar tos pačios vertės darbą principas.

Norint įveikti pajamų nelygybę, reiktų derinti visas šių grupių priemones, nes kiekviena grupė turi ne tik savo pranašumų, bet ir trūkumų. Vienos priemonės yra veiksmingesnės ilguoju laikotarpiu, kitos - trumpuoju. Tačiau, šios skurdo mažinimo priemonės turi ir savas išlaidas, kurias padengti tenka mokesčių mokėtojams. Todėl būtina išsamiai išanalizuoti galimas ekonomines, socialines pasekmes įvedant šias gyventojų pajamų nelygybės mažinimo priemones.

Susiklosčiusios visuomeninės moralės bei teisingumo požiūriu nelygybės mažinimas dažniausiai vertinamas kaip teigiamas ir siektinas reiškinys. Tačiau ne mažiau svarbus yra ir ekonominio efektyvumo principas. Sulyginus darbo pajamas, nyksta darbo stimulai, sumažinus pelną, palūkanas, rentą, dingsta polinkis taupyti ir investuoti, mažėja žmonių veiklumas ir noras rizikuoti, dingsta verslumo dvasia, prarandami veiklos orientyrai. Viso ūkio mastu šie procesai galiausiai sumažina bendrąjį produktą, sukelia ūkio stagnaciją ir net nuosmukį, apriboja pajamų didėjimo galimybes visiems gyventojų sluoksniams.

Namų ūkių pajamų nelygybės mažinimui yra vykdomos šios ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir veiksmų programos [7]:

- Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija, kurios pagrindinis tikslas – sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus.
- Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa skirta visų darbingo amžiaus Lietuvos gyventojų mobilizavimui, nes investicijos į Lietuvos žmonių žinias, gebėjimus, aktyvumą, verslumą patikimai garantuoja ilgalaikį ūkio augimą. Šiai veiksmų programai skirta 13,8 proc. ES struktūrinės paramos lėšų.
- Ekonomikos augimo veiksmų programai numatoma skirti didžiausią paramos lėšų dalį – 45,72 proc. Labai svarbu, jog net 10 proc. lėšų numatoma skirti ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirtiems moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai.
- Sanglaudos skatinimo veiksmų programa turi įgyvendinti viziją apie darnesnę visuomenę. Taigi gyvenimo aplinkos ir kokybės gerinimui, mažinant atskirų regionų skirtumus, skiriama 39,08 proc. visos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos.
- Techninės paramos veiksmų programa – specialioji, papildoma veiksmų programa, skirta administruoti teminėms veiksmų programoms.

Taip pat vykdoma ir nacionalinė parama. Lėšos projekto veiklai ir lėšos kapitalui formuoti pagal programas (išskyrus programas susijusias su ES struktūriniais fondais) yra skiriamos

vadovaujantis Ūkio ministerijos programų lėšų, teikiamų projekto veiklai finansuoti ir kapitalui formuoti, administravimo taisyklėmis.

Įvairių paramos programų įgyvendinimui reikalingos papildomos lėšos, skirtos išlaikyti atitinkamas institucijas, sumokėti jų darbuotojams, padengti kitas programų įgyvendinimo išlaidas. Kuo daugiau socialinių programų, kurios didina lygybę visuomenėje, tuo didesnės jų išlaikymo išlaidos, vadinasi, tuo gilesnis konfliktas tarp lygybės ir efektyvumo.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad yra daug veiksmingų priemonių namų ūkių pajamų nelygybei mažinti. Kelios iš jų - tai didinti muitus ne iš ES importuojamoms prekėms (Kinija). Daugelį prekių pasigaminti savo šalyje, taip būtų skatinama gamyba, būtų sukuriamos darbo vietos, šalyje mažėtų nedarbas, didėtų BVP, didėtų gyventojų pajamos, mažėtų namų ūkių pajamų nelygybė. Mažinti akcizus degalams, elektros energijai, akmens anglims ir kitiems energetiniams produktams (šildymui skirtiems gazoliams). Taip būtų pigesnis gamybos procesas visose gamybos veiklose, mažėtų daugelių prekių kainos, namų ūkių išlaidos sumažėtų. Mokesčių paskirstymo sistemą derinti su išlaidų politika. Mažinti kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų apmokestinimą. Būtinausiems produktams sumažinti PVM mokesť. Reguluoti kredito palūkanas ir sąlygas socialiai remtinoms gyventojų kategorijoms, skirti lengvatas įsigyti būstui ir jo išlaikymui, nustatyti komunalinių, transporto, bei kitų paslaugų lengvatas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikus teorinės literatūros analizę, galima teigti, kad pajamų nelygybė – tai skirtumas tarp gaunamų gyventojų pajamų, kai vieni turi daugiau pajamų, o kiti – netoli skurdo ribos arba skurde. Esant namų ūkių pajamų nelygybei, būtinas didesnis valstybės dėmesys pajamų paskirstymui. Pajamų paskirstymas suprantamas kaip kainų ir pajamų lygio reguliavimas per įvairius mokesčius.

Išanalizavus pajamų pasiskirstymo ir jų nelygybės priežastis bei problemas, galima daryti išvadą, kad namų ūkių pajamų nelygybę lemia fizinių ir protinių gabumų skirtumai, išsilavinimas ir įgūdžiai, darbo kiekis ir jo pobūdis, sukaupto ir paveldėto turto skirtumai, rizika, pokyčiai pajamų šaltinių struktūroje, mokesčiai, socialinės apsaugos ir garantijų trūkumai, korupcija, nedarbas, diskriminacija, socialinės politikos netobulumas. Išsivysčiusių šalių pajamų nelygybės didėjimui didžiausią reikšmę turėjo mokslinė techninė pažanga, prie kurios spėjo prisitaikyti ne visi gyventojai. Esant pajamų nelygybei, didėja skurdo lygis, mažėja ekonominis augimas.

Šalyse, kuriose buvo geriau pasirengta ekonomikos transformacijoms bei sėkmingiau ir greičiau įgyvendintos socialinės apsaugos reformos, ekonominė nelygybė bei skurstančių žmonių skaičius auga žymiai lėčiau. Didėjanti pajamų nelygybė gali būti lėto ekonomikos augimo priežastis. Skurdesnės šalys junta didesnę pajamų netolygumą, sąlygojamą įvairių veiksnių: korupcija, nedarbas, diskriminacija, socialinės politikos netobulumas.

Išanalizavus pajamų pasiskirstymo tolygumo rodiklius, galima daryti išvadą, kad pajamų nelygybės matavimo teorijos apima ne tik matavimų, indeksų konstravimą, bet ir jų interpretaciją bei tobulinimą. *Gini* koncentracijos koeficientas yra laikomas geriausiai apibūdinančia nelygybės priemone ir yra plačiai naudojamas ekonominiuose tyrimuose. Pasaulinėje praktikoje dažnai taikomi deciliniai, kvartiliniai ir kvantiliniai diferenciacijos koeficientai, socialinio susisluoksniavimo koeficientas ir kt. Taip pat taikomi metodai pajamų pasiskirstymui tarp visuomenės narių įvertinti – tai *Robino Hudo* indeksas, *Atkinsono* indeksas, *Teilo entropijos* indeksas.

Atlikus vidutinių disponuojamųjų pajamų lygio, jų dinamikos ir struktūros 2004 - 2008 metų laikotarpio analizę, nustatyta, kad visų disponuojamųjų pajamų didėjimą labiausiai lėmė samdomojo darbo pajamos. Tai sparčiausias augimas per pastaruosius penkerius metus, kurio viena iš priežasčių yra pajamų mokesčio sumažinimas bei augantis šalies bendrasis vidaus produktas. Gerėjant ekonomikai, didėja ir socialinių išmokų dalis. Nustatyta, kad šalies ūkio darbo užmokestis analizuojamu 2004 - 2008 metų laikotarpiu didėjo. Bruto darbo užmokestis 2008 m. buvo 2151,7 Lt/mėn., o neto – 1650,9 Lt/mėn.

Analizuojant namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų struktūrą – pajamas iš samdomojo darbo, iš verslo, individualios veiklos, pajamas iš socialinių išmokų, iš rentos, kito turto – didžiausia reikšmė tenka samdomojo darbo pajamoms. Tačiau socialinės išmokos viršija vidutines pajamas iš verslo

ir individualios veiklos. Tai tik patvirtina valstybės vaidmens svarbą gyventojų pajamoms ir nepakankamą atsakingų asmenų (politikų, valdžios) dėmesį verslo plėtrai. Esant ekonomikos nuosmukiui, svarbiu namų ūkio pajamų šaltiniu tampa socialinės išmokos, o esant ekonomikos augimui įtaką turi samdomojo darbo pajamų didėjimas. Didėjančios gyventojų pajamos kelia šalies pragyvenimo lygį ir skatina ekonomikos augimą.

Samdomojo darbo pajamos yra pagrindinis pajamų šaltinis, todėl didžiausią įtaką disponuojamosioms pajamoms tiek mieste, tiek kaime turėjo samdomojo darbo pajamų didėjimas. Kaimo gyventojų disponuojamosios pajamos atitinkamais laikotarpiais augo sparčiau nei miesto ir dėl to sumažėjo atotrūkis tarp šių gyventojų grupių. Pastebėta, kad miesto namų ūkių pajamos iš socialinių išmokų yra mažesnės už kaimo.

Atlikus namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų lyginamąją 2004 - 2008 metų laikotarpio analizę, nustatyta, kad per visą analizuojamą 2004-2008 metų laikotarpį labiausiai disponuojamos pajamos išaugo Vilniaus apskrityje (1186,4 Lt/mėn.). Mažiausios pajamos buvo Alytaus apskrityje, t.y. 806,2 litai.

Analizuojant samdomojo darbo pajamų pasiskirstymą pagal namų ūkio gyvenamą vietą, išsiaiškinta, kad miesto namų ūkių pajamos beveik dvigubai didesnės. Analizuojant pajamų iš verslo ir individualios veiklos pasiskirstymą pagal namų ūkio gyvenamą vietą, galima teigti, kad miesto pajamos iš verslo ir individualios veiklos yra gerokai mažesnės už kaimo. Atlikto tyrimo metu, nustatyta, kad miesto gyventojai daugiau dirba samdomąjį darbą, o kaimo namų ūkiai užsiima individualia veikla. Nors kaimo gyventojai gauna daugiau socialinių išmokų, tačiau pastebimas kitų pajamų padidėjimas analizuojamu 2004-2008 m. laikotarpiu. Kaimo gyventojų pajamos auga dėl padidėjusios ES struktūrinių fondų paramos. Aukštesnį išsilavinimą turintys gyventojai gauna didesnes pajamas. Tačiau tai priklauso ir nuo sukaupto darbo stažo ar kitų veiksnių. Galima patvirtinti tyrimo metu iškeltą hipotezę – namų ūkių disponuojamųjų pajamų struktūra ir dinamika, lyginant atskiras grupes pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę grupę, namų ūkio tipą, namų ūkio dydį, namų ūkio galvos amžių ir išsilavinimą, gyvenamą vietą, pasižymi dideliais skirtumais.

Įvertinus pajamų nelygybę ir jos kitimo tendencijas, nustatyta, kad analizuojamu 2004-2008 m. laikotarpiu vyravo esminiai gyventojų pajamų diferenciacijos netolygumai, nes Gini koeficiento reikšmė didesnė už 30. 2008 m. vidutinės 10 proc. turtingiausių gyventojų pajamos viršijo 10 proc. skurdžiausiai gyvenančių gyventojų pajamas 8 kartus. Nustatyta, kad pajamos pasiskirsčiusios netolygiai. 22,9 proc. visų pajamų namų ūkiai, gaunantys daugiau nei vidutinės pajamas, turėtų perduoti namų ūkiams, kurių pajamos mažesnės nei vidurkis, kad pajamos pasiskirstytų tolygiai. Iš apskaičiuotų duomenų matyti, kad ekonominė nelygybė skaičiuojant pagal išlaidas Lietuvoje tendencingai kasmet didėjo.

Įvertinus ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir kitų ekonominių rodiklių, išsiaiškinta, kad BVP yra pagrindinis iš nagrinėjamų rodiklių, nes disponuojamųjų pajamų dydis labiausiai priklauso nuo šalies viduje sukurtų prekių ir paslaugų vertės. Nustatyta, kad ryšys tarp BVP ir vidutinių disponuojamųjų pajamų yra stiprus. Kadangi koreliacijų koeficientai, apibūdinantys ryšį tarp disponuojamųjų pajamų ir BVP, yra teigiami, jie rodo, kad vienam iš rodiklių didėjant, kitas taip pat didėja. Tai reiškia, kad gyventojų pajamos labai priklauso nuo visos šalies ekonomikos lygio. Galima patvirtinti tyrimo metu iškeltą hipotezę – ekonomikos augimas yra susijęs su pajamų nelygybe, nes didėjant BVP, didėja ir gyventojų pajamos, ekonomikos lygis auga, pajamų nelygybė mažėja. Ir priešingai, esant blogai šalies ekonominei padėčiai, BVP mažėja, didėja nedarbas, gyventojų pajamos mažėja, padidėja ir gyventojų pajamų skirtumai.

Prognozuojant nustatyta, kad namų ūkių vidutinės disponuojamosios pajamos prognozuojamu laikotarpiu mažės. Šių pajamų mažėjimą galėjo lemti samdomojo darbo pajamų bei socialinių išmokų mažėjimas dėl vyriausybės vykdomos politikos, kuri remiasi visų išmokų mažinimu. Taip pat nustatyta, kad ateityje gyventojai mažiau investuos į nekilnojamąjį turtą, nes mažesnes pajamas iš rentos bei turto lėmė staigus nekilnojamojo turto kainų kritimas. Namų ūkių vidutinių disponuojamųjų pajamų mažėjimą įtakoja šalies ūkio vidutinio darbo užmokesčio mažėjimas, kaip manoma, dėl mokesčių pasikeitimų, BVP ir prekių eksporto sumažėjimo, nedarbo lygio padidėjimo.

Išanalizavus namų ūkių pajamų nelygybės mažinimo priežastis, galima daryti išvadą, kad yra daug veiksmingų priemonių namų ūkių pajamų nelygybei mažinti. Kelios iš jų - tai didinti muitus ne iš ES importuojamoms prekėms (Kinija). Daugelį prekių pasigaminti savo šalyje, taip būtų skatinama gamyba, būtų sukuriamos darbo vietos, šalyje mažėtų nedarbas, didėtų BVP, didėtų gyventojų pajamos, mažėtų namų ūkių pajamų nelygybė. Mažinti akcizus degalams, elektros energijai, akmens anglims ir kitiems energetiniams produktams (šildymui skirtiems gazoliams). Taip būtų pigesnis gamybos procesas visose gamybos veiklose, mažėtų daugelių prekių kainos, namų ūkių išlaidos sumažėtų. Mokesčių paskirstymo sistemą derinti su išlaidų politika. Mažinti kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų apmokestinimą. Būtinausioms prekėms sumažinti PVM mokesť. Reguluoti kredito palūkanas ir sąlygas socialiai remtinoms gyventojų kategorijoms, skirti lengvatas įsigyti būstui ir jo išlaikymui, nustatyti komunalinių, transporto, bei kitų paslaugų lengvatas.

Rekomenduojama skaičiuoti namų ūkio biudžetą, pagal kurį tam tikro laikotarpio pinigines namų ūkio išlaidas atitiktų pinigines pajamas. Sureguliuoti namų ūkio biudžetą galima dviem būdais: apribojus namų ūkio išlaidas arba didinant namų ūkio pajamas. Namų ūkio biudžeto planavimas svarbus ne tik ekonomiškai, bet ir socialiai. Tokia bendra šeimos narių veikla moko juos realiai įvertinti savo ir artimųjų reikmes bei norus, ugdo šeimos vertybių sistemą, kurioje

pinigai užima deramą, tačiau ne svarbiausią vietą. Planuodama ir analizuodama biudžetą šeima mokosi protingai leisti pinigus.

LITERATŪRA

1. Blažienė, I. (2002). Gyventojų pajamos ir jų normalizavimas Lietuvoje: daktaro disertacijos santrauka, p. 12.
2. Buškevičiūtė, E. (2006). Viešieji finansai. Kaunas: Technologija, p. 538-540.
3. Calmon, Paulo Du Pin, Conceicao, P., Calbraith, J. K., Cantu, Vidal Garza, Hibert, A. (1998) The Evolution of Industrial Inequality in Mexico and Brazil. The University of Texas Inequality Project. UTIP Working Paper Number 5, The University of Texas at Austin 78713.
4. Darbo statistikos metraštis (2008). ISSN 1648-0511. Statistikos rinkinys. SL 1861. 2009-10-23. Išleido ir spausdino Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2009.
5. Dobson, S., Ramlogan, C. Is There an Openness Kuznets Curve? [Internete, EBSCOHOST NO: 37589966]. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/selectdb?vid=1&hid=6&sid=2a3b4122-abf2-4baa-94ef-c7865ff9ff9c%40sessionmgr3>>.
6. Economic-inequality. Encyclopedia. [Žiūrėta 2010-04-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.statemaster.com/encyclopedia/Economic-inequality>>.
7. Europos Sąjungos parama. [Žiūrėta 2009-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.lepa.lt/lt/ESparama.html>>.
8. Freund, E. A., Morris, I. L. The Lottery and Income Inequality in the States. University of Maryland, University of Maryland. [Internete, EBSCOHOST NO: 19493499]. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/selectdb?vid=1&hid=6&sid=2a3b4122-abf2-4baa-94ef-c7865ff9ff9c%40sessionmgr3>>.
9. Galbraith, James K. (1998) The distribution of income. LBJ School of Public Affairs The University of Texas 78713. UTIP Working Paper Number 2.
10. Gavelis, V., Mikučionis, P. ir kt. (2000). Mikroekonomika. p. 298-308.
11. Gyventojų pajamos. Lietuvos ekonomikos 2009 metų I ketvirčio apžvalga. [Žiūrėta 2010-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/>>.
12. Gyventojų pajamos. Mykolo Riomerio universitetas. [Žiūrėta 2009-06-21]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.lt/lt/padaliniai/fakultetai/ekonomikos_fakultetas/katedros/bankininkystes_investiciju_katedra/studijos/paskaitos/>.

13. Income inequality. [Žiūrėta 2010-04-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.socialreport.msd.govt.nz/economic-standard-living/income-inequality.html>>.
14. Income inequality. Encyclopedia. [Žiūrėta 2010-04-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.statemaster.com/encyclopedia/Income-inequality>>.
15. Inequality Measures. [Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: <http://www.poorcity.richcity.org/>>.
16. Jason Furman Joseph E. Stiglitz. Economic Consequences of Income Inequality. [Žiūrėta 2009-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.kc.frb.org/publicat/sympos/1998/s98stiglitz.pdf>>.
17. Jędrzejczak, A. (2008). Decomposition of the Gini Index by Sources of Income. International Atlantic Economic Society. [Internete, EBSCOHOST NO: 34940402]. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/selectdb?vid=1&hid=6&sid=2a3b4122-abf2-4baa-94ef-c7865ff9ff9c%40sessionmgr3>>.
18. Kluge, G. Entropy & Inequality. [Žiūrėta 2009-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://poorcity.richcity.org/verteylung.htm>>.
19. Lazutka, R. (2001). Pajamos, vartojimas ir skurdas. Žmogaus socialinė raida. Vilnius: Homo Liber, p. 101 – 115.
20. Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). Valstybės finansai. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto leidykla.
21. Levy, F. Distribution of Ingome. [Žiūrėta 2010-04-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.econlib.org/library/Enc/DistributionofIncome.html>>.
22. LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. (2002). [žiūrėta 2009 02 25]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=236154&Condition2=>>>.
23. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. [Žiūrėta 2010-01-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-16034006>>.
24. LR Statistikos departamentas. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2007 m. (2008). Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1580>.
25. LR Statistikos departamentas. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2008 m. (2009) Vilnius. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1580>.
26. LR Statistikos departamentas. Informacija apie pajamų nelygybę ir nepiniginis skurdo rodiklius. (2007). Vilnius. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1580>.
27. LR Statistikos departamentas. Namų ūkių biudžetai 2004 (2005), p. 26-62.

28. LR Statistikos departamentas. Namų ūkių biudžetai 2005 (2006), p. 60.
29. LR Statistikos departamentas. Namų ūkių biudžetai 2006 m. (2007). Vilnius. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1580>.
30. LR Statistikos departamentas. Namų ūkių biudžetai 2007 m. (2008). Vilnius. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1580>.
31. LR Statistikos departamentas. Namų ūkių biudžetai 2008 m. (2009). Vilnius. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1580>.
32. LR Statistikos departamentas. Skurdo rizikos rodikliai. [Žiūrėta 2010-04-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1333>>.
33. Maiyo Kiproop Julius, Achoka Judy, Ndiku Judah, Jane Amunga, Wasike Duncan. (2008). Income inequality controversies on the development of education in Kenya. Masinde Muliro University of Science and Technology. Kenya. [Internete, EBSCOHOST NO: 34183110]. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/selectdb?vid=1&hid=6&sid=2a3b4122-abf2-4baa-94ef-c7865ff9ff9c%40sessionmgr3>>.
34. Makroekonomika. (2005). Kaunas: Technologija, p. 86-93, 565-602.
35. Martišius, S. A. (2002). Pagrindiniai statistiniai matai. Vilnius: Technika. p. 17-21.
36. Martišius, S. A., Kėdaitis, V. (2003). Statistika: I dalis Statistinė analizės teorija ir metodai. Vilnius: VU leidykla. p. 306.
37. Martišius, S. A., Molienė, O. (1995). Namų ūkio statistika ir ekonometrija. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla., p. 8-21.
38. Medaiskis, T., Biliūnaitė, L., Dobravolskas, A., Misiūnas, P.A., Poškutė, V. Socialinės apsaugos plėtotės ir užimtumo ekonominių veiksnių strategija.
39. Misiūnas, A. Gyventojų pajamos. [Žiūrėta 2010-01-17]. Prieiga per internetą: <http://algmisiunas.home.mruni.eu/?page_id=3>.
40. Misiūnas, A., Bratčikovienė, N. (2007). Pajamų nelygybė ir jų normalizavimas. Lietuvos statistikos darbai / Lietuvos statistikų sąjunga. Vilnius : Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. ISSN 1392-642X. (46), p. 112-121.
41. Misiūnas, A., Rukšėnaitė, J. (2007). Gyventojų pajamų nelygybė pasaulyje. Socialiniai mokslai, Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Mokslas ir gyvenimas. 2007, Nr. 3, p. 15-17.
42. Nada Karaman Aksentijević, Nada Denona Bogović. (2005) Ekonominės nelygybės tendencijos ir priežastys Kroatijoje ir centrinėje ir rytų Europoje. Straipsnis, 4 tomas, 1 (7).
43. Neumark, D., Schweitzer, M., Wascher, W. The Effects of Minimum Wages on the Distribution of Family Incomes A Nonparametric Analysis. [Internete, EBSCOHOST NO:

- 19221156]. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/selectdb?vid=1&hid=6&sid=2a3b4122-abf2-4baa-94ef-c7865ff9ff9c%40sessionmgr3>.
44. Pajamos. Vikipedijos enciklopedija. [Žiūrėta 2008-10-19]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Pajamos>.
45. Pasaulio bankas. (2008). [Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_sic2&lang=en.
46. PVM tarifai. [Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/web/finmin/pvm#tarifai>.
47. Rinkos ekonomika ir valstybinis reguliavimas. (1990). Vilnius: "Balticon", p. 322.
48. Rudzkienė, V. (2005). Socialinė statistika. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
49. Skučienė, D. (2008). Pajamų nelygybė Lietuvoje. Socialinių tyrimų institutas. Filosofija. Sociologija. T. 19. Nr. 4, p. 22–33, Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
50. Šileika, A., Blažienė, I. (2000). Gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdas Lietuvoje. Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika.
51. Šileika, A., Zabaraukaitė, R. (2006). Skurdas, jo matavimas ir tendencijos Lietuvoje. Ekonomika 74. p. 64-77.
52. Valkauskas, R. (2002). Statistika. Ekonomikos, verslo ir vadybos studijos // Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija. p. 155.
53. Vengrienė, B. (1992). Pajamos ir gyvenimo lygis. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, p. 8-13.
54. Vilniaus teritorinė statistikos valdyba. [Žiūrėta 2008-11-07]. Prieiga per Internetą: <http://vilniustsv.stat.gov.lt>.
55. Vitunskienė, V. (1997). Namų ūkio ekonomika: mokymo priemonė aukštesniųjų Žemės ūkio mokyklų studentams ir moksleiviams. Vilnius: "Presvika", p.156-157.
56. Weaver, R. R., Rivello, Ph.D. R. The distribution of mortality in the United States: The effects of income (Inequality), social capital, and race. Youngstown State University.[Internete, EBSCOHOST NO: 23980549]. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/selectdb?vid=1&hid=6&sid=2a3b4122-abf2-4baa-94ef-c7865ff9ff9c%40sessionmgr3>.
57. Wonnacott, P., Wonnacott, R. (1998). Mikroekonomika. p. 486.
58. Wright, E. O. (2000). Real Utopian Proposals for reducing Income and Wealth Inequality. Contemporary Sociology. [Žiūrėta 2009-04-09]. Prieiga per Internetą: <http://scholar.google.lt/scholar?q=Real+Utopian+Proposals+for+reducing+Income+and+Wealth+Inequality&hl=lt&um=1&ie=UTF-8&oi=scholar>.

59. Žmogiškųjų išteklių plėtros skyrius. [Žiūrėta 2009-04-27]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/index.php?-254068372>.
60. Travis Hale. 2003. University of Texas Inequality Project: The Theoretical Basics of Popular Inequality Measures. [Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: <http://www.poorcity.richcity.org/>.

PRIEDAI

Pagrindinės sąvokos, naudojamos namų ūkių biudžetų tyrime

Namų ūkiu laikomas atskirai gyvenantis vienas asmuo ar asmenų grupė, gyvenanti viename bute (name), turinti bendrą biudžetą ir kartu maitinasi. Namų ūkiu gali būti:

- šeima, susidedanti iš sutuoktinių ir vaikų ar be jų arba vieno sutuoktinio su vaikais;
- kartu gyvenantys ir bendrą biudžetą turintys giminaičiai;
- kartu gyvenantys ir bendru biudžetu susiję asmenys, neturintys giminystės ryšio;
- vieniši asmenys, gyvenantys iš savo pajamų;
- šeimos, susidedančios iš kelių kartu gyvenančių sutuoktinių porų, turinčių bendrą biudžetą.

Namų ūkio disponuojamos pajamos – tai visos piniginės ir natūrinės pajamos, kurios yra gautos už darbą iš ūkininkavimo, verslo, amatų, laisvos profesinės veiklos, taip pat pensijos, įvairios pašalpos, stipendijos, pajamos iš turto, renta ir kt. Tai visos piniginės ir natūrinės pajamos, atskaičius pajamų mokesčių ir socialinio draudimo įmokas.

Namų ūkio vartojimo išlaidos – tai piniginės ir natūrinės išlaidos, skirtos namų ūkių vartojimo poreikiams patenkinti: tai išlaidos maistui, drabužiams, avalynei, būstui, sveikatos priežiūrai, kultūros ir poilsio reikmėms ir kt.

Samdomojo darbo pajamos – tai pajamos iš samdomojo darbo pinigais ir natūra, premijos, įvairios priemokos, komandiruočių dienpinigiai, įvairios kompensacijos, kurias moka darbovietė ir t.t.

Pajamos iš individualios ne žemės ūkio veiklos – tai pajamos iš verslo, amatų, laisvosios profesinės ir kitokios veiklos. Skaičiuojant nesamdomojo darbo pajamas imamos tik grynosios pajamos, t. y. iš gautų pajamų atimamos einamosios išlaidos medžiagoms, žaliavoms, energijai, įrankiams, verslo mokesčiams ir pan. Namų ūkiai, užsiimančys verslu, prašomi nurodyti ne visas pajamas iš verslo, o tik namų ūkio reikmėms skiriamą dalį (įskaitant santaupas).

Pajamos iš žemės ūkio – tai piniginės ir natūrinės pajamos, gautos iš žemės ūkio gamybos. Piniginės pajamos skaičiuojamos iš pinigų sumos, gautos pardavus žemės ūkio produkciją, atimant išlaidas žemės ūkio gamybai. Kadangi išlaidos žemės ūkio gamybai gali būti didesnės negu pajamos, gautos pardavus produkciją (ypač žiemos ir pavasario mėnesiais), piniginės žemės ūkio pajamos gali būti mažesnės už 0, t. y. su neigiamu ženklu. Natūrinės žemės ūkio pajamos – tai visa iš savo ūkio gauta žemės ūkio produkcija, kurią (šviežią ar perdirbtą) namų ūkis suvartojo pats.

Pajamos iš turto – tai palūkanos, gaunamos už pinigų laikymą bankuose, pinigų skolinimą privatiems asmenims, už įsigytus Vyriausybės vertybinius popierius (obligacijas), taip pat dividendai, kuriuos gauna įvairių akcijų turėtojai.

Renta – pajamos, kurias gauna namų ūkiai, už nekilnojamojo turto nuomą (namo, buto, garažo ir pan.), žemės ar kitokio turto nuomą.

Socialinės išmokos – tai pensijos, pašalpos ir kompensacijos senatvėje, ligos ir negalios atvejais, išmokos, skirtos našliams ir našlaičiams, šeimai ir vaikams, bedarbiams, socialinės atskirties ir kitais atvejais, vaistų, sanatorinio gydymo kompensavimas.

Kitos pajamos – tai stipendijos, alimentai, iš tėvų, vaikų, giminių ar draugų gauti pinigai, nemokamai iš kitų namų ūkių gauti jų užauginti (surinkti) maisto produktai.

Remiantis Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymu Lietuvos Respublikos teritorija skirstoma į administracinius vienetus – apskritis ir savivaldybes.

Apskritis yra teritorijos aukštesnysis administracinis vienetas, kurio valdymą organizuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė pagal Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymą ir kitus įstatymus. Šiuo metu Lietuvos Respublikos teritorijoje yra 10 apskričių ir 60 savivaldybių.

Skurdo rizikos riba – sąlyginis pajamų dydis, už kurį mažesnes disponuojamasias pajamas gaunantys namų ūkiai priskiriami prie skurstančiųjų.

Skurdo rizikos lygis – asmenų, kurių ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą, dalis.

Skurdo rizikos gylis – skirtumas tarp skurdo rizikos ribos ir asmenų, gyvenančių žemiau skurdo rizikos ribos, ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos, išreikštas procentais.

Šaltinis: [24].

Skaičiavimams naudotos formulės

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

1. Paprastasis aritmetinis vidurkis:

2. Absoliutūs pokyčiai:

- grandininis dinamikos eilutės lygių pokytis: $\Delta y = y_n - y_{n-1}$;
- bazinis absoliutus pokytis: $\Delta y = y_n - y_1$.

$$Td = \frac{y_n}{y_{n-1}} \cdot 100\%$$

3. Didėjimo tempas: ;

4. Padidėjimo tempas: $Tp = Td - 100$.

5. Vidutinis absoliutus pokytis: $\overline{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1}$.

6. Vidutinis didėjimo tempas: $\overline{Td} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$.

7. Intervalinės variacinės eilutės moda: $Mo = x_{ia} + k \cdot \frac{\Delta_1}{\Delta_1 - \Delta_2}$, kur:

x_{ia} - modalinio intervalo pradžia, žemutinė jo riba;

k - modalinio intervalo dydis;

Δ_1 - modalinio ir ankstesnio intervalų dažnių skirtumas;

Δ_2 - modalinio ir pomodalinio intervalų dažnių skirtumas.

8. Intervalinės variacinės eilutės mediana: $Me = x_{ia} + k \cdot \frac{\sum f - S_{Me-1}}{f_{Me}}$, kur:

x_{ia} - medianinio intervalo žemutinė riba;

k - medianinio intervalo dydis;

$\sum f$ – visos eilutės dažnių suma;

S_{Me-1} - sukauptų dažnių suma iki medianinio intervalo;

f_{Me} - medianinio intervalo dažnis.

9. Intervalinės variacinės eilutės kvartiliai:

$$Q_1 = x_{Q1} + k \cdot \frac{0,25 \sum f - S_{Q1-1}}{f_{Q1}} ; \quad Q_3 = x_{Q3} + k \cdot \frac{0,75 \sum f - S_{Q3-1}}{f_{Q3}} , \text{ kur:}$$

x_{Q1} – intervalo, apimančio apatinę kvartilę, žemutinė riba;

k - intervalo dydis;

S_{Q1-1} - iki pirmojo kvartilio intervalo komuliuota dažnių suma;

S_{Q_3-1} - iki trečiojo kvartilio intervalo komuliuota dažnių suma;

f_{Q_1} - apatinio kvartilio intervalo dažnis;

f_{Q_3} - viršutinio kvartilio intervalo dažnis.

10. Intervalinės variacinės eilutės pirmasis ir devintasis deciliai:

$$D_1 = x_{D_1} + k \cdot \frac{0,1 \sum f - S_{D_1-1}}{f_{D_1}} ; \quad D_9 = x_{D_9} + k \cdot \frac{0,9 \sum f - S_{D_9-1}}{f_{D_9}} , \text{ kur:}$$

x_{D_1} - pirmosios decilės intervalo, apimančio ją, žemutinė riba;

x_{D_9} - devintosios decilės intervalo, apimančio ją, žemutinė riba;

S_{D_1-1} - iki pirmojo decilio intervalo komuliuotų dažnių suma;

S_{D_9-1} - iki devintojo decilio intervalo komuliuotų dažnių suma;

f_{D_1} - pirmojo decilio intervalo dažnis;

f_{D_9} - devintojo decilio intervalo dažnis.

$$K_{\text{Kvartilinis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(Q_3 - Me) - (Me - Q_1)}{(Q_3 - Q_1)}$$

11. Kvartilinis asimetrijos koeficientas:

$$K_{\text{Kvartilinis variacijos koeficientas}} = \frac{Q_3 - Q_1}{Me}$$

12. Kvartilinis variacijos koeficientas:

13. Atitinkamo laikotarpio eksponentiškai išlygintas dydis:

$$e_i = W \cdot y_i + (1 - W)e_{i-1} , \text{ kur:}$$

e_i - i-tojo laikotarpio eksponentiškai išlygintas dydis.

W - išlyginamasis koeficientas, kuris pasirenkamas, atsižvelgiant į tyrimo tikslus. Jo reikšmė gali kisti nuo 0 iki 1. Jei norima kuo tiksliau prognozuoti, W pasirenkamas didesnis nei 0,5.

y_i - i-tųjų metų faktinė reikšmė.

e_{i-1} - prieš tai eksponentiškai išlygintas dydis.

14. Kai manoma, kad reiškinys yra gęstančio pobūdžio, naudojama analitinio metodo hiperbolės funkcija:

$$y_t = a + b \cdot \frac{1}{t}, \quad \begin{cases} na + b \sum \frac{1}{t} = \sum y, \\ a \sum \frac{1}{t} + b \sum \frac{1}{t^2} = \sum y \cdot \frac{1}{t} \end{cases}$$

15. Prognozė pagal mechaninį arba „Įtemto siūlo“ metodą:

$$Y_t = a + bt, \quad \begin{cases} y_1 = a + bt_1, \\ y_2 = a + bt_2. \end{cases}$$

Lietuvos gyventojų skaičiaus retrospektyvos pokyčiai apskrityse 2004 – 2008 metais

Apskritis	Gyventojų skaičius					Pokytis		
	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	Gyventojų skaičiaus pokytis	Td (proc.)	Tp (proc.)
Iš viso Lietuvoje	3435591	3414304	3403284	3384879	3366357	-69234	97,98	-2,02
Alytaus apskritis	183829	181818	180786	178955	177040	-6789	96,31	-3,69
Kauno apskritis	688584	683330	680937	677284	673706	-14878	97,84	-2,16
Klaipėdos apskritis	382714	381396	380612	379472	378843	-3871	98,99	-1,01
Marijampolės apskritis	186078	184645	183870	182587	181219	-4859	97,39	-2,61
Panevėžio apskritis	293769	291002	289628	287119	281252	-12517	95,74	-4,26
Šiaulių apskritis	362415	358885	357015	353713	349876	-12539	96,54	-3,46
Tauragės apskritis	132105	130728	129976	128679	126035	-6070	95,41	-4,59
Telšių apskritis	177575	176248	175488	174573	173383	-4192	97,64	-2,36
Utenos apskritis	180045	177844	176711	174743	172580	-7465	95,85	-4,15
Vilniaus apskritis	848477	848408	848261	847754	848097	-380	99,96	-0,04

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

4 priedas

**Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais,
Lt/mėn.**

Rodikliai/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Visos disponuojamosios pajamos	495,8	579,7	680,8	859,3	986,8
Samdomojo darbo pajamos	275,3	328,1	408,6	536,4	612,8
Pajamos iš verslo, individualios veiklos	68,7	79,4	90,2	105,0	105,4
Socialinės išmokos	117,8	130,8	145,9	182,6	233,3
Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	33,9	41,4	36,1	35,3	35,4

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

5 priedas

Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis 2004-2008 metais, Lt/mėn.

Rodikliai/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Šalies ūkis, iš viso <i>bruto</i>	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7
Šalies ūkis, iš viso <i>neto</i>	835,5	916,7	1092,9	1351,9	1650,9
Valstybės sektorius <i>bruto</i>	1271,3	1413,6	1633,0	1891,9	2334,9
Valstybės sektorius <i>neto</i>	913,6	1004,6	1184,9	1414,5	1784,7
Privatus sektorius <i>bruto</i>	1069,6	1194,0	1418,7	1755,9	2058,3
Privatus sektorius <i>neto</i>	784,5	864,0	1041,4	1319,3	1582,8

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

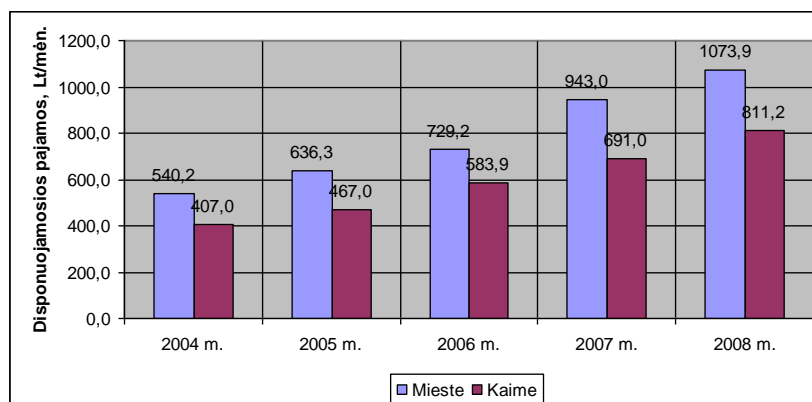
6 priedas

Miesto ir kaimo namų ūkių vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.

Rodikliai/Metai	2004 m.		2005 m.		2006 m.		2007 m.		2008 m.	
	Mieste	Kaime	Mieste	Kaime	Mieste	Kaime	Mieste	Kaime	Mieste	Kaime
Disponuojamosios pajamos	540,2	407,0	636,3	467,0	729,2	583,9	943,0	691,0	1073,9	811,2
Samdomojo darbo pajamos	347,9	130,1	411,4	162,1	501,8	222,2	668,8	270,2	720,1	396,3
Pajamos iš verslo, individualios veiklos, iš viso	39,9	126,2	46,1	145,9	47,4	175,8	63,6	188,4	75,0	166,7
Pajamos iš verslo, individualios veiklos - ne žemės ūkio	30,3	9,9	37,4	11,2	37,2	21,1	55,5	27,7	63,1	31,3
Pajamos iš verslo, individualios veiklos - žemės ūkio	9,6	116,3	8,7	134,7	10,2	154,7	8,1	160,7	11,9	135,4
Socialinės išmokos, iš viso	110,6	132,2	127,7	137,0	135,7	166,4	168,4	211,2	237,8	224,2
Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	41,8	18,4	51,1	22,0	44,3	19,4	42,2	21,2	41,0	24,0

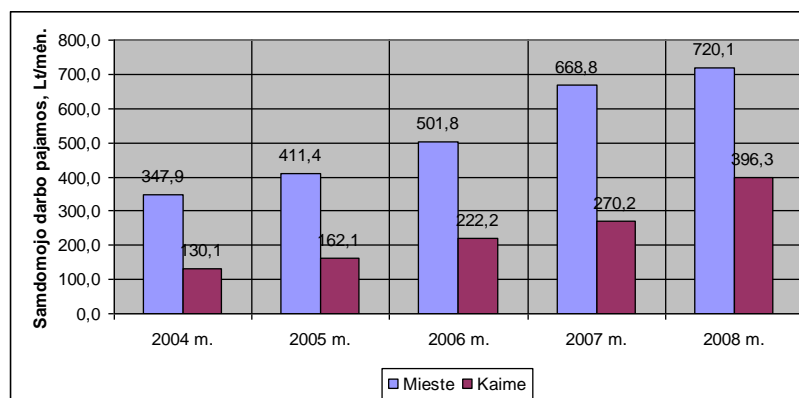
*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Vidutinių disponuojamųjų pajamų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

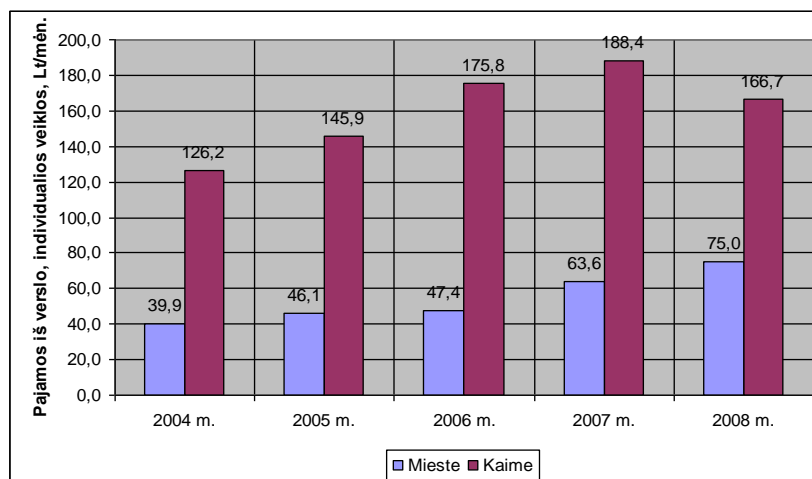
Samdomojo darbo pajamų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

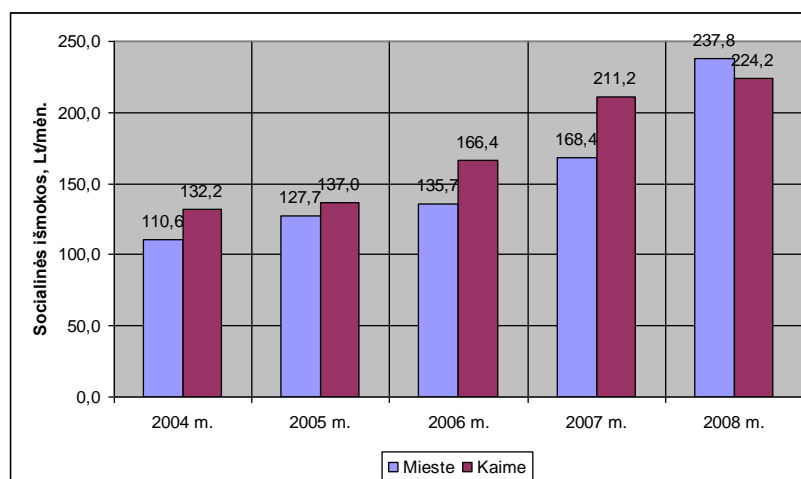

Pajamų iš verslo ir individualios veiklos pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.

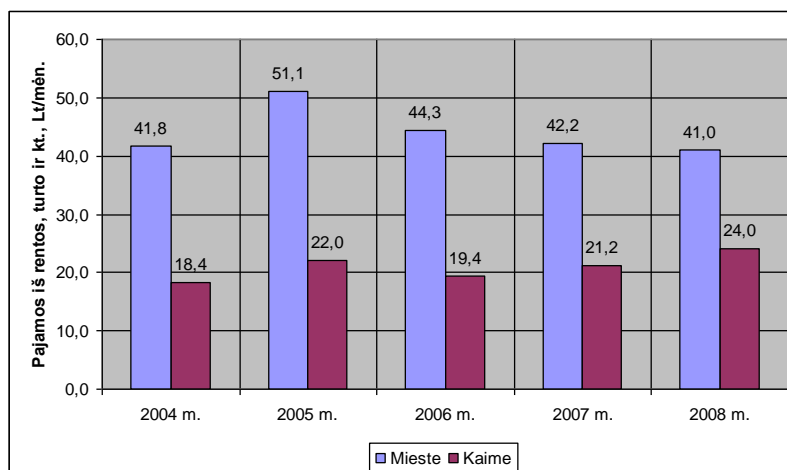
*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Socialinių išmokų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Pajamų iš rentos, turto ir kitų pajamų pasiskirstymas vienam namų ūkio nariui pagal gyvenamąją vietą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Vidutinių disponuojamųjų pajamų vienam namų ūkio nariui pagal apskritis 2004 - 2008 metais kitimo tempai, proc.

Apskritis	2005 m. lyginant su 2004 m.		2006 m. lyginant su 2005 m.		2007 m. lyginant su 2006 m.		2008 m. lyginant su 2007 m.	
	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.	Pokytis, Lt	Didėjimo tempas, proc.
Lietuvos Respublika	83,9	116,9	101,1	117,4	178,5	126,2	127,5	114,8
Alytaus apskritis	84,5	119,6	84,8	116,4	185,0	130,8	20,0	102,5
Kauno apskritis	105,4	121,1	58,9	109,7	183,4	127,6	167,5	119,7
Klaipėdos apskritis	67,1	113,6	140,5	125,1	174,0	124,9	68,6	107,8
Marijampolės apskritis	28,0	105,8	127,4	124,9	148,8	123,3	79,7	110,1
Panevėžio apskritis	65,4	114,0	43,2	108,1	160,0	127,7	141,3	119,2
Šiaulių apskritis	83,4	118,8	84,3	116,0	130,9	121,4	173,9	123,5
Tauragės apskritis	55,6	113,1	61,6	112,8	202,7	137,3	115,5	115,5
Telšių apskritis	89,1	119,5	66,4	112,2	137,2	122,4	101,9	113,6
Utenos apskritis	40,9	109,5	107,4	122,8	174,8	130,2	97,4	112,9
Vilniaus apskritis	104,6	118,2	152,7	122,5	37,9	104,6	316,4	136,4

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

13 priedas

**Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui 2004 - 2008 metais,
Lt/mėn.**

Rodikliai/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Visi namų ūkiai	495,8	579,7	680,8	859,3	986,8
Mieste, iš jų:	540,2	636,3	729,2	943,0	1073,9
1) didžiuosiuose miestuose	589,9	710,8	814,9	1038,2	1201,0
2) kituose miestuose	469,4	530,1	606,9	804,1	885,8
Kaime	407,0	467,0	583,9	691,0	811,2

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

14 priedas

**Vidutinės disponuojamosios pajamos pagal namų ūkio galvos socialinę-ekonominę
grupę 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.**

Rodikliai/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Samdomieji darbuotojai	527,2	618,6	724,7	911,2	1049,3
Dirbantys sau asmenys, darbdaviai	615,0	729,7	781,0	1046,2	1122,9
Žemdirbiai	404,1	530,7	735,8	969,6	1036,4
Pensininkai	439,8	488,7	558,5	672,4	796,7
Kiti	240,7	349,4	296,5	419,2	467,3

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

15 priedas

**Vidutinės disponuojamosios pajamos pagal namų ūkio tipą 2004 - 2008 metais,
Lt/mėn.**

Rodikliai/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Vienas gyvenantis asmuo	602,7	698,8	811,9	895,4	1168,8
Vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų	394,3	447,8	470,0	529,5	577,7
Sutuoktinių pora be vaikų	627,1	734,4	845,7	1033,2	1217,2
Sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų	463,3	524,8	611,9	804,6	877,1
Kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų	386,4	448,9	549,3	725,5	769,0
Kiti namų ūkiai be vaikų	512,9	601,6	734,9	942,8	1112,9

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Vidutinės socialinės išmokos pagal namų ūkio tipą 2004 - 2008 metais, Lt/mėn.

Rodikliai/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Vienas gyvenantis asmuo	287,3	278,7	348,7	434,5	552,7
Vienas suaugęs asmuo su vaikais iki 18 metų	72,7	67,2	64,4	80,3	124,6
Sutuoktinių pora be vaikų	238,0	241,0	286,6	340,1	441,4
Sutuoktinių pora su vaikais iki 18 metų	37,2	42,7	49,1	61,8	96,3
Kiti namų ūkiai su vaikais iki 18 metų	72,7	79,5	81,8	101,9	153,5
Kiti namų ūkiai be vaikų	117,2	131,5	140,3	172,2	222,3

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį pagal namų ūkio galvos amžių 2004-2008 metais, Lt/mėn.

Rodikliai/Metai		2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Iki 30 metų	Disponuojamosios pajamos	551,8	676,7	808,9	1006,3	1096,2
	Samdomojo darbo pajamos	388,4	458,5	598,1	758,3	823,3
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	39,6	50,1	61,1	77,5	51,8
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos - žemės ūkio	15,8	14,6	16,7	9,8	13,1
	Socialinės išmokos	57,5	58,0	68,8	86,7	133,1
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	66,4	110,1	80,9	83,8	88,0
30–39	Disponuojamosios pajamos	469,7	549,0	620,2	792,7	930,8
	Samdomojo darbo pajamos	328,6	385,2	456,7	572,7	661,3
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	59,8	73,2	73,7	117,1	125,7
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos - žemės ūkio	31,1	42,2	38,8	58,2	39,3
	Socialinės išmokos	44,6	52,1	53,3	71,3	109,8
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	36,6	38,5	36,5	31,6	34,0
40–49	Disponuojamosios pajamos	479,9	555,1	669,6	854,6	960,5
	Samdomojo darbo pajamos	327,8	381,5	483,3	638,4	718,9
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	78,6	97,3	105,0	118,2	121,4
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos - žemės ūkio	44,4	57,6	64,5	62,9	61,7
	Socialinės išmokos	42,6	44,6	48,5	66,4	92,4
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	31,0	31,5	32,9	31,6	27,8
50–59	Disponuojamosios pajamos	528,7	625,5	740,7	947,0	1077,0
	Samdomojo darbo pajamos	316,5	398,8	490,2	663,7	758,8
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	97,9	102,1	113,1	124,4	123,8
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos - žemės ūkio	72,9	71,2	78,5	80,1	70,3
	Socialinės išmokos	86,8	97,8	112,3	130,6	163,1
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	27,5	26,7	25,0	28,3	31,3
60 ir vyresni	Disponuojamosios pajamos	490,3	555,3	652,0	789,5	950,3
	Samdomojo darbo pajamos	64,6	75,0	97,8	144,5	202,7
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	64,3	66,9	90,3	77,9	78,0
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos - žemės ūkio	59,9	59,6	81,9	68,9	64,6
	Socialinės išmokos	340,7	387,9	441,1	547,4	648,9
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	20,7	25,4	22,8	19,6	20,8

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį pagal namų ūkio išsilavinimą 2004-2008 metais, Lt/mėn.

Rodikliai/Metai		2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Neturi pradinio, pradinis	Disponuojamosios pajamos	412,9	460,6	544,9	663,4	766,4
	Samdomojo darbo pajamos	20,1	21,3	42,0	64,5	77,8
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	71,0	72,1	85,4	79,1	74,2
	Socialinės išmokos	301,4	347,9	398,8	499,1	598,1
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	20,4	19,3	18,7	20,7	16,4
Pagrindinis	Disponuojamosios pajamos	403,8	462,1	509,6	624,8	785,9
	Samdomojo darbo pajamos	116,9	156,3	160,7	229,9	307,3
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	67,8	83,9	83,7	94,9	62,9
	Socialinės išmokos	190,2	190,7	235,6	275,4	386,7
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	28,8	31,3	29,6	24,6	29,0
Vidurinis	Disponuojamosios pajamos	423,4	495,1	574,5	782,4	864,0
	Samdomojo darbo pajamos	249,0	279,3	345,8	508,8	541,6
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	61,7	70,1	92,0	97,1	115,2
	Socialinės išmokos	77,4	95,2	100,1	132,1	167,9
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	35,2	50,5	36,5	44,3	39,3
Aukštesnysis	Disponuojamosios pajamos	468,4	549,8	657,3	837,4	942,2
	Samdomojo darbo pajamos	269,1	319,1	405,1	523,7	599,5
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	76,2	94,0	108,8	128,4	110,9
	Socialinės išmokos	90,1	106,5	112,7	159,6	203,0
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	33,0	30,2	30,8	25,7	28,8
Aukštasis	Disponuojamosios pajamos	708,4	821,3	948,3	1117,5	1311,5
	Samdomojo darbo pajamos	503,3	594,4	712,1	841,4	954,7
	Pajamos iš verslo, individualios veiklos	67,7	75,3	70,9	103,3	110,8
	Socialinės išmokos	95,6	96,1	115,1	130,5	203,2
	Pajamos iš rentos, turto, kitos pajamos	41,8	55,4	50,2	42,4	42,8

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

**Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas
vienam namų ūkio nariui 2004 metais, proc.**

19 priedas

Pajamų intervalai, Lt/mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
iki 100	1,3	1,3
101–200	5,4	6,7
201–300	12,1	18,8
301–400	18,2	37,0
401–500	21,0	58,0
501–600	13,5	71,5
601–700	9,4	80,9
701–800	5,5	86,4
801–900	3,7	90,1
901–1000	2,4	92,5
1001–1100	1,8	94,3
1101–1200	1,4	95,7
1201–1300	0,9	96,6
1301–1400	0,6	97,2
1401–1500	0,5	97,7
1501–1600	0,5	98,2
1601–1700	0,2	98,4
1701–1800	0,4	98,8
1801–1900	0,1	98,9
1901–2000	0,2	99,1
2001–2500	0,4	99,5
2501–3000	0,3	99,8
3001 ir daugiau	0,2	100,0

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [27, p. 26].

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai

$$M_o = 401 + 99 \cdot \frac{21 - 18,2}{(21 - 18,2) + (21 - 13,5)} = 427,91;$$

$$M_e = 401 + 99 \cdot \frac{50 - 37}{21} = 462,29;$$

$$Q_1 = 301 + 99 \cdot \frac{25 - 18,8}{18,2} = 334,73;$$

$$Q_3 = 601 + 99 \cdot \frac{75 - 71,5}{9,4} = 637,86;$$

$$Q_3 - Q_1 = 637,86 - 334,73 = 303,13;$$

$$K_k \text{ var tilinis simetrijos koeficientas} = \frac{(637,86 - 462,29) - (462,29 - 334,73)}{637,86 - 334,73} = 0,16;$$

$$K_k \text{ var tilinis varijacijos koeficientas} = \frac{637,86 - 334,73}{462,29} = 0,33;$$

$$D_1 = 201 + 99 \cdot \frac{(100 \cdot 0,1) - 6,7}{12,1} = 228; \quad D_9 = 801 + 99 \cdot \frac{(100 \cdot 0,9) - 86,4}{3,7} = 897,32;$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{897,32}{228} = 3,94.$$

Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, proc.

Pajamų intervalai, Lt/mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
iki 100	1,2	1,2
101–200	3,7	4,9
201–300	9,5	14,4
301–400	16,8	31,2
401–500	21,1	52,3
501–600	14,1	66,4
601–700	10,3	76,7
701–800	6,1	82,8
801–900	4,7	87,5
901–1000	3,1	90,6
1001–1100	2,2	92,8
1101–1200	1,8	94,6
1201–1300	1,1	95,7
1301–1400	0,6	96,3
1401–1500	0,7	97,0
1501–1600	0,7	97,7
1601–1700	0,4	98,1
1701–1800	0,5	98,6
1801–1900	0,1	98,7
1901–2000	0,3	99,0
2001–2500	0,6	99,6
2501–3000	0,4	100,0
3001 ir daugiau	0,1	100,1

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [27, p. 26].

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai

$$Mo = 401 + 99 \cdot \frac{21 - 16,8}{(21 - 16,8) + (21,1 - 14,1)} = 438,67;$$

$$Me = 401 + 99 \cdot \frac{50 - 31,2}{21,1} = 489,44;$$

$$Q_1 = 301 + 99 \cdot \frac{25 - 14,4}{16,8} = 363,61;$$

$$Q_3 = 601 + 99 \cdot \frac{75 - 66,4}{10,3} = 684,38;$$

$$Q_3 - Q_1 = 684,38 - 363,61 = 320,77;$$

$$K_k \text{ var tilinis asimetrijos koeficientas} = \frac{(684,38 - 489,44) - (489,44 - 363,61)}{684,38 - 363,61} = 0,22;$$

$$K_k \text{ var tilinis var iacijos koeficientas} = \frac{684,38 - 363,61}{489,44} = 0,33;$$

$$D_1 = 201 + 99 \cdot \frac{(100 \cdot 0,1) - 4,9}{9,5} = 254,25; \quad D_9 = 801 + 99 \cdot \frac{(100 \cdot 0,9) - 82,8}{4,7} = 954,56;$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{954,56}{254,25} = 3,75.$$

Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2004 metais, proc.

Pajamų intervalai, Lt/mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
iki 100	1,4	1,4
101–200	8,7	10,1
201–300	17,2	27,3
301–400	21,0	48,3
401–500	20,9	69,2
501–600	12,3	81,5
601–700	7,7	89,2
701–800	4,4	93,6
801–900	1,9	95,5
901–1000	1,3	96,8
1001–1100	0,9	97,7
1101–1200	0,7	98,4
1201–1300	0,4	98,8
1301–1400	0,4	99,2
1401–1500	0,1	99,3
1501–1600	0,1	99,4
1601–1700	0,0	99,4
1701–1800	0,2	99,6
1801–1900	0,0	99,6
1901–2000	0,0	99,6
2001–2500	0,0	99,6
2501–3000	0,1	99,7
3001 ir daugiau	0,2	99,9

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [27, p. 26].

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai

$$Mo = 301 + 99 \cdot \frac{21 - 17,2}{(21 - 17,2) + (21 - 20,9)} = 397,46;$$

$$Me = 401 + 99 \cdot \frac{50 - 48,3}{20,9} = 407,78;$$

$$Q_1 = 201 + 99 \cdot \frac{25 - 10,1}{17,2} = 286,62;$$

$$Q_3 = 501 + 99 \cdot \frac{75 - 69,2}{12,3} = 547,08;$$

$$Q_3 - Q_1 = 547,08 - 286,62 = 260,46;$$

$$Kk \text{ var tilinis asimetrijos koeficientas} = \frac{(547,08 - 407,78) - (407,78 - 286,62)}{547,08 - 286,62} = 0,07;$$

$$Kk \text{ var tilinis varijacijos koeficientas} = \frac{547,08 - 286,62}{407,78} = 0,32$$

$$D_1 = 101 + 99 \cdot \frac{(100 \cdot 0,1) - 1,4}{8,7} = 198,75; \quad D_9 = 701 + 99 \cdot \frac{(100 \cdot 0,9) - 89,2}{4,4} = 716,98;$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{716,98}{198,75} = 3,61.$$

**Namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas
vienam namų ūkio nariui 2008 metais, proc.**

Pajamų intervalai, Lt/mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
iki 100	0,6	0,6
101–200	1,0	1,6
201–300	2,7	4,3
301–400	4,5	8,8
401–500	6,0	14,8
501–600	9,0	23,8
601–700	9,8	33,6
701–800	10,5	44,1
801–900	9,7	53,8
901–1000	8,8	62,6
1001–1100	7,1	69,7
1101–1200	5,2	74,9
1201–1300	4,0	78,9
1301–1400	3,8	82,7
1401–1500	2,8	85,5
1501–1600	3,0	88,5
1601–1700	2,0	90,5
1701–1800	1,8	92,3
1801–1900	1,4	93,7
1901–2000	1,4	95,1
2001–2500	2,9	98,0
2501–3000	0,9	98,9
3001 ir daugiau	1,0	99,9

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento

duomenimis [31, p. 23].

22 priedas

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai

$$M_o = 701 + 99 \cdot \frac{10,5 - 9,8}{(10,5 - 9,8) + (10,5 - 9,7)} = 747,20;$$

$$M_e = 701 + 99 \cdot \frac{49,95 - 33,6}{10,5} = 855,16;$$

$$Q_1 = 601 + 99 \cdot \frac{24,98 - 23,8}{9,8} = 612,87;$$

$$Q_3 = 901 + 99 \cdot \frac{74,93 - 53,8}{8,8} = 1138,66;$$

$$Q_3 - Q_1 = 1138,66 - 612,87 = 525,79;$$

$$K_{k \text{ var. tūris asimetrijos koeficientas}} = \frac{(1138,66 - 855,16) - (855,16 - 612,87)}{525,79} = 0,08;$$

$$K_{k \text{ var. tūris variacijos koeficientas}} = \frac{525,79}{855,16} = 0,31;$$

$$D_1 = 501 + 99 \cdot \frac{(99,9 \cdot 0,1) - 14,8}{9} = 448,09;$$

$$D_9 = 1101 + 99 \cdot \frac{(99,9 \cdot 0,9) - 69,7}{5,2} = 1485,77;$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{1485,77}{448,09} = 3,32.$$

Miesto namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas
vienam namų ūkio nariui 2008 metais, proc.

Pajamų intervalai, Lt/mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
iki 100	0,5	0,5
101–200	0,4	0,9
201–300	1,3	2,2
301–400	3,0	5,2
401–500	5,1	10,3
501–600	7,4	17,7
601–700	8,8	26,5
701–800	10,7	37,2
801–900	9,9	47,1
901–1000	9,5	56,6
1001–1100	7,8	64,4
1101–1200	5,7	70,1
1201–1300	4,0	74,1
1301–1400	4,4	78,5
1401–1500	3,5	82,0
1501–1600	3,6	85,6
1601–1700	2,5	88,1
1701–1800	2,4	90,5
1801–1900	1,8	92,3
1901–2000	1,8	94,1
2001–2500	3,7	97,8
2501–3000	1,2	99,0
3001 ir daugiau	1,2	100,2

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [31, p. 23].

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai

$$Mo = 701 + 99 \cdot \frac{10,7 - 8,8}{(10,7 - 8,8) + (10,7 - 9,9)} = 770,67;$$

$$Me = 701 + 99 \cdot \frac{50,1 - 26,5}{10,7} = 919,36;$$

$$Q_1 = 601 + 99 \cdot \frac{25,05 - 17,7}{8,8} = 683,69;$$

$$Q_3 = 901 + 99 \cdot \frac{75,15 - 47,1}{9,5} = 1193,31;$$

$$Q_3 - Q_1 = 1193,31 - 683,69 = 509,62;$$

$$K_{k \text{ var. ūkis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(1193,31 - 919,36) - (919,36 - 683,69)}{509,62} = 0,08;$$

$$K_{k \text{ var. ūkis variacijos koeficientas}} = \frac{\frac{509,62}{919,36}}{2} = 0,28;$$

$$D_1 = 501 + 99 \cdot \frac{(100,2 \cdot 0,1) - 10,3}{7,4} = 497,25;$$

$$D_9 = 1101 + 99 \cdot \frac{(100,2 \cdot 0,9) - 64,4}{5,7} = 1548,76;$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{1548,76}{497,25} = 3,11.$$

Kaimo namų ūkių pasiskirstymas pagal disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui 2008 metais, proc.

Pajamų intervalai, Lt/mėn.	Namų ūkių dalis	Kaupiamieji dažniai
iki 100	0,8	0,8
101–200	2,1	2,9
201–300	5,6	8,5
301–400	7,4	15,9
401–500	8,0	23,9
501–600	12,1	36,0
601–700	11,7	47,7
701–800	10,3	58,0
801–900	9,4	67,4
901–1000	7,6	75,0
1001–1100	5,7	80,7
1101–1200	4,3	85,0
1201–1300	3,9	88,9
1301–1400	2,5	91,4
1401–1500	1,5	92,9
1501–1600	1,7	94,6
1601–1700	0,9	95,5
1701–1800	0,8	96,3
1801–1900	0,7	97,0
1901–2000	0,6	97,6
2001–2500	1,3	98,9
2501–3000	0,3	99,2
3001 ir daugiau	0,6	99,8

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [31, p. 23].

Pajamų lygio-struktūros ir pasiskirstymo rodiklių skaičiavimai

$$Mo = 501 + 99 \cdot \frac{12,1 - 8}{(12,1 - 8) + (12,1 - 11,7)} = 591,20;$$

$$Me = 501 + 99 \cdot \frac{49,9 - 29,9}{12,1} = 713,73;$$

$$Q_1 = 401 + 99 \cdot \frac{24,95 - 15,9}{8} = 512,99;$$

$$Q_3 = 701 + 99 \cdot \frac{74,85 - 47,7}{10,3} = 961,96;$$

$$Q_3 - Q_1 = 961,96 - 512,99 = 448,96;$$

$$K_{k \text{ var. tūnis asimetrijos koeficientas}} = \frac{(961,96 - 713,73) - (713,73 - 512,99)}{448,96} = 0,11;$$

$$K_{k \text{ var. tūnis variacijos koeficientas}} = \frac{448,96}{713,73} = 0,31;$$

$$D_1 = 301 + 99 \cdot \frac{(99,8 \cdot 0,1) - 8,5}{7,4} = 320,80;$$

$$D_9 = 1001 + 99 \cdot \frac{(99,8 \cdot 0,9) - 75}{5,7} = 1258,40;$$

$$\frac{D_9}{D_1} = \frac{1258,40}{320,80} = 3,92.$$

Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai 2004–2009 m.

Rodikliai/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.**
Disponuojamosios pajamos, Lt	495,8	579,7	680,8	859,3	986,8	:
Bazinės mėnesinės algos dydis	112	115	115	115	128	128
Bazinė socialinė išmoka	125	125	125	130	130	130
Pagrindinis neapmokestinamasis minimumas	290	290	290	320	320	...
Minimalioji mėnesinė alga	483	525	575	650	800	800
Minimalusis valandinis atlygis	2,86	3,12	3,48	3,93	4,85	4,85
BVP, tenkantis vienam gyventojui, Lt	18249,5	21105,5	24393,2	29230,1	33110,9	:
BVP, mln. Lt	62697,9	72060,4	82792,8	98669,1	111189,8	92016,0
Tiesioginės užsienio investicijos, mln. Lt	13699,4	16192,6	23895,8	28924,6	35503,9	33281,0
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, Lt	3976,0	4727,0	7022,0	8545,0	10547,0	:
Nedarbo lygis, proc.	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7
Valstybinio socialinio draudimo vidutinė senatvės pensija, Lt	372,0	420,0	477,0	595,0	770,0	811,0
Infliacija, proc.	2,9	3,0	4,5	8,1	8,5	1,3
Prekių eksportas, mln. Lt	25819,0	32767,0	38888,0	43192,0	55511,0	40725,0
Prekių importas, mln. Lt	34384,0	43152,0	53275,0	61504,0	73006,0	45138,0
Šalies ūkio darbuotojų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, Lt	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7	2052,4
Šalies ūkio darbuotojų vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, Lt	835,5	916,7	1092,9	1351,9	1650,9	1599,4

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis.

**Išankstiniai duomenys

: Duomenys nepateikti

Tarpiniai skaičiavimo rezultatai

Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2004 m., Lt/mėn.

Decilio Nr.	Vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui, Lt/mėn. x_i	Gyventojų dalis Fp_i	$cum Fp$	$D_i = x_i \cdot Fp_i$	$Ft_i = \frac{D_i}{\sum D}$	$cum F_t$	$(2i-n-1)x_i$	$cum F_t - Fp$	$cum Fp - Ft$
1	160,2	0,1	0,1	16,02	0,031	0,031	-1441,8	0,069	0,069
2	243,3	0,1	0,2	24,33	0,047	0,079	-1703,1	0,021	0,121
3	301,2	0,1	0,3	30,12	0,059	0,138	-1506,0	0,038	0,162
4	351,3	0,1	0,4	35,13	0,069	0,206	-1053,9	0,106	0,194
5	402,0	0,1	0,5	40,20	0,078	0,285	-402,0	0,185	0,215
6	461,2	0,1	0,6	46,12	0,090	0,375	461,2	0,275	0,225
7	530,0	0,1	0,7	53,00	0,103	0,478	1590,0	0,378	0,222
8	622,9	0,1	0,8	62,29	0,122	0,600	3114,5	0,500	0,200
9	770,3	0,1	0,9	77,03	0,150	0,750	5392,1	0,650	0,150
10	1281,0	0,1	1,0	128,10	0,250	1,000	11529,0	0,900	0,000
Suma	5123,4			512,34	1,0		15980,0	3,120	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [27, p. 62].

Tarpiniai skaičiavimo rezultatai

Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2005 m., Lt/mėn.

Decilio Nr.	Vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui, Lt/mėn. x_i	Gyventojų dalis Fp_i	$cum Fp$	$D_i = x_i \cdot Fp_i$	$Ft_i = \frac{D_i}{\sum D}$	$cum F_t$	$(2i-n-1)x_i$	$cum F_t - Fp$	$cum Fp - Ft$
1	177,6	0,1	0,1	17,76	0,031	0,031	-1598,4	0,069	0,069
2	264,7	0,1	0,2	26,47	0,046	0,077	-1852,9	0,023	0,123
3	326,4	0,1	0,3	32,64	0,056	0,133	-1632,0	0,033	0,167
4	383,7	0,1	0,4	38,37	0,066	0,199	-1151,1	0,099	0,201
5	442,8	0,1	0,5	44,28	0,077	0,276	-442,8	0,176	0,224
6	510,6	0,1	0,6	51,06	0,088	0,364	510,6	0,264	0,236
7	591,6	0,1	0,7	59,16	0,102	0,467	1774,8	0,367	0,233
8	705,4	0,1	0,8	70,54	0,122	0,589	3527,0	0,489	0,211
9	887,1	0,1	0,9	88,71	0,153	0,742	6209,7	0,642	0,158
10	1491,4	0,1	1,0	149,14	0,258	1,000	13422,6	0,900	0,000
Suma	5781,3			578,13	1,0		18767,5	3,062	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [28, p. 60].

Tarpiniai skaičiavimo rezultatai

Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2006 m., Lt/mėn.

Decilio Nr.	Vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui, Lt/mėn. x_i	Gyventojų dalis Fp_i	$cum Fp$	$D_i = x_i \cdot Fp_i$	$Ft_i = \frac{D_i}{\sum D_i}$	$cum F_t$	$(2i-n-1)x_i$	$cum F_t - Fp$	$cum Fp - Ft$
1	197,1	0,1	0,1	19,71	0,030	0,030	-1773,9	0,070	0,070
2	293	0,1	0,2	29,30	0,045	0,075	-2051,0	0,025	0,125
3	362,2	0,1	0,3	36,22	0,056	0,131	-1811,0	0,031	0,169
4	426,3	0,1	0,4	42,63	0,065	0,196	-1278,9	0,096	0,204
5	490,6	0,1	0,5	49,06	0,075	0,272	-490,6	0,172	0,228
6	565,1	0,1	0,6	56,51	0,087	0,358	565,1	0,258	0,242
7	656,9	0,1	0,7	65,69	0,101	0,459	1970,7	0,359	0,241
8	784,2	0,1	0,8	78,42	0,120	0,579	3921,0	0,479	0,221
9	993,2	0,1	0,9	99,32	0,152	0,732	6952,4	0,632	0,168
10	1746,6	0,1	1,0	174,66	0,268	1,000	15719,4	0,900	0,000
Suma	6515,2			651,52	1,0		21723,2	3,022	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [29, p. 50].

Tarpiniai skaičiavimo rezultatai

Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2007 m., Lt/mėn.

Decilio Nr.	Vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui, Lt/mėn. x_i	Gyventojų dalis Fp_i	$cum Fp$	$D_i = x_i \cdot Fp$	$Ft_i = \frac{D_i}{\sum D_i}$	$cum F_t$	$(2i-n-1)x_i$	$cum F_t - Fp$	$cum Fp - Ft$
1	219,3	0,1	0,1	21,93	0,029	0,029	-1973,7	0,071	0,071
2	331,9	0,1	0,2	33,19	0,044	0,074	-2323,3	0,026	0,126
3	409,8	0,1	0,3	40,98	0,055	0,128	-2049,0	0,028	0,172
4	484,1	0,1	0,4	48,41	0,065	0,193	-1452,3	0,093	0,207
5	565,7	0,1	0,5	56,57	0,076	0,269	-565,7	0,169	0,231
6	653,6	0,1	0,6	65,36	0,087	0,356	653,6	0,256	0,244
7	755,4	0,1	0,7	75,54	0,101	0,457	2266,2	0,357	0,243
8	903,5	0,1	0,8	90,35	0,121	0,578	4517,5	0,478	0,222
9	1131,1	0,1	0,9	113,11	0,151	0,729	7917,7	0,629	0,171
10	2031,1	0,1	1,0	203,11	0,271	1,000	18279,9	0,900	0,000
Suma	7485,5			748,55	1,0		25270,9	3,006	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [30, p. 50].

Tarpiniai skaičiavimo rezultatai

Visų namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2008 m., Lt/mėn.

Decilio Nr.	Vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui, Lt/mėn. x_i	Gyventojų dalis Fp_i	$cum Fp$	$D_i = x_i \cdot Fp_i$	$Ft_i = \frac{D_i}{\sum D_i}$	$cum F_t$	$(2i-n-1)x_i$	$cum F_t - Fp$	$cum Fp - Ft$
1	249,2	0,1	0,1	24,92	0,031	0,031	-2242,8	0,069	0,069
2	371,2	0,1	0,2	37,12	0,047	0,078	-2598,4	0,022	0,122
3	457	0,1	0,3	45,70	0,058	0,135	-2285,0	0,035	0,165
4	538,5	0,1	0,4	53,85	0,068	0,203	-1615,5	0,103	0,197
5	623,6	0,1	0,5	62,36	0,079	0,282	-623,6	0,182	0,218
6	712,6	0,1	0,6	71,26	0,090	0,371	712,6	0,271	0,229
7	821,6	0,1	0,7	82,16	0,103	0,475	2464,8	0,375	0,225
8	969	0,1	0,8	96,90	0,122	0,597	4845,0	0,497	0,203
9	1201,6	0,1	0,9	120,16	0,151	0,748	8411,2	0,648	0,152
10	1994,2	0,1	1,0	199,42	0,251	1,000	17947,8	0,900	0,000
Suma	7938,5			793,85	1,0		25016,1	3,103	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [31, p. 49].

Tarpiniai skaičiavimo rezultatai

Miesto namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2008 m., Lt/mėn.

Decilio Nr.	Vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui, Lt/mėn. x_i	Gyventojų dalis Fp_i	$cum Fp$	$D_i = x_i \cdot Fp_i$	$Ft_i = \frac{D_i}{\sum D_i}$	$cum Ft$	$(2i-n-1)x_i$	$cum Ft - Fp$	$cum Fp - Ft$
1	277,6	0,1	0,1	27,76	0,033	0,033	-2498,4	0,069	0,067
2	413,7	0,1	0,2	41,37	0,049	0,082	-2895,9	0,022	0,118
3	501,1	0,1	0,3	50,11	0,059	0,141	-2505,5	0,041	0,159
4	586,5	0,1	0,4	58,65	0,069	0,210	-1759,5	0,110	0,190
5	669,8	0,1	0,5	66,98	0,079	0,289	-669,8	0,189	0,211
6	758,7	0,1	0,6	75,87	0,090	0,379	758,7	0,279	0,221
7	874,9	0,1	0,7	87,49	0,103	0,482	2624,7	0,382	0,218
8	1035,2	0,1	0,8	103,52	0,122	0,604	5176,0	0,504	0,196
9	1271,4	0,1	0,9	127,14	0,150	0,754	8899,8	0,654	0,146
10	2081,8	0,1	1,0	208,18	0,246	1,000	18736,2	0,900	0,000
Suma	8470,7			847,07	1,0		25866,3	3,151	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [31, p. 51].

Tarpiniai skaičiavimo rezultatai

Kaimo namų ūkių vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui 2008 m., Lt/mėn.

Decilio Nr.	Vidutinės vartojimo išlaidos decilinėse grupėse vienam namų ūkio nariui, Lt/mėn. x_i	Gyventojų dalis Fp_i	$cum Fp$	$D_i = x_i \cdot Fp_i$	$Ft_i = \frac{D_i}{\sum D_i}$	$cum F_t$	$(2i-n-1)x_i$	$cum F_t - Fp$	$cum Fp - Ft$
1	215,3	0,1	0,1	21,53	0,031	0,031	-1937,7	0,069	0,069
2	318,2	0,1	0,2	31,82	0,046	0,077	-2227,4	0,022	0,123
3	382,9	0,1	0,3	38,29	0,056	0,133	-1914,5	0,033	0,167
4	452,4	0,1	0,4	45,24	0,066	0,199	-1357,2	0,099	0,201
5	530,2	0,1	0,5	53,02	0,077	0,276	-530,2	0,176	0,224
6	610,5	0,1	0,6	61,05	0,089	0,365	610,5	0,265	0,235
7	712,3	0,1	0,7	71,23	0,104	0,469	2136,9	0,369	0,231
8	838,5	0,1	0,8	83,85	0,122	0,591	4192,5	0,491	0,209
9	1027,7	0,1	0,9	102,77	0,150	0,741	7193,9	0,641	0,159
10	1775,1	0,1	1,0	177,51	0,259	1,000	15975,9	0,900	0,000
Suma	6863,1			686,31	1,0		22142,7	3,066	

*Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis [31, p. 53].

Lorenzo ir Gini koeficientų skaičiavimai

$$L = \frac{\sum_{i=1}^n |Ft_i - Fp_i|}{2}$$

$$G = \frac{\sum_{i=1}^n (2 \cdot i - n - 1) \cdot x_i}{n^2 \cdot \mu}$$

$$L_{2004} = \frac{3,120}{2} = 1,560;$$

$$G_{2004} = \frac{15980,0}{10^2 \cdot 512,34} = 0,312;$$

$$L_{2005} = \frac{3,062}{2} = 1,531;$$

$$G_{2005} = \frac{18767,5}{10^2 \cdot 578,13} = 0,325;$$

$$L_{2006} = \frac{3,022}{2} = 1,511;$$

$$G_{2006} = \frac{21723,2}{10^2 \cdot 651,52} = 0,333;$$

$$L_{2007} = \frac{3,006}{2} = 1,503;$$

$$G_{2007} = \frac{25270,9}{10^2 \cdot 748,55} = 0,338;$$

$$L_{2008} = \frac{3,103}{2} = 1,551;$$

$$G_{2008} = \frac{25016,1}{10^2 \cdot 793,85} = 0,315;$$

$$L_{2008_{mieste}} = \frac{3,151}{2} = 1,576;$$

$$G_{2008_{mieste}} = \frac{25866,3}{10^2 \cdot 847,07} = 0,305;$$

$$L_{2008_{kaime}} = \frac{3,066}{2} = 1,533.$$

$$G_{2008_{kaime}} = \frac{22142,7}{10^2 \cdot 686,31} = 0,323.$$

Decilinių ir kvartilinių diferenciacijos koeficientų skaičiavimai

$$K_d = \frac{D_{10}}{D_1}$$

$$K_{kv} = \frac{Q_3}{Q_1}$$

$$K_d_{2004} = \frac{1281,0}{160,2} = 7,996;$$

$$K_{kv_{2004}} = \frac{622,9}{301,2} = 2,068;$$

$$K_d_{2005} = \frac{1491,4}{177,6} = 8,398;$$

$$K_{kv_{2005}} = \frac{705,4}{326,4} = 2,161;$$

$$K_d_{2006} = \frac{1746,6}{197,1} = 8,861;$$

$$K_{kv_{2006}} = \frac{784,2}{362,2} = 2,165;$$

$$K_d_{2007} = \frac{2031,1}{219,3} = 9,262;$$

$$K_{kv_{2007}} = \frac{903,5}{409,8} = 2,205;$$

$$K_d_{2008} = \frac{1994,2}{249,2} = 8,002;$$

$$K_{kv_{2008}} = \frac{969,0}{457,0} = 2,120;$$

$$K_d_{2008\text{mieste}} = \frac{2081,8}{272,6} = 7,499;$$

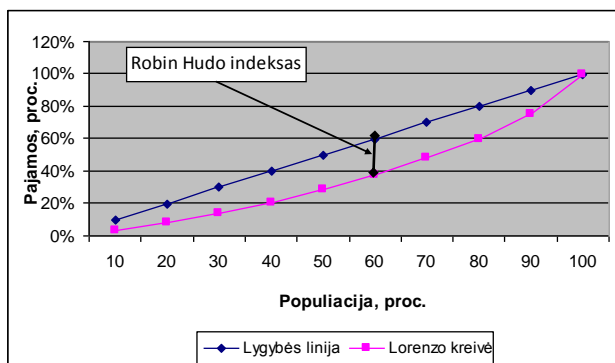
$$K_{kv_{2008\text{mieste}}} = \frac{1035,2}{501,1} = 2,066;$$

$$K_d_{2008\text{kāime}} = \frac{1775,1}{215,3} = 8,245.$$

$$K_{kv_{2008\text{kāime}}} = \frac{838,5}{382,9} = 2,190.$$

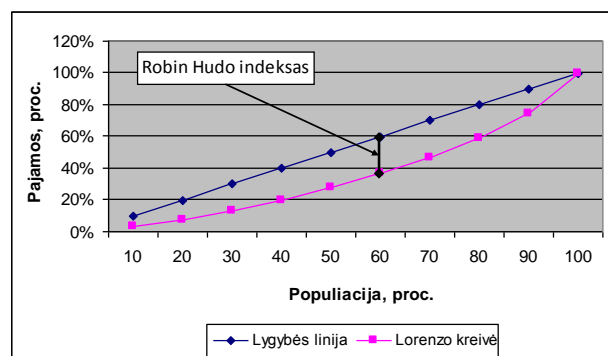
2004 m., 2005 m., 2006 m., 2007 m. Lygybės linijos, Lorenzo kreivės ir Robino Hudo indeksai

2004 m. Lygybės linija, Lorenzo kreivė ir Robino Hudo indeksas

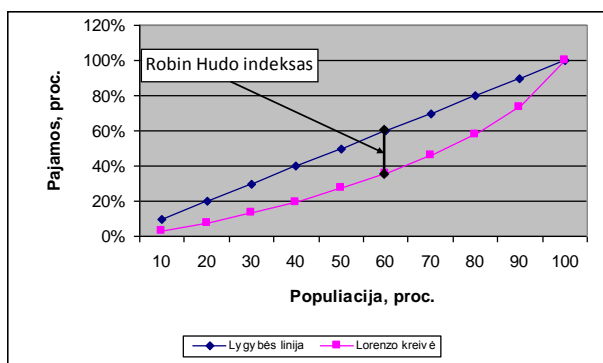
*Šaltinis: sudaryta autorės.

2005 m. Lygybės linija, Lorenzo kreivė ir Robino Hudo indeksas

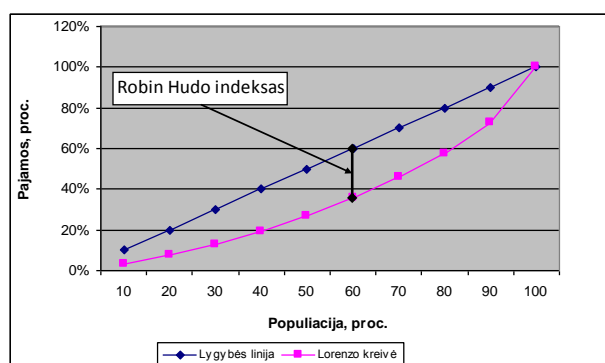
*Šaltinis: sudaryta autorės.

2006 m. Lygybės linija, Lorenzo kreivė ir Robino Hudo indeksas

*Šaltinis: sudaryta autorės.

2007 m. Lygybės linija, Lorenzo kreivė ir Robino Hudo indeksas

*Šaltinis: sudaryta autorės.

Kai kurių Europos valstybių pajamų nelygybės pasiskirstymas pagal Gini koeficientą 2004-2008 m. (proc.)

Valstybė/Metai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Europos sąjunga	30	30	30	31	31
Nyderlandai	:	27	26	28	28
Danija	24	24	24	25	25
Švedija	23	23	24	23	24
Norvegija	25	28	30	24	25
Suomija	25	26	26	26	26
Estija**	37	34	33	33	31
Latvija**	:	36	39	35	38
Lietuva**	:	36	35	34	34
Lenkija	:	36	33	32	32
Vokietija	:	26	27	30	30
Čekijos Respublika	:	26	25	25	25
Slovėnija	:	24	24	23	23
Slovakija	:	26	28	24	24
Austrija	26	26	25	26	26
Belgija	26	28	28	26	28
Liuksemburgas	26	26	28	27	28
Prancūzija	28	28	27	26	28
Ispanija	31	32	31	31	31
Portugalija	38	38	38	37	36
Graikija	33	33	34	34	33
Italija	33	33	32	32	31
Jungtinė Karalystė	:	34	32	33	34
Airija	32	32	32	31	30

*Šaltinis: sudaryta autorės [45].

**Baltijos šalys

: duomenų nėra